

CEMAL NAR

MODERN ÇAĞIN İHTİYACI
KRAL DEĞİL KUL PEYGAMBER
İslam Ahlakının ağa Yansıması

İthaf:

*Merhum Ali Seyithanoğlu Hocamızın aziz ruhlarına
muhabbet ve dualarımızla...*

Cemal Nar

KİTAP BİLGİLERİ

CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. İlkokulu kendi şehrinde, İmam Hatip Lisesini 1973'de Diyarbakır'da, Yüksek İslam Enstitüsü'nü 1977 de Kayseri'de bitirdi ve aynı yıl Kahramanmaraş /Andırın Lisesine Din Dersi Öğretmeni olarak tayin edildi. 1980'de atandığı Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. 2003'de emekli olmak zorunda kalan yazar, halen okuma, yazma, irşat ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com.tr sitesinde yayınlamaktadır. Sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde (<https://www.youtube.com>) sayfasında sunmaktadır. Zaman içinde değişik gazete, dergi ve sitelerde yazdı. İnternette yazarın binlerce makalesine ve videosuna erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok eseri yanında yazarın sitesinde seksenden fazla kitabı PDF formatında ücretsiz sunulmaktadır. İşte birkaç örnek:

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ

MODERN ÇAĞDA AHLAK

Modern çağ ne demektir?

Çağın Gerilimleri

Modern Çağın Sorunları

Modern Çağın Ahlaka İhtiyacı

İslam ve Seküler Ahlak Ayırımı

Seküler Ve İslam Ahlakında Çatışma Ve Örtüşmeler

İslam Ahlakının Krize Çözümü

Türkiye'nin Kafası Karışık

İSLAM VE AHLAK

Modern çağda yaşamak suç mudur kötü müdür?

Modern Çağda Bir Müslüman

İslam Ahlakı

Ahlak Nedir?

“İslam Ahlaktır” Hadisi Ne Demektir?

Ahlak ve Eğitim

Siyasi Tercihler
Özellikle Tevazu Ahlakı

TEVAZU AHLAKI

Konuya Giriş
Tevazu ve Alçakgönüllülük Nedir?
Tevazuda Denge
Tevazuun Dereceleri
Tevazuun Alametleri

İSLAM PEYGAMBERİNİ TANIMALIYIZ

Kral Değil Kul Peygamber
Muhteşem Örnek
Kral Değil Kul Peygamber
Halkla Oturup Kalkmak
Önemli Bir Uyarı
Sohbet Adabı
Ya Bizlerin Yaptığı?
İade-i Ziyaret
O Ne Müthiş Tevazu
Kimseyi Kırmazdı
Engellilere Aynı Değeri Verirdi
Geveze Kadına Bile Tevazu
Kimseye Vurmamıştır
Onda Kötü Söz Ve Küfür Yoktu

Bu Ne Tahammül Böyle?

SAHABEDEN TEVAZU ÖRNEKLERİ

Ashabına Bakar Mısınız?

Hız. Ebû Bekir'de Tevazu

Elin Keçisini Sağan Halife

Hız. Ömer'de Tevazu

Büyük Yapan Değerler

Yaşlı Kadın Ve Devlet Başkanı

Kervan Bekçisi Halife

Ayet Karşısında Durmak

Eli Havada Kaldı

O Muhteşem Tevazu

İzzetimiz İslâm'dır

Kudüs Macerası

Çocuğa Şefkat

Aynı Yolda Üç Kişi

Hız Ali'de Tevazu

Yükünü Kendi Taşırdı

Ayakta Dikmek

Hız. Selman-ı Fârisî'de Tevazu

Hamal Vali

İrkçilik Hastalığı

Asıl Sahabi Kimdir?

Zafer Benden Değil

Hz. Ebû Zer'de Tevazu
 Kendine Düşeni Yapmak
 Ziyad bin Haris'de Tevazu

SELEF-İ SALİHİNDEN TEVAZU ÖRNEKLERİ

Câfer-i Sâdık Ve Efendilik
 Neyim Eksildi?
 En Faziletli Kimdir?
 Tevazuun Şerefi
 Hz. Süleyman Fakir miydi?
 Tevazu Ve Ziyaret
 Tevazu Kahramanları
 İbadetler Tevazuyu Artırmalı
 Hazretin Ayıbı
 Kendini Aşmak
 Câfer-i Sâdık Ve Efendilik
 Neyim Eksildi?
 En Faziletli Kimdir?
 Tevazuun Şerefi
 Hz. Süleyman Fakir miydi?
 Tevazu Ve Ziyaret
 Tevazu Kahramanları
 İbadetler Tevazuyu Artırmalı
 Hazretin Ayıbı
 Kendini Aşmak

Büyüklerin Halleri
Aman Allah'ım!
Bu Nasıl Bir Tevazu?
Yavuz Sultan Selim'de Tevazu
Yavuz'un Alçak G n ll l    
Tevazu Ve Kıymet Bilme
Tahavî'nin Tevazuu
Mevlana Ve Hacı Bektaş Veli
Kibir Alçaltır
Söyleyene Bak!
Fransız Generalin Gardırobu
Oldu mu Şimdi?
Söze Dikkat
Paşanın Kibri
Paşa Geçerken Tren Durmalı

SONSÖZ

ÖNSÖZ

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla.

Hamd, bizleri ümmetlerin en hayırlısı kılan ve bizlere en güzel örnek olarak *Üsve-i Hasene* olan Resûlullah'ı (s.a.v.) gönderen Yüce Mevlâ'ya mahsustur. Salât ve selâm, âlemlere rahmet olarak gönderilen, kırık kalplerin sığınağı, mütevazıların efendisi Efendimiz'e, onun izinden giden ashab-ı kiram Efendilerimize olsun.

Bir fikrin veya bir ahlak nizamının insan zihninde yer etmesi kıymetlidir; fakat o ahlakın yaşanmış bir modele dönüşmesi, insanlığı peşinden sürükleyen asıl keramettir. İslam'ın getirdiği güzel ahlakı, sadece kitaplarda yazılı nazarî, felsefi bir teori olarak kalmamış; Medine sokaklarında, savaş meydanlarında, devlet yönetiminde ve aile ocağında bizzat yaşanmıştır. Bunun en berrak şahitleri ise insanlığın altın çağı olan Asr-ı Saadet'tir.

Bu eser, ilk kitabımızda kaynaklarıyla ve değişik boyutlarıyla ele aldığımız *"Engin Gönül Tevazu Ahlakı"* çalışmamızın pratik karşılığı, yani hayata dönüşmüş şeklidir. Burada, kâinatın efendisi olduğu halde bir köle gibi yere oturup yemek yiyen, kendi söküğünü diken, sahabesinin arasında özel yeri, koltuğu, tahtı, tacı olmayan, oturduğunda mecliste başkalarından ayırt edilemeyen bir Peygamber'i (s.a.v.) anlatacağız. Yine onun terbiyesinde yetişerek devlet başkanı olduklarında bile yetimlerin koyununu sağıan, sırtında un çuvalı taşıyan, yaşlı veya engelli olup da günlük işlerini göremeyenlere bakan halifelerin dünyasına kapı aralayacağız.

Maksadımız, bu kıssaları sadece birer tarihi özlem olarak okumak değil; onların adımlarından kendi hayatımıza, ailemize ve günümüze düşen hisseleri devşirebilmektir. Satırların kalbinize dokunması ve hayatınıza tevazu eksenli bir yön vermesi duasıyla...

Her zaman son sözümüz, "hamd-u senalar olsun âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'ya" demek olsun, ne kadar isteriz.

Cemal Nar

Ekim 2017 Kahramanmaraş

GİRİŞ

Artık yaşılandım. Saçık sakalım ağardı. Sevdiklerimden öteye gidenler burada kalanlardan daha çok olmaya başladı. Onları özlemeye başladım. Bu özlem Sevgili Peygamberimiz (sav)'e, diğer Peygamber Efendilerimize, ashaplarına olan özlemimi tetikliyor. Müctehitlerimiz, âlimlerimiz, şehitlerimiz ve gazilerimizle buluşma heyecanı içimi coşturuyor.

Ama bir yandan da korkuyorum. Onlarla karşılaşamamaktan, karşılaşınca mahcup olmaktan korkuyorum. Rabbimden hayâ ediyorum. Havf, haşyet ve hicabım, bazen rahmet ve mağfirete olan recamı zorluyor. Çünkü yeterince amel edemedim. Ahlâkımı güzelleştiremedim. Özellikle de ihlas, tevazu ve mahviyet kar olma konusunda derin endişelerim var. Gururdan, kibirden, ucbdan endişelerim var. Nefsime bakıyorum, saf değil, arı duru değil, ala bula. “Bu gemi böyle giderse

alabora olur” diye zamane fitnelerinin yerinden sökerek savurduğu dağlar gibi dalgalardan korkuyorum. Eyyamın elinde oyalanmaktan endişeliyim

Bu yüzden tevazu ve mahviyet ile ilgili, ihlas ve samimiyet ile ilgili kitaplar okuyarak nefsimi bilgilendirmek ve eğitmek istiyorum. Bu arada karşılaştığım o muhteşem manzaralardan, ürpertici düşüncelerden, yürek hoplatıcı haberlerden kardeşlerimi de haberdar etmek istedim. Ortaya bu eser çıktı. Rabbimiz bize de size de faydalı kılsın.

İnsanlar hikâye okumaktan hoşlanırlar. İşte yüce Rabbimiz kitabının neredeyse üçte birini hikâyelerle süslemiştir. O bize örnek değil midir? Peygamber Efendimizin (sav) de anlatmak istediklerini bazen kıssalarla sunduğunu biliyoruz? O da bizim için “en güzel örnektir” öyle değil mi? Öyleyse buyurun benimle beraber okuyun, faydalanın aziz kardeşlerim. Kitaba emeği geçenlere teşekkür ederim.

Asrısaadetten yansıyan tevazu nurlarının aydınlığında kalbimizi arındırmak istedik karanlıklardan, katılıklardan. Sevgili Peygamberimiz (sav)’i ve ashabını çok seviyoruz. Onun önderliğinde, onun yolunda yürümek ve bu dünya maceramızda imtihanı kazanarak yüz akıyla

onunla buluşmaya gitmek istiyoruz. Hatta herkes de onu tanısin, sevsin istiyoruz. O yüzden Sevgili Peygamberimiz (sav) Efendimizin faziletlerini ve yüce ahlâkını sayıp dökmeye çalışıyoruz.

Buna güç yetirilir mi?

Mümkün mü?

Bu kitabımızda sadece tevazu ve alçak gönüllü olmasının izlerini sürdük. Yaptığımızı onun yüceliği yanında çok küçük ve değersiz buluyoruz. Ama ne yapalım, “arife tarif gerekmez, işaret yeter” diyerek teselli buluyoruz. Çünkü Asr-ı saadette İslâm’ın hayatın içinde yaşanması açısından bize ulaşan bilgiler, ucu bucağı olmayan bir deryadır. Bu kitapta da deryadan bir damla sunmaya çalıştık. Bir damladır ama deryadan haber verir; lütfen onu küçük görüp faydalanmaktan kendinizi müstağni saymayınız.

Düşününüz ki insanın aslı da bir damladan ibarettir, öyle değil mi? Belki evrenin kendisi de bir damla sudan yaratılmıştır. Akıllı insanlar damlayı hakir görmezler. Küçük şeylerden büyük faydalar edinirler. Bilirler ki atalar boşuna “damlaya damlaya göl olur” dememişlerdir. İman ve aşkla yanan gönülleri suya kandırır mı bilemem. Karar onların.

Bizim asıl hedefimiz onlardan ziyade, Allah Teâlâ'yı, aziz dinini ve onu en güzel biçimde sunan Âlemlere Rahmet Peygamberini, ona ne kadar muhtaç olduklarını idrak eden veya edemeyenlere, bir nebze olsun tanıtmaktır.

Son bir hatırlatma, ilimden maksat amel etmektir. Önemli olan tevazuun tarifini, kıymetini, faziletini ve sevabını bilmek değil, mütevazı ve alçak gönüllü olabilmektir. Bunun elde edilmesinde bir ölçüyü sunarak mukayese yapmanızı rica ederiz. Yani şu anlatacağımız hadiste geçen “huşû” yerine “tevazu” kelimesini koyarak bir daha düşünmenizi istirham ederiz:

Ashâb-ı kirâm bir gün Rasûlullah Efendimiz'e şöyle sordular:

-Bir mü'mini huşû içinde, diğer bir mü'mini de huşûdan mahrum görüyoruz. Bu farklılığın sebebi nedir?

Rasûlullah (sav) şöyle cevap verdi:

-Îmânın tadını alan mü'min, huşû sâhibi olur. Îmânın tadını alamayan mü'min ise huşû sâhibi olamaz!

-Peki, imânın tadı nasıl elde edilir, ona nasıl ulaşılır? diye sorulunca Peygamber Efendimiz şöyle buyurdular:

-Ona Allâh sevgisinde sâdık olmakla ulaşılır.

Ashâb-ı kirâm bu sefer:

-Allâh sevgisi ne ile elde edilir?" diye sordular.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

-Allâh'ın Rasûlü'ne muhabbetle elde edilir. Bu sebeple siz, Allâh ve Rasûlü'nün rızâsını, yine Allâh ve Rasûlü'ne muhabbet beslemekte arayınız, buyurdular.¹

Göğsünüzün bir umman olup taşması dualarımızla hoşça kalınlınız efendim derken, yine ve her zaman son sözümüz şöyle olsun: "Hamdolsun Âlemlerin Rabbi Allah Teâlâ'ya".

¹ Senderûsî, Keşf-i İlâhî, II, 651; Halebî, Mevsûatü'l-Ehâdis, VI, 492/16010.

MODERN ÇAĞDA AHLAK

Modern Çağ Ne Demektir?

Hatırlarsanı önceki bölüme şöyle başlamıştık: Ben zaman olarak modern çağda yaşaması takdir edilmiş, Türkiye zemininde imtihana alınmış bir Müslümanım. Görevim, Rabbimi bilmek, sevmek, içtenlikle ona itaat etmek...

Modern çağ ne demek?

Tamam, ona da geleceğiz, ama önce “ben bir Müslümanım” ne demek, onu bir görelim.”

İşte şimdi ona geldik. Soruyu tekrar edelim: Modern çağ ne demek? Bu çağın özelliği ve öncelikleri nelerdir? Bir ahlaka ihtiyacı var mıdır?

“Modern çağ” tek bir çizgiyle tanımlanabilecek homojen bir dönem değil; daha çok Aydınlanma sonrası Batı merkezli düşünce ve kurumların küreselleşmesiyle şekillenen tarihsel-sosyolojik bir biçimlenmedir. Kabaca 18.

yüzyıl sonlarından günümüze uzanan süreçte belirginleşir; fakat bugün “geç modernlik”, “postmodern durum” gibi katmanlarla iç içedir.

Modern çağ, önceki çağlardan belli başlı özellikleri ile ayrılır. Bunları şöylece tespit edebiliriz.

Bu çağ, akıllı daha bir merkeze alan bir çağdır. Rasyonalizm, bu çağın öncelikli karakteridir. Bunun özelliği de hakikati, din, gelenek ve otorite yerine akıl, bilim ve deney üzerinden temellendirilmeye çalışılır. Pozitivizm ve materyalizmin etkisiyle dini ve metafizik açıklamaları eğitimin ve kamusal alanların dışına atar. Dinin hayattaki görevlerini, işlevlerini, etkilerini yok sayar. Laik ve seküler karakterlidir.

Bu çağın bir özelliği de birey merkezli olmasıdır. Toplumdan ziyade birey temel birim kabul edilir. Dolayısıyla haklar, özgürlükler ve kimlik birey üzerinden tanımlanır. Birey topluma karşı korunur.

Bir başka özelliği de bilimsel ve teknik ilerleme fikri önceliklidir. Bu alandaki gelişme, kartopu gibi büyümüştür. Haliyle bu gelişme ve ilerleme, geçmişe göre şaşırtacak kadar hızlı değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu da hep daha ileri, daha gelişmiş toplum ideali ortaya kor. Teknoloji ve üretim kapasitesi merkezi değer haline

gelir. Toplum sürekli refaha ve hayatı kolaylaştırmaya doğru yol alır.

Bu hızlı değişim, din karşıtı düşünce ve siyaseti hızlandırır. Sekülerleşme, laiklik, çağın en belirgin vasfı haline gelir. Din, devlet ve hukuk alanından büyük ölçüde ayrıştırılır. Kamusal düzen “dini olmayan” bir temele oturtulmaya çalışılır. Dindarlık duygusu geriler, hatta yer yer aşağılanır duruma gelir. Kişisel özgürlük düşüncesi de dini hayatı daraltan bir pozisyona sokar.

Bu çağın bir özelliği de kurumsallaşma ve bürokratik yapılanmalardır. Devlet, şirket, eğitim ve hukuk sistemleri rasyonel-bürokratik yapılara dönüşür. Uygulanan kapitalist ekonomik düzen, üretim, tüketim ve piyasa ilişkileri hayatın merkezine yerleşir. Verimlilik ve kâr mantığı belirleyici olur. Haz ve fayda düşüncesi ahlakî yapıyı olumsuz etkiler.

Modern çağın öncelikleri de değişmiştir. Modernitenin pratik öncelikleri daha çok şunlardır: Güvenlik. Yani devletin düzeni koruması, hukuk, polis, ordu üzerinden yapılanmalar. Refah da öyledir. Ekonomik büyüme, üretim, tüketim en çok konuşulan konulardır. Bunun altında da bireyin özgürlüğü ve tercih alanlarının genişlemesi söz konusudur. Bütün bunlar verimlilik, zaman, emek ve kaynakların en verimli şekilde kullanarak

en yüksek performans, hıza veya kaliteye ulaştırılmasını amaçlar. Bu ise bilgi üretimi demektir. Bilimsel araştırma ve teknolojik gelişme alabildiğine desteklenir.

Bu çağ, eskilere göre hukuk ve insan hakları bakımından daha sistemli bir yapı oluşturmuştur. Modern çağın en çok kullanılan kavramlarının başında insan hakları, hukuk devleti, özgürlük, eşitlik, sosyal adalet, hür teşebbüs gibi kavramlar gelir.

Çağın Gerilimleri

Bu yapı güçlü bir üretim ve organizasyon kapasitesi oluşturur; fakat aynı zamanda ciddi gerilimler de üretir. Çünkü modern dünya sadece “ilerleme” değildir; aynı zamanda şu sorun alanlarını da üretir:

Teknik ilerleme artarken “hayatın anlamı” zayıflıyor. Anlam krizi yaşanıyor. Aşırı bireyselleşme toplumsal bağların çözüyor. Tüketim kültürü insanın ihtiyaçlarının sürekli artırıyor, kaynakları geleceğini düşünmeden insafsızca bitiriyor. Ahlak ve maneviyat zaafa uğradıkça görece anlayışlar artıyor, çelişkiler çoğalıyor. Nesnel ve evrensel bir doğrunun varlığını reddeden; bilginin, ahlakın ve gerçekliğin kişiye, topluma, kültüre veya zamana göre değiştiğini savunan felsefi yaklaşım, mutlak doğruları kabul etmiyor. Ortak değer zemininin zayıflıyor. Bu ise

ahlaki değerlerin tahribine yol açan bir anlayışa doğru yöneltiyor modern insanı. Bunun doğal sonucu, yabancılaşmadır. İnsan emeği, toplumu ve hatta kendisiyle kopuş yaşayabiliyor. Korkarız ki bu bir gün yaşadığı dünyadan kopma veya kaçışı gündeme getirir.

G ve teknoloji etik değerleri bastırıyor. Teknik g artarken etik kontrol her zaman aynı hızda gelişmiyor. Peki, bu dengesizliği nasıl düzeltebiliriz?

Bütün bu modern düşünceler, anlayışlar, teknik gelişim, yaşam tarzları, yepyeni sorunlar üretti. Bu sorunlar ona kaybettiği manevi değerlerini hatırlatıyor. Bu noktada biz de İşlam'ı sunuyoruz. Bakalım durup düşünecek mi, çözüm için sunulan değerleri inceleme cesaret gösterebilecek mi? İnsanın n yargısı çoğu zaman kendi zindanı olur. Bakalım modern insan kendini kapattığı zindanından çıkabilecek mi?

Bu sorunları belli başlılarını görelim mi?

Modern ağın Sorunları

Modern ağ, insanlığa büyük imkânlar sunmuş olmakla birlikte bazı ciddi ahlk ve sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir. Elbette bunların hepsi her toplumda aynı ölçüde görülmez; ancak çağımızın ne çıkan zaafları arasında şunlar sayılabilir:

1. **Güç Zehirlenmesi:** Siyasî, ekonomik veya teknolojik gücü elinde bulunduranların kendilerini sorgulanamaz görmeleri ve başkalarının haklarını ihmal etmeleri.
2. **Sömürü Düzeni:** İnsan emeğinin, doğal kaynakların ve zayıf toplumların güçlüler tarafından çıkar uğruna kullanılması.
3. **Merhamet Erozyonu:** Bireyselleşmenin aşırılışması sonucu insanların başkalarının acılarına karşı duyarsızlaşması.
4. **Tüketim Çılgınlığı:** İhtiyaç kadar değil, arzu ve gösteriş kadar tüketmeyi teşvik eden hayat anlayışı.
5. **Madde Bağımlılıkları:** Alkol, uyuşturucu ve benzeri bağımlılık yapıcı maddelerin yaygınlaşması ve hayatları tahrip etmesi.
6. **Cinselliğin Metalaşması:** Cinselliğin mahremiyet ve sorumluluktan koparılarak eğlence ve ticaret nesnesi hâline getirilmesi.
7. **Aile Kurumunun Zayıflaması:** Evlilik bağlarının gevşemesi, boşanmaların artması ve aile içi dayanışmanın azalması.

8. **Bencillik ve Benmerkezcilik:** "Önce ben" anlayışının güçlenmesi ve ortak iyinin geri plana itilmesi.
9. **Anlam ve Amaç Krizi:** Maddî refah artsa da insanların hayatın anlamı konusunda daha fazla boşluk hissetmeleri.
10. **Yalnızlık Salgını:** Dijital iletişim artarken gerçek insan ilişkilerinin ve dostlukların zayıflaması.
11. **Dijital Bağımlılık:** Telefon, internet ve sosyal medya kullanımının insanın dikkatini, zamanını ve ruh sağlığını olumsuz etkilemesi.
12. **Bilgi Kirliliği ve Manipölasyon:** Doğru ile yanlışın karışması, yalan haberlerin ve algı yönetiminin yaygınlaşması.
13. **Gösteriş Kültürü:** İnsanların değerlerini karakterleriyle değil, sahip olduklarıyla veya görünürlükleriyle ölçmeleri.
14. **Hız Tutkusu:** Her şeyin hızlı tüketilmesi nedeniyle sabır, derinlik ve tefekkürün azalması.
15. **Hazcılık (Hedonizm):** Hayatın temel amacını zevk almak olarak gören anlayışın yaygınlaşması.

16. **Ahlâkî Görecelik:** İyi ve kötünün kişisel tercihlere indirgenmesi, ortak ahlâk ölçülerinin zayıflaması.
17. **Çevre Tahribatı:** Kâr ve tüketim uğruna tabiatın, suyun, havanın ve canlıların zarar görmesi.
18. **İsraf:** Gıda, enerji, zaman ve kaynakların sorumsuzca harcanması.
19. **Rekabet Baskısı:** İnsanların sürekli daha başarılı, daha zengin ve daha görünür olmaya zorlanması.
20. **Ruhsal Yorgunluk ve Tükenmişlik:** Sürekli performans beklentisinin insanlarda stres, kaygı ve tükenmişlik oluşturmaları.
21. **Adalet Sorunları:** Servetin, fırsatların ve imkânların toplum içinde eşit dağılmaması.
22. **Kimlik Bunalımı:** Geleneksel aidiyetlerin çözülmesiyle insanların "Ben kimim?" sorusuna cevap bulmakta zorlanması.
23. **Kutsalın Kaybı:** Hayatın sadece maddî ölçülerle değerlendirilmesi sonucu manevî derinliğin azalması.
24. **Sorumluluktan Kaçış:** Hak taleplerinin artmasına rağmen görev ve yükümlülük bilincinin zayıflaması.

25. **Narsisizm Kültürü:** Kişinin kendisini merkeze koyması, sürekli beğenilme ve onaylanma ihtiyacı duyması.

İnsanlık bugün bilgi, iletişim ve üretim bakımından tarihin en güçlü dönemlerinden birini yaşarken; adalet, merhamet, sorumluluk ve anlam arayışı gibi alanlarda ciddi sınamalarla karşı karşıyadır.

Bu sorunların çoğu aslında tek bir kökten beslenir: İnsanın sahip olduğu güç ve imkânların, sağlam bir ahlâk ve sorumluluk bilinciyle dengelenememesi. Bu nedenle modern çağın en büyük ihtiyacı yalnızca daha fazla teknoloji veya daha fazla üretim değil; adalet, merhamet, hikmet, sorumluluk ve ahlâkı yeniden merkeze alan bir insan anlayışıdır. Yani modern çağ da bütün çağlar gibi İslam'a muhtaç.

Ancak bizim bu hükmümüze çağın anlayışıyla meftun olan çağdaş insanın cevabı nedir? Önemli olan ona şu soruyu sordurabilmektir:

Modern Çağın Ahlaka İhtiyacı

Şimdi şu soruyu sormanın vaktidir: Modern çağın ahlaka ihtiyacı var mıdır?

Bize göre cevap net: Evet, modern çağın ahlaka ihtiyacı vardır; hatta bu ihtiyaç daha da keskindir. Çünkü

modernite, güçlü bir teknik kapasite üretir, ama bu kapasitenin nasıl kullanılacağına dair kendi içinde yeterli bir ahlaki zorunluluk üretmez.

Başka bir ifadeyle, modern dünya “ne yapabileceğimizi” çok iyi söyler, fakat “ne yapmamız gerektiğini” çoğu zaman açık bırakır. Bu boşluk şu alanlarda özellikle görünür: Biyoteknoloji (insan üzerinde müdahale), yapay zekâ ve veri gücü, ekonomik eşitsizlik, savaş teknolojileri, tüketim ve çevre tahribatı,

Bütün bu anlatılanların İslam ahlakı açısından bir anlamı vardır. Çünkü İslam ahlakı, modernitenin araçsal aklını (teknik gücünü) reddetmek zorunda değildir. Ama onu amaçsız bırakılmış güç olmaktan çıkarıp, sorumluluk, adalet ve hikmet merkezli bir çerçeveye oturtmak ister.

İslam ahlakı burada üç kritik işlev üstlenir: Gücün ahlaki sınırları koyar. Eylemin sadece sonuç değil anlam boyutu önemser. Güç dağılımını dengeleyen normatif temelleri adil olarak yapılandırır.

Aslında mesele, iki farklı normatif sistemin (ahlak üretim mekanizmasının) nasıl çalıştığıdır. Bunu biraz açalım.

İslam ve Seküler Ahlak Ayırımı

Hiç şüphesiz bu iki ahlak anlayışı birbirinden ayrıdır ve arada çok farklılıklar vardır. Bunları kısaca görelim:

Bir kere seküler ahlak veya onların sevdiği kavram ile etik, farklı kaynaklardan beslenirler. Seküler etiğin kaynağı, insan aklı, toplumsal sözleşme, rasyonel uzlaşmadır. Meşruiyeti de insanların üzerinde anlaşabilmeleridir. Anlaşırsa bu doğru kabul edilir. İslam ahlakı ise kaynak olarak önce vahyi, sonra akıl ve fitratı alır. Meşruiyeti ise Allah'tandır. Doğru, insandan bağımsız olarak doğrudur. Ancak insan onun doğruluğunu araştırarak bulabilir. Temel fark, insan faktörüdür; seküler etik inşa eder, kurar, İslam ahlakı keşfeder ve uygular.

İki ahlakın iİnsan tasavvuru da farklıdır. Seküler etik özerk birey ister. Önceliği özgürlük ve tercih hakkıdır. Değeri ise “kendini gerçekleştirme” denilebilir.

İslam ahlakı ise insanı özgür ve özerk değil, sorumlu, yükümlü sayar. O kulluk borcunda olan b,Resulullah (s.a.v.) Efendimiz emanet taşıyıcıdır. Önceliği, adalet, mesuliyet ve dengeli duruştur. Değeri, “emanete riayet”tir.

Ahlaki doğruluk ölçütü olarak seküler etik, Sonuçlara bakar. Toplumsal fayda ve hak hukuk karşısında dengeyi esas alır. İslam ahlakı niye, ilke ve sonuç ilr birlikte helal-haram sınırlarını, adaletin mutlaklığını gözetir. Mesela

seküler etik: “faydalıysa yapılabilir” derken, İslam ahlakı: “faydalı olsa bile meşru değilse yapılamaz” der.

Bir önemli fark da özgürlük anlayışıdır. Seküler etik özgürlüğü engellemez. Bireyin tercih alanının genişletir. İslam ahlakı ise özgürlüğü, nefsin esaretinden kurtuluş olarak görür. Gerçek özgürlük, bağımlılıklardan arınmadır. Burada temel fark çok önemli: Sekülerlik: dış engellerin kaldırılması, İslam: iç esaretlerin (hırs, nefis, bağımlılık) kaldırılmasıdır.

Toplum düzeni ve hukuk açısından da farklar vardır: Seküler etik, hukukta uzlaşmaya dayalı norm sistemini alır. Değişebilirlik yüksektir. Meşruiyeti, demokratik onaydır. İslam ahlakına gelince, hukuk da ahlaki ilkeye bağlı ölçülü, ilkeli bir yapıdır. Sabit çekirdek değerler vardır; adalet, zulmün reddi gibi. Meşruiyetini vahiy ve akıl uyumundan alır.

Güç ve ekonomi anlayışı bakımından fark çok açıktır. Seküler etik güç, tarafsız araçtır. Ekonomi için istenen verimlilik ve büyümedir. İslam ahlakında güç: emanet ve imtihan alanıdır. Ekonomide adalet, denge, paylaşımdır. Yani seküler sistem “etkinlik” sorar, İslam ahlakı “meşruiyet ve adalet” sorar.

Seküler Ve İslam Ahlakında Çatışma Ve Örtüşmeler

İki ahlak anlayışında bariz kırılma noktaları vardır. Bu noktaları şöylece belirtebiliriz: Cinsellik ve aile normları. Beden ve kimlik politikaları. Faiz ve finans sistemi. Biyoetik (yaşam üzerinde müdahale). Özgürlük–ahlak sınırı.

Bu alanlarda temel gerilim şudur: Seküler etik “rıza varsa meşru” eğilimindedir. İslam ahlakı “rıza yetmez, meşruiyet gerekir” der.

Örtüşme alanlarına gelince, azımsanmayacak bir denge noktası olabilir. Bu iki sistem tamamen zıt değildir. Örtüşükleri alanlar da vardır. Mesela: Adalet fikri. Zulmün reddi. İnsan onuru. Yoksullukla mücadele. Hukuk devleti fikri. Keyfiliğe karşı düzen.

Burada İslam ahlakı ile modern insan hakları dili büyük ölçüde kesişir, ancak temellendirme farklıdır. Son özlü çerçeveye dikkat edelim:

Seküler etik: insanın uzlaşarak kurduğu ahlak, İslam ahlakı: insanın keşfederek uyduğu ahlak.

Seküler sistem: özgürlük ve rıza merkezli, İslam ahlakı: adalet ve sorumluluk merkezli.

Seküler dünya: “ne yapabiliriz?”, İslam ahlakı: “ne yapmalıyız ve ne yapmamalıyız?”

O zaman meseleyi bir adım daha derinleştirelim: “ahlak krizi” dediğimiz şey aslında tek bir problem değil; modern yapının farklı katmanlarında ortaya çıkan norm üretim zayıflığıdır.

Modern seküler düzen güçlüdür; ama ahlak üretimi açısından yapısal bir gerilim taşır: Kaynak çoğulluğu. Ahlak artık tek bir merkezden çıkmaz: hukuk ayrı bir şey söyler, piyasa ayrı bir şey söyler, medya ayrı bir şey söyler, bireysel tercih ayrı bir şey söyler.

Sonuç: “Ne doğru?” sorusu tek cevaba değil, çoklu cevaplara açılır. Bu da normatif tutarsızlık üretir.

Meşruiyet = rıza” indirgemesi de dengesizdir. Seküler sistemde sık görülen eğilim: Bir şeyin doğru olması için “insanların kabul etmesi” yeterli hale gelir. Bu şu problemi doğurur: Rıza var ama etik derinlik zayıf olabilir. Popüler olan ile doğru olan ayrışabilir.

Sonuç: Ahlak, çoğu zaman çoğunluk psikolojisine yaklaşır.

Bu kriz nasıl görünür?

Güven kaybı (kurumlara ve birbirine). Aşırı kutuplaşma. Ahlaki görecelilik (“her şey yoruma açık” hissi). Tüketim bağımlılığı. Anlam boşluğu / nihilizm eğilimi. Hukuken doğru ama vicdanen tartışmalı alanların artması

İslam Ahlakının Krize Çözümü

İslam ahlakı burada şu işlevleri görür: Tekil referans noktası üretir. Modernitenin dağınık yapısına karşı adalet, zulüm yasağı, emanet bilinci, niyet gibi “üst normlar” üretir.

Malum modern sistem dış denetime dayanır: hukuk, emniyet, kamera ve başka kurumlar insanları denetler, yargılar, cezalandırır. İslam ahlakı bunlara bazı ekler yapar: “Görülmediğinde de sorumlusun”. Bu, sistemin kör noktalarını kapatır.

Araç amaç ayrımını korur. Modernlikte araçlar amaçlaşabilir. Mesela teknoloji araçtır ama amaca dönüşür. Ekonomi de öyle.. Oysa İslam ahlakı: Araçları sınırlar, amaçları ahlaka bağlar.

Aşırılık karşıtı denge (itidal) kurar. Modern krizlerin çoğu uçlaşmadan gelir: aşırı özgürlük dağılma, aşırı kontrol baskı olabilir. İslam ahlakı ise: “orta yol” ilkesiyle sistematik denge üretir.

Anlam üretimi bir kriz aşma yöntemidir. Modern sistem “işlev” üretir ama her zaman “anlam” üretmez. İslam ahlakı: hayatı ibadet, sorumluluk ve amaç eksenine yerleştirir. Böylece sadece “yaşanılan” değil “anlamlandırılan” bir hayat kurar.

Kritik nokta, çatışma değil “tamamlama gerilimi” dir. Burada önemli bir düzeltme yapalım: Bu iki sistem çoğu zaman: tamamen düşman veya tamamen uyumlu değildir. Daha doğru ifade: Modern sistem güçlü bir “işleyiş üretir”, İslam ahlakı güçlü bir “yön ve sınır üretir”.

Türkiye’nin Kafası Karışık

Bugün İslam dini ve üstünde bulunduğumuz ahlakını insanlara sunmada en büyük eksikliğimiz, İslam eğitim modelini modern okulla entegre edebilme sorunudur. Şöyle de diyebiliriz; okul, aile ve dinî yapıyı nasıl birlikte çalıştırabiliriz?

Bu bir siyasi anlayış meselesidir. Bizim gibi yakın tarihinde İslam’a karşı bazı devrimler yaparak ve onları tabulaştırarak varlığını sürdürmeyi amaçlamış bir ülkede bu mümkün müdür?

Bu noktada mesele gerçekten “siyasi tercih” gibi görünür. Devletin siyasi amacı da budur. Ama unutmamak gerekir ki bu durum milletin özünde böyle değildir. Daha

derin bir durum var: Millet dinine saygılıdır ve ondan vaz geçecek değildir. Eğer bu devlet, halkına dayanarak yaşamak istiyorsa, sistemini toplumun ortak değer üretme kapasitesini tanır hale getirecek, söylem olarak verdiği demokratik haklar ve özgürlükleri, kurumlar ölçeğinde de benimseyecek, halk ile arasında güven ilişkisini kuracak. Zaten modern çağda modern devletler hep halk iradesini ve hâkimiyetini tanımıştır. Eğer sistem, içi başka dışı başka münafıklığını reddederse sorun kalmaz.

Peki, bu mümkün mü?

Bize göre mümkündür; fakat “bir anda ve tek merkezden” değil, belki kademeli, çok aktörlü ve düşük çatışmalı bir dönüşümle birlikte!

Aslında ahlak eğitiminden bahsederken sorunun “siyasi mesele” gibi görünmesi ilginçtir. Ama dediğimiz gibi bu ülkenin kafası karışık. Ahlâk eğitimi tartışması sonunda varıp şuraya dayanıyor:

Hangi değerler “ortak” kabul edilecek? Din nerede duracak? Devlet ne kadar yönlendirecek? Aile ve okulun rol sınırı ne olacak?

Bunlar doğal olarak politik görünür. Çünkü ahlâk eğitimi, değer üretimi olduğu için kaçınılmaz biçimde normatif bir alandır. Ama bu onu sadece “siyaset” yapmaz;

çünkü siyaseti iradesiyle yönlendiren toplumdur. Devlet, yapısını nasıl kurmuşsa, onu uygulayacak. Eğer demokrasi olacaksa, halkın iradesi etkin olacaktır. Değilse, “hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir” sözü kandırmaca ise, sorun öncelikle yapı sorunudur.

Daha önce de söylemiştik, demokrasilerde “tabu” olmaz! Tamam, tartışılması zor alanlar, hassas kimlikler, tarihsel gerilimler, çeşitli bağlayıcı anlaşmalar olabilir. Bunlar engel değil, yönetilmesi gereken gerilim alanlarıdır. Öyleyse herkes şunda birleşmelidir: Konuşulamaz alan yoktur, dikkatli konuşulması gereken alan vardır.

Türkiye ve benzer toplumlarda genelde şu yapı vardır: Güçlü kültürel değerler, farklı ideolojik bloklar, eğitimde merkezi devlet etkisi, din-modernlik gerilimi. Şimdi böyle bir topluma ahlak da olsa, bir ideoloji gibi sunulursa, karşısında bir reaksiyonu ve direnci bulur.

Ne yapmalı?

Bizim önerimiz, işi uzmanlarına bırakmalı. Tartışma üslubundan, tek tipleştirme çabalarından uzak, ortak payda yaklaşımı esas alınarak, tek doğru dünya görüşü değil, ortak insani ilkeler üzerinden anlaşma aranmalıdır. İşin içinde devlet olsun, ana çerçeveyi çizsin. Aile olsun, değerlerini aktarsın. Ahlakçılar olsun, temel değerler

belirlensin, sivil toplum olsun, alınan kararları içselleştirilmesi için çabalasınlar.

Dâhilde din – laik, seküler gerilimi yaşanmasın. Çatışma, hatta rekabet yerine insan ve toplum faydası gözetildin. Dil ve üslup yumuşatılsın. Güven oluştursun.

Biz olaya İslam ahlâkı açısından baktığımızda tek bir politik sistem önerisi olmaktan ziyade, insan karakteri inşasına odaklanan bir çerçeve görürüz. Zira bizim sunduğumuz ahlak, asla insan, toplum ve devlet ile çatışmaz. Bilakis onu korur ve yüceltir. Herkes kendine düşen olgunluğu gösterirse, kafa karışıklığı gidebilir, toplumsal kabuller, kamu alanları ile bireysel alanları birbirini tamamlar bir bütünlükte inşa edebilir. Eğer biz, hassasiyetlerimizi serinkanlılıkla konuşabilirsek, kargaşa ve karışıklığı kovacak, güven ve huzuru sağlayacak değerlere ulaşabiliriz.

Bizim teklifimiz, bir ideoloji teklifi değildir. Önerdiğimiz ahlâk eğitimi bir ideoloji savaşı değildir. Kimin farklı değer ve hassasiyetleri varsa, oturur, kendi toplumumuzun düzen ve mutluluğu için, ortak insanlık zemininde buluşabiliriz. Nihayet insanı konuşuyoruz. İnsanı ve toplumu.

İSLAM VE AHLAK

Modern Çağda Yaşamak Suç mu Kötü mü?

Ben dünya sınavıma bu zamanda seçilmişim. Bu bir kaderdir. Bunda benim iradem yoktur. Nerede, ne zaman, hangi ırk, renk, dil ve coğrafyada, hangi ana babadan dünyaya geleceğim konusunda yüce yaratıcım bana bir fikrimi sormadı, tercihim almadı. Bu konularda iradem, tercihim, isteğim asla söz konusu değildir.

Hatta boyum posum, yakışıklı veya çirkin sağlıklı veya sağlıksız, akıllı veya deli oluşum da aynen öyledir. Dünyaya gelene kadar hiçbir dahlim yok. Bir yere kadar çevrem, çocukluğum, eğitimim de öyle.

İmtihan dünyasında soruları yaratıcı soruyor. Zamanı zemini, şartları o belirliyor. İmkânları veya kısıtlamalar da ondan. Fakat değerlendirmeyi de o yapıyor. Öğretmenin öğretmediği konulardan soru sormaması gibi, o da değerlendirmesini bütün bu zaman, zemin, şartlar, imkânlar, vergiler ve verilere göre yapıyor. Değerlendirme

de özel yani. Kişiy e göre değışiyor. Her nimet sorguya dâhil. Herkes kendi çapında değ erlendiriliyor.

Buraya kadar kader. Buraya kadar olanlar insana ne üstünlük sağlar, ne değ erini düşürür. Kimse elinde olmayan, iradesi bulunmayan konularda suçlanamaz, aş ağı lanamaz, yüceltilemez. İmtihan böyle adil başlıyor.

Bazı sorular vardır, akla gelir ama akıllı mantıklı değildir. Mesela ben niye bu çağda doğdum?

- Ne isterdin?

- Mesela asrısaadette doğsaydım?

- Niye?

- Daha iyi Müslüman olurdum.

- Ya Ebu cehil, Ebu Lehep olma ihtimal? Onlar da o çağda idi.

- Allah korusun!

- Öyleyse Allah Teâlâ'nın taksimine razı ol.

Soruları uzatabiliriz; mesela ben Maraş'ta doğdum. Bir köyünde. Mekke'de veya Medine'de doğsaydım gibi. Mesela zengin bir ana babadan dünyaya gelseydim gibi.

Her birine ayrı makul ve mantıklı cevaplar var. Ama en iyisi Koca Velinin sözleri:

Sen Hakk'a tevekkül kıl,

Teslim ol rahat bul,

Her işine râzı ol,

*Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.*

*Deme niçin şu şöyle,
Yerindedir ol öyle,
Bak sonunu seyreyle,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.*

Güzel Bir Örnek

Tâbiünden biri, sahâbîlerden birisine hayranlıkla şöyle der:

- Ne mutlu size! Resûlullah'ı gördünüz, onunla birlikte yaşadınız. Keşke biz de o devirde yaşasaydık”.

Sahâbî ise ona şu minvalde cevap verir:

- Öyle deme evlat. Siz, Resûlullah'ın getirdiği hakikati hazır buldunuz. Biz ise onun peygamber olduğuna inanıp inanmama arasında kalan insanların içinde yaşadık. Babalarımız, kardeşlerimiz, akrabalarımız ona karşı çıkıyordu. Nice insanlar işkence gördü, yurtlarından çıkarıldı, mallarını kaybetti. Eğer siz o günlerde yaşasaydınız ne yapacağınızı bilemezsiniz.

Ardından şu anlamlı sözü söyler:

- Allah'a hamd edin ki sizi, Peygamberini tanımış ve dinini yerleşmiş halde bulduğunuz bir zamana getirdi.

En meşhur rivayetlerden biri, bu sahâbî Ebû Ümâme el-Bâhilî'dir. Verilmek istenen mesaj şudur:

"Peygamber devrinde yaşamak büyük bir nimetti; fakat o nimetin imtihanı da çok ağırdı. Kimsenin, 'Ben kesin o zamanın kahramanlarından olurdum' deme garantisi yoktur."

Evet, Peygamber devrinde yaşamak büyük nimetti; fakat o nimetin imtihanı da çok ağırdı. Biz o gün çekilen işkenceleri siyer kitaplarından okuyoruz. Peygamberimizin Mekke hayatını yazdığımız iki ciltlik kitabımızda da geniş geniş anlattık.bu işkencelerin davete etki ve hizmetini yazmaya çalıştık. Sonuçta diyebiliriz ki, bugünden bakarak 'kesinlikle sahâbeden olurduk' demek kolay değildir. Bu yüzden bazı âlimler şu dengeyi kurarlar:

"Resûlullah'ı görmek en büyük şereftir. Fakat görmeden iman edip dine hizmet etmek de büyük bir fazilettir."

Onun Kardeşi Olmak

Bu konuyla ilgili şu meşhur hadisi de hatırlayalım: Resûlullah bir gün:

- Kardeşlerimi görmeyi ne kadar isterdim. Dedi. Sahabe:

- *Biz senin kardeşlerin değil miyiz?* diye sordu. Resûlullah:

- *Siz benim ashabımsınız. Kardeşlerim ise beni görmeden bana iman edecek olanlardı, buyurmuştur.*

Bu hadis çeşitli rivayet yollarıyla gelmiştir ve hadis kitaplarında yer alır. Buna bağlı olarak başka rivayetlerde de: *"Beni görmeden iman edenlere ne mutlu!"* manasına gelen ifadeler vardır.

Bu yüzden vaizler ve yazarlar bazen şu fikri hikâyeleştirirler: *"Sahâbeye gıpta etmek güzel ama o imtihanın ağırlığını da unutmayın. Belki siz o gün yaşasaydınız Ebû Bekir değil, Ebû Cehil tarafında kalabilirdiniz".*

Geçmişin faziletine gıpta etmek güzeldir; fakat iki şeyi unutmamak gerekir. İlki, o faziletin kazanıldığı ağır imtihanları, ikincisi, bu imtihanlar ile bugün de aynı sevabı almak ve aynı fazileti kazanmak mümkündür. Allah Teâlâ'ya hamdolsun ki o her şartı değerlendirerek kullarını ödüllendirir.

Bu bilgiler ışığında şu sonucu ifade edebiliriz: Modern çağda yaşamak ne suç, ne günahdır. Hatta iyi değerlendirilirse avantajdır. Kafayı buna değil, imtihanda nasıl başarılı olunacağına takmalıdır.

Modern Çağda Bir Müslüman

Ben zaman olarak modern çağda yaşaması takdir edilmiş, Türkiye zemininde imtihana alınmış bir Müslümanım. Görevim, Rabbimi bilmek, sevmek, içtenlikle ona itaat etmek. Kulluk yani. Sadece ona kulluk, onun dışındaki her şeye karşı özgürlük. Başka varlıklara, onun koyduğu ölçüler içinde sevgi, saygı, değer verme, koruma. Bunlara ters düşenlere karşı belli derecelerde uyarma, karşı koyma, gerekirse savaşıma. Biz bu ilkeye “Allah için sevmek, Allah için buğzetme” diyor ve bunu dinimizin özü biliyoruz.

Modern çağ ne demek?

Tamam, ona da geleceğiz, ama önce “ben bir Müslümanım” ne demek, onu bir görelim.

Müslüman, kendisini ve âlemleri yaratan Allah Teâlâ’ya teslim olan insandır. Onun istediği gibi inanan, ibadet eden, hayatını düzenleyen, yani yönetimden hukuka, eğitimden iktisada, ahlaktan erdeme, duygu ve düşüncelerinden hırs ve emellerine kadar hep onun çizdiği çerçeve içinde yaşayan, insan ve eşyaya ile ilişkilerinde onun kanunları gözetken bir insan.

Bunları nereden bileceğiz?

Allah Teâlâ’nın bize sunduğu dininden. En büyük nimeti İslam’dan. Onu anlatan kitabı Kur’an’ı Kerîmden.

Onu vahyettiği Peygamber Efendimizin (s.a.v.) o kitabı tebliğinden, açıklamasından, uygulamasından. Yani sünnetten. Bundan sonra her asrın sorunlarını bu iki kaynaktan çözecek ilmi öğrenme ve yaşamadan. Yani içtihadattan.

İslam Ahlakı

Tarif ettiğimiz Müslüman, kâmil ahlaklı bir Müslümandır. Çünkü İslam dininin iman, ibadet, hukuk esasları, ortaya ahlaklı bir Müslüman çıksın içindir. Yani Allah Teâlâ'ya ve ahirete iman da, namaz da, oruç, zekât hac da, helal ve haram sınırları içinde kalan bir hukuki hayat da, aslında ahlaka hizmet eder. Ahlaklı bir Müslümanı oluşturur. Çünkü ahlak yoksa gerisi de işe yaramamıştır demektir.

İnsan bir ağacı bin bir zahmetle niye yetiştirir?

Meyvesinden istifade için. Yani iman ağacın kökü, ibadet ve hukuk gövdesi, ahlâk ise meyvesidir. Meyvesiz ağaç eksik olduğu gibi, köksüz ve gövdesiz meyve de olmaz. İslam, bu üçünü birlikte ister.

Evet, meyvesiz ağacın başka işe yaradıkları da olur. Mesela gölgesinde oturulur. Kuru su odun olur, enerjiye dönüşür, ısı ve ışık verir. Başka faydaları da vardır, keser biçer, yeni eşyalar yaparsın. Ama öncelik, hep meyvesidir. İşte ahlak da İslam'ın meyvesidir.

Ahlak Nedir?

Biz bu konuda özel eserler verdik, o yüzden uzatmayacağız. Ahlak, Arapça kökenli bir kelime olup huy, seciye, tabiat, yaratılış, mertlik, din gibi anlamlara gelen "hulk"un çoğuludur. Hulk da "yapma, yaratma" anlamına gelen "halk" ile aynı köktendir Buna göre ahlak, iyilik yapmak ve kötülükten sakınmak için uyulması gereken kuralları öğreten bir ilimdir.

Ahlâk, daha kısa tanımıyla insanın huyu, karakteri ve davranışlarını yöneten iç dünyasıdır. Bir insanın tek tek yaptığı işler değil, o işleri yapmasına sebep olan yerleşik özellikleridir. Cömertlik, doğruluk, merhamet, sabır, tevazu gibi güzel hasletler; cimrilik, kibir, yalan, haset ve zulüm gibi kötü huylar ahlâkın konusudur.

Amacı dünya ve ahiret mutluluğunu kazandırmaktır. Çünkü ahlaklı olmayı başarmış insanlar, kendi iç dünyalarında mutlu oldukları kadar, Allah Teâlâ ve Resulullah Efendimiz tarafından da sevilirler. Bu ise her hayrın başıdır.

İslam âlimleri ahlâkı genellikle "nefiste yerleşmiş bir meleke" olarak tarif etmişlerdir. Yani insanın zorlanmadan, tabii olarak ortaya koyduğu davranışları meydana getiren karakter yapısıdır. Bir kişinin bir defa doğru söylemesi ahlâk değildir; doğruluğun onun şahsiyetinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi ahlâktır.

O yüzden insanda gelip geçici bir haller Ahlak sayılmaz. O kalıcı bir meleke, bir kabiliyet haline gelmelidir. O zaman ahlak olur. Yani bir insan, kırk yılda bir iyilik yapmışsa, bu iyi bir insan değildir. İyilik onda bir meleke, bir yatkınlık, bir alışkanlık olup içine yerleşmelidir. O zaman o insan, ahlakî bir davranışla karşı karşıya kaldığında düşünüp taşınmaya veya her hangi bir baskı ve zorlamaya gerek kalmaksızın gerekeni seve seve yapar.

Ahlak eğitimi önemlidir. Burada eğitimden maksadımız, hem iyi ve kötü huylar ve davranışlar nelerdir, onları öğrenmektir. Yetmez, uygulamaktır. Bu bir irade eğitimidir. Bu sebeptendir ki ahlak eğitimine karşı çıkmak, onu gereksiz görmek, kişilere ve topluma karşı işlenmiş bir kötülüktür.

Ahlak, en geniş manada Allah Teâlâ'ya, Peygamber Efendimize (s.a.v.) kendimize, ana babamıza, çocuklarımıza, akrabalarımıza, komşularımıza, toplumumuza, top yekûn insanlara, hayvanlara, eşyaya karşı görevlerimizdir.

“İslam Ahlaktır” Hadisi Ne Demektir?

"İslam ahlaktır" hadisi veya bu anlamdaki rivayetler, İslam'ın sadece birtakım inanç esaslarından ve ibadetlerden ibaret olmadığını anlatır. İslam'ın amacı güzel insan yetiştirmektir. Namaz, oruç, zekât ve diğer ibadetler,

insanı güzel ahlâka ulaştırmak için emredilmiştir. Nitekim Peygamber Efendimiz ﷺ: "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." buyurmuştur.

Bu bakımdan "İslam ahlaktır" denildiğinde şu manalar kastedilir:

İslam'ın özü ahlâkî olgunlaşmadır. İman ahlâka dönüşmediği sürece kemale ermiş sayılmaz. İbadetler ahlâkı güzelleştirmiyorsa amaç tam gerçekleşmemiş demektir. Müslümanın Allah'a karşı, insanlara karşı ve bütün varlıklara karşı sorumluluklarını güzel bir şekilde yerine getirmesi ahlâkın kapsamındadır.

Ancak bu söz yanlış anlaşılmamalıdır. İslam sadece ahlâktan ibaret değildir. İman, ibadet, hukuk, muamelat ve ahlâk bir bütündür. "*İslam ahlaktır*" ifadesi, ahlâkın önemini vurgulayan bir özlü sözdür. Yoksa "*iman ve ibadet olmasa da olur, yeter ki ahlâklı olunsun*" anlamına gelmez.

Bu sebeple bir Müslümanın başarısı yalnız ne kadar namaz kıldığıyla değil; doğruluğu, adaleti, emanete riyeti, merhameti, sabrı ve insanlara karşı davranışlarıyla da ölçülür. Çünkü güzel ahlâk, imanın hayata yansımış şeklidir.

O yüzden "İman, ibadet ve hukuk aslında ahlâkı korumak için vardır" sözü dikkate alınmalıdır. Bunların önemli hikmetlerinden birisi de güzel ahlâkı oluşturmak ve korumaktır. Çünkü iman insana Allah korkusu ve sorumluluk bilinci kazandırır. İbadet nefsi terbiye eder. Hukuk ve cezalar toplumsal düzeni korur. Bunların sonucu olarak güzel ahlâk gelişir ve yaşanır.

Mesela namazın kötülükten alıkoyduğu, orucun takvayı geliştirdiği, zekâtın cimriliği kırdığı Kur'an'da açıkça ifade edilir.

Fakat söz, "imanın, ibadetin ve hukukun tek amacı ahlâktır" anlamına geliyorsa eksik ve problemli olur. Çünkü İslam'a göre imanın amacı sadece güzel huy ve karakter üretmek değildir; öncelikle Allah'ı tanımak ve O'na iman etmektir. İbadetin amacı sadece ahlâk eğitimi değildir; Allah'a kulluktur. Hukukun amacı sadece ahlâkı korumak değildir; adaleti gerçekleştirmek, hakları muhafaza etmek ve ilahî emirlere uygun bir düzen kurmaktır.

Bu nedenle deriz ki, iman, ibadet ve hukuk; Allah'a kulluğu gerçekleştirmek için konulmuştur. Bunun en önemli sonuçlarından ve gayelerinden biri de güzel ahlâkın oluşması ve korunmasıdır. Yani ahlâk, İslam'ın hedeflerinden biridir, hepsi değil. İslam, ahlâktan daha geniş bir hakikattir.

Nitekim bir insan sadece ahlâklı olmak için değil, Allah'ın kulu olduğu için doğru söyler, adaletli davranır, namaz kılar ve haramlardan sakınır. İslam'da ahlâkın temeli de burada yatar: Ahlâk, yalnız insan merkezli değil, Allah merkezlidir.

Ahlak ve Eğitim

Herkes şu düşüncede sanırım birleşir: “İlimler okullarda öğretilir”.

Ahlak da insan ve toplum için önemli bir ilim dalıdır. Ama ne yazık ki çağımızda pozitivism, materyalizm, sekülerizmin estirdiği rüzgâr ile ahlak eğitiminin okullarda verilmesine karşı çıkanlar vardır ve bunlar sistemi ele geçirdiklerinden bu fikirlerini hoşgörüsüz bir sertlikle uygularlar. Boşluğu “sosyal bilgiler” veya “yurttaşlık bilgileri” ile doldurmaya çalışırlar.

Mümkün mü?

Asla!

Modern eğitimdeki bu ahlâk üretim zayıflığını İslam ahlâkı açısından ele aldığımızda mesele sadece “farklı bir değer listesi” değil; tamamen farklı bir “insan tasavvuru” ve “eğitim modeli” meselesine dayanır.

Bir eğitimci olarak bu sahada sistemin şu kaygı veya ilkeleri tespit ediyoruz:

Ahlâkın kaynağı nedir? İstenen “insan uzlaşması” mıdır, yoksa “sorumluluk bilinci” mi? Modern eğitim çoğu zaman ahlâkı şunlara dayandırır: Toplumsal sözleşme, fayda, hukuk, insan hakları. Bunlar önemlidir ama bağlayıcılığı sınırlıdır.

İslam ahlâkı ise şunu merkeze alır: İnsan, sadece topluma karşı değil, varoluşsal bir sorumluluğa sahiptir. Bu da şu sonucu üretir: Ahlâk “tercih” değil, “emanet bilinci” haline gelir.

Bir başka mesele, ahlâkın temeli “bilgi” midir, “niyet ve iç denetim” mi?

Modern eğitim, “ne yapmalı?”yı öğretir. İslam ahlâkı ise: “niçin yapmalı?” ve “hangi bilinçle yapmalı?” orusunu merkeze alır. Burada kritik kavram, niyet ve iç denetim, bir başka deyişle takva bilincidir.

Sonuç: “Dış kontrol olmadan da davranış üretilebilir”. Acaba?

Bir başka sorun, ahlâkın taşıyıcısı kim; sistem mi, “şahsiyet, karakter” mi?

Modern sistem, kurum, kural ve denetim üzerine kurulur. İslamî yaklaşım ise Ahlâkı taşıyan, önce bireyin karakteridir. Belki bu yüzden eğitim bilgi aktarımıyla birlikte bir karakter inşasıdır.

Modern eğitimin yöntemidir; öğretir, sınar, ölçer. İslam ahlâk pedagojisi ise: yaşatır, tekrar ettirir, örnek gösterir. Çünkü ahlâk, öğrenilen bilgi değil, yerleşen alışkanlıktır. Bu noktada en güçlü araç: model insan, rehber ve mürşidin örnekliğidir.

Modern eğitimde hedef, kariyer, başarı, üretkenliktir. İslam ahlâkında ise daha geniş bir ufuk vardır: Anlam, sorumluluk, hesap bilinci.

Bu fark çok kritiktir: biri “işlevsel insan” üretir, diğeri “sorumlu insan” üretir.

Sonuçta İslam ahlâkı modern eğitim krizine şunu teklif eder: Ahlâkı sadece “öğretilen ders” olmaktan çıkar, “yaşanan bilinç” haline getir. Dış denetimden iç denetime (takva, murakabe vicdan) geçir. Bilgi değil karakter kazandır. Fayda değil sorumluluk temelli inşayı amaçla.

Sonuçta modern eğitim ahlâkı öğretmeye çalışır; İslam ahlâkı ise ahlâkı insanın içine yerleştirerek, onu dış denetime ihtiyaç duymayan bir karakter haline getirmeyi hedefler. Bu yüzden okul, eğitim ve ahlak üçlüsünde farklılıklar ve zorluklar yaşanıyor.

Siyasi Tercihler

Bu noktada mesele “siyasi tercih” gibi görünür; ama özünde daha derin bir şeydir; toplumun ortak değer

retme kapasitesi ve kurumlar arası güven ilişkisi. Modern toplumlarda bu mümkün mü?

Evet, belki mümkündür; fakat “bir anda ve tek merkezden” değil, kademeli, çok aktörlü ve düşük çatışmalı bir dönüşümle mümkündür.

Mesela ahlâk eğitimi tartışması şuraya dayanır: Hangi değerler “ortak” kabul edilecek? Din nerede duracak? Devlet ne kadar yönlendirecek? Aile ve okulun rol sınırı ne?

Bunlar politik görünür. Çünkü: Ahlâk eğitimi, değer üretimi olduğu için kaçınılmaz biçimde normatif bir alandır. Ama bu onu sadece siyasetin işi yapmaz; aynı zamanda toplumsal yapı meselesidir. Fakat siyasi yapılanmada bir sürü “tabular” varsa, bu engeller nasıl aşılacak?

“Tabu” dediğimiz zaman ne anlarız?

Dokunulması yasak alan.

şöyle de düşünebiliriz: kesin yasaklı değil, tartışılması zor alanlar. zerinde hassaslık oluşan konular ve kimlikler. Tarihsel gerilimler.

Peki, bunlar için “engel” yerine, yönetilmesi gereken gerilim alanları desek ne olur? Yani “Tabu = konuşulamaz alan” yerine “Tabu = dikkatli konuşulması gereken alan” desek?

Eğer dünyada birçok tabunun yıkıldığını görmüşsek, neden ümitvar olmayalım?

Evet, uygulanan baskıcı rejim içinde Türkiye zaman zor bir toplum olmuştur. Benzer toplumlarda genelde şu yapı vardır: güçlü kültürel değerler, farklı ideolojik bloklar, eğitimde merkezi devlet etkisi, din-modernlik gerilimi.

Bu durumda sorun şudur: Ahlâk eğitimi tek bir ideolojik çerçeveye sıkıştığında direnç üretir. Peki, bu durum aşılabılır mı?

Evet, ama şu şartlarla: Tek tipleştirme değil, ortak payda yaklaşımı anlayışıyla. Bundan ahlâk eğitimi de payını alacaktır: “Tek doğru dünya görüşü” başkalarına dayatılmadan, onlardan gelen “ortak insani ilkeler” üzerinden anlaşarak inşa etmek.

Belki burada başarı için, devlet çerçeve sağlar, aile değer aktarır, sivil toplum derinleştirir.

Her konuda birlik, danışma, yardımlaşma, hoşgörü, ortak hareket başarılı olur. Tek aktör oyunu iyi başarısız olur. O yüzden olayı din - modernlik çatışması yerine farklı anlam katmanları olarak düşünmek faydalı olur. İslam, kendi ilkelerine bağlı olduğu kadar, başkalarının inanç ve ilkelerine barışçı yaklaşımı ile tanınmıştır. O yüzden, “laiklik” adını koymadan, hâkim olduğu yerlerdeki din ve mazheplere olumlu yaklaşmış, hatta bugünden daha güzel örnekler sergilemiştir bu konuda. O kadar ki, İstanbul’da bir konferans veren Bernard Levis, “sizin laikliğe ihtiyacınız yoktur” demiştir. Modern dünyanın Osmanlı terübesinden geri olduğunu söyleyen az bilim adamı yoktur.

Ahlâk eğitimi verirken, ideolojik dil yerine insan merkezli dil kullanırsa direnç azalır. Örnek: “şu doğru” yerine “bu davranış toplumsal güveni nasıl etkiler?” diye düşündürmek faydalı olabilir.

Şunu unutmayalım, asıl sorun: güven eksikliğidir. Tabulardan daha derin problem şudur: Toplumda değer üreten kurumlara güven zayıflamışsa, ahlâk eğitimi politikleşir. Çünkü insanlar şunu sorar: “Bunu kim söylüyor?” “Hangi amaçla söylüyor?”

İslam ahlâkı tek bir politik sistem önerisi olmaktan ziyade, insan karakteri inşasına odaklanan bir çerçevedir. Bu yüzden, kamusal alanda “değer dili”, özel alanda “iman ve sorumluluk dili”, birbirini tamamlayabilir. Ama bu, zorla değil, toplumsal kabul ve kültürel olgunlukla mümkündür.

Sonuçta, evet, konu siyasi görünüyor çünkü değer üretimi içeriyor. Evet, Türkiye gibi toplumlarda hassasiyetler var. Ama bu durum imkânsızlık değil, yönetilmesi gereken haldir.

Dikkat edeceğimiz bir mesele daha var; Ahlâk eğitimi bir ideoloji savaşı değil; farklı değer hassasiyetleri olan bir toplumda ortak insanlık zemini kurma meselesidir. Aynı gemide olanların barışı bozmama hassasiyetleri elbette önemlidir.

Bu nasıl olur, sorusu önemlidir ama bu daha çok “davet ve tebliğ” konusudur. Biz bunun üstünde olmadığımız için onu yerine havale ederek geçiyoruz.

İSLAM PEYGAMBERİNİ TANIMALIYIZ

Kral Değil Kul Peygamber

Sevgili Peygamberimiz (sav)'in bir Melahat ve muhabbet eseri olduğu kadar, üstünde bir vakar ve heybet de vardı. O yüzden yabancı bir kişi Rasûlullah'a geldiğinde titremeye başlardı. Allah Teâlâ bir aylık mesafeden onun heybetini hissettirmek suretiyle kullarına karşı onu desteklemişti.

Yine bir gün ashâb-ı kirâm'dan Abdullah b. Yusr (ra) Peygamberimize geldi. O'nun karşısında heyecandan titremeye başladı. Bunu gören Hz. Peygamber (sav) şöyle dedi:

-Kendini zorlama! Korkma, rahat ol. Ben bir kral değilim. Ben Kureyş'ten, kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum"².

² Heysemi, IX/20 (Taberani, Cebir'den).

Gerçekten de o evinde veya dışarıda herhangi bir insan gibi davranıyor; kendi elbisesini kendisi yamıyor, ayakkabılarını tamir ediyor, bozulan duvarını tamir ediyor, çamurla sıvıyor, ev işlerinde hanımlarına yardımda bulunuyor, yerde oturarak yemek yiyor, hasırda uyuyordu. Çok içten ve doğal hareket ediyordu. Hastaları ayaklarına giderek ziyaret ediyor, cenazelere katılıyor, köle ve fakirlerin davetine icabet ediyor, yamalıkl elbise giyiyor, merkebe biniyor, terkisine adam ve çocuk bindiriyordu. Tevazu ve alçak gönüllü olmada herkese örnek oluyordu.

Peygamber Efendimiz (sav) bir devlet başkanıydı. İsteseydi bir insanın bu dünyada sahip olabileceği en lüks, en mükemmel hayat şartlarında yaşantısını sürdürmeye muktedirdi. Ama hiçbir zaman, Allah Teâlâ'dan böyle bir istekte bulunmadı. Az sonra gelecek, istese dünyanın en değerli mücevherleri, en görkemli sarayları, en pahalı kıyafetleri, en güzel kadınları, hatta kâinatın bütün hazineleri ayaklarının altına serilir, altından dağlar arkasında yürürdü.

Peki neden istemedi?

Çünkü o eşyanın hakikatini ve insanın varoluş sebebini çok iyi biliyordu. Dünya hayatını da, ahiret

hayatını da biliyordu. Az sonra öğreneceğiz, merak edenlere de anlatıp öğretiyordu.

Ben Kral Değilim

Bir gün Cebrail (a.s.), Rasûlullahın (sav) yanında oturuyordu. O sırada gökten bir melek indi. Cebrail:

- Bu, yaratıldığı günden şu ana kadar yeryüzüne inmeyen bir melektir, dedi.

O melek indikten sonra Hz. Peygamber'e hitab ederek:

- Ey Muhammed! Rabbim beni sana göndermiştir. Sen kral bir peygamber mi olmak istiyorsun, yoksa kul bir peygamber mi? diye sordu.

Peygamberimiz istişareyi çok sever ve yapardı. Cebrail'e baktı. O da anladı ve Hz. Peygamber'e hitaben:

- Ey Muhammed, rabbın için tevazu göster, dedi. Hz. Peygamber bunun üzerine:

- Ben kral bir peygamber olmak istemiyorum, kul bir peygamber olmak istiyorum" dedi.³

Ebu Ya'la'nın rivayetinde, Hz. Aişe, "Bu olaydan sonra Hz. Peygamber artık yaslanarak bir şey yemedi. 'Kul nasıl yemek yiyorsa, ben de öyle yerim. Kul nasıl oturuyorsa, ben de öyle otururum' diyordu" demiştir.

Elbette tevazu gösteren daima yükselir, yüceleşir. Bu teazunun arkasından bakın neler verildi: "Kendisinin kral peygamberlikle kul peygamberlik arasında muhayyer bırakılıp kul peygamber olmayı seçmesi üzerine, İsrafil (aleyhisselam):

"Şüphe yok ki, Allah, tevazu gösterdiğin o şeyi de sana vermiş bulunuyor. Kıyamet günü Âdem oğullarının seyyidi sensin! Yer kendisi için yarılp kabrinden ilk çıkacak ve şefaet edecek olan da sensin!" demiştir.⁴

Evet, Sevgili Peygamberimiz (sav)'in tercihi böyle idi. Bir gün aç, bir gün tok olmaya razı idi. İsteseydi, Süleyman

³ Heysemi, IX/19. (İmam Ahmed, Ebu Hureyre'den). Ebu Ya'la'nın rivayetinde, Hz. Aişe " Bu olaydan sonra Hz. Peygamber artık yaslanarak bir şey yemedi. "Kul nasıl yemek yiyorsa, ben de öyle yerim. Kul nasıl oturuyorsa, ben de öyle otururum" diyordu" demişti.

⁴ Kadı İyaz, c. 1 , s. 97, İbn Seyyid, c. 2, s. 333. Nakleden, M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/424-428.

Peygamber gibi kral peygamber de olabilirdi. Ama o tevazuyu seçmişti.

Yemek Görünce Ağlayanlar

Hiz. Peygamber Efendimizin (sav) (asv) vefatından sonraki yıllarda bir akrabası Hiz. Ayşe (r.anha)'yi ziyaret eder. Hiz. Ayşe (r.anha) onun için bir sofraya açar. Bu esnada kendini tutamaz, ağlamaya başlar. Misafir sebebini sorar. Hiz. Ayşe (r.anha):

- Ben doyuncaya kadar her yemek yiyişimde ağlarım, der.

Akraba merak ederek sorar:

-Niçin?

-Çünkü Allah'ın Elçisi bütün ömrü boyunca doyuncaya kadar hiç yemedi. Sıkıntı içerisindeydi. Bir günde iki öğün yemedi. Ekmek yediği zaman hurma yemedi, hurma yediği zaman ekmek yemedi. Sürekli başkalarını kendine tercih ettiği için hep böyle yaşadı. Şimdi ise insanlar yediklerini eritmek için ilaç kullanıyor.

Hz. Muhammed (asv) bütün ömrü boyunca kızartılmış bir koyunu hiç görmemiştir.⁵

O bir devlet başkanıydı. Hazine onun emrinde idi. Ama doyuncaya kadar yemedi. Bunun özel ve genel sebepleri vardı. Özel sebebi, o bir kral peygamberliği değil, kul peygamberliği seçmişti. Fakirleri seviyordu ve onlar gibi yaşıyordu. Genel sebebine gelince, Medine devrinin ilk yıllarının içinde ekonomi zayıftı. Halkın ortalama gelir seviyesi çok düşüktü. Sevgili Peygamberimiz (sav)'in eline bir yiyecek geçtiğinde onu başkalarıyla paylaşıyordu. Hatta ashabını kendine tercih ediyordu. Uzun yıllar hep böyle yaşadı. Sonra durumlar değişti. Refah arttı. Halk ihtiyaçlarını rahat karşılar oldu. Ama onun geçimi hiç değişmedi. Hatta bu yüzden zaman zaman hanımları ile arası açıldı. Şu bildik hikâyeler yaşandı...

Onun hayatında böyle durumlar çoktur. Hadis kitaplarının “Zühd” bölümlerine bakanlar, gözyaşlarını tutamazlar. Bir de kendilerine bakarak sanırım çok utanırlar.

Ashâb-ı kiramın içinde tatlı yemek önlerine konunca başka ağlayanlar da vardır. Mus'ab b. Ümeyr'i, Osman b. Maz'un'u vs. hatırlar da ağlar idiler. “Onlar çok çalıştı,

⁵ M. Yusuf Kandehlevi, Hayatü's-Sahabe, I/381.

cihat etti, ama gününü görmeden aç perişan gittiler. Fakat şimdi biz bu leziz yemeklere erdik. Acaba ahiretteki sevaplarımızı mı yiyoruz?” diye düşünürlerdi. Meşru da olsa, dünyada mükafat görmekten endişelenirlerdi.

Sessizce Yatağına Uzanır

Medine’de Hicret’i takip eden ilk günlerdir. Medineli Müslümanlar, bütün maddi varlıklarını Mekke’de bırakıp gelen kardeşleriyle her şeylerini paylaşırlar. Her eve on tane misafir düşmüştür. Hz. Muhammed (asv) de bu evlerden birini başka muhacir arkadaşlarıyla paylaşır. Onlardan biri olan Esved oğlu Mikdad anlatmaktadır:

“Evde, sütleri ile evin geçiminin sağlandığı bir kaç keçi vardır. Keçiler sağıldığında herkes kendi payına düşen sütü içerdi. Hz. Peygamber Efendimizin (sav) payı kasede kalırdı. Bir gece eve geç geldi. Herkes kendi payını içerek, yatmıştı. O kâseyi boş buldu, ama sesini çıkarmadı. Sadece şöyle [dua](#) etti:

“Ey bugün beni doyuran Allah’ım, onları da doyur!”

Daha sonra uyanan Mikdad vaziyeti anlar ve Peygamberimizin açlığını gidermek için keçilerden birini kesip, pişirmeye davranır. Fakat o izin vermez. Onun

yerine ikinci kez sağılan keçiden çıkan bir kaç damla sütü içer ve sessizce yatağına uzanır.”⁶

Bu alemlere rahmet bir peygamberdir. Devlet başkanıdır. Ama arkadaşları ile süt içen ve yan yana yatan bir peygamber. Aman Allah’ım, bu ne tevazudur, bu ne alçak gönüllü olmaktır!

İşte bunu gören sahabe onu canından çok sever ve onunla konuşmak isterse söze şöyle başlardı: “Anam babam, tatlı canım sana kurban Ya Resulullah!”

Tam Bir Lider

Mekkeli müşrik düşmanlar Hayber Yahudilerinin paralı askerleri olan bazı çöl kabileleriyle birlikte on bin kişilik bir ordu düzüp, Medine üzerine yürüdüler. Müslüman mücahitlerin sayısı ancak üç bin kadardır. Haber gelince tevazu kahramanı Resul-i Ekrem Efendimiz konuyu istişareye açar. İçlerinden garip ve fakir, ama kıymette ehli beyt sayılacak kadar değerli birisi, Selman-ı Farisi bir fikir verir. Şehirde kalıp, savunma savaşı yapmaya karar verirler. Medine’nin etrafına büyük bir hendek kazılmaya başlanır.

⁶ Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, III/188.

Hendek kazılacak yer uzun, mevsim kış, ortam kıtlık. Bizzat Hz. Peygamber (sav) kazılan toprağın hendek dışına taşınması işinde çalışmaktadır. Görgü tanığı bir arkadaşının anlatımıyla toz-toprak O'nun (sav) göğüs ve karın derisini örtmüş durumdadır. Üç gün süren hendek kazılmasının en zor tarafı, aynı günlerde bütün şiddetiyle devam eden açlık ve kıtlıktır. Arkadaşları, çalışırken, açlıktan düşüp bayılmamak için karınlarına taş bağlamışlardır. Vaziyeti bildirmek için bir ara karşısına dizilirler. Ahirette kendilerinin bu fedakârlıklarına şahitlik etmesini istediler sanki. Elbiselerini sıyırıp, taşları gösterdiler ve gözlerini Sevgili Peygamberimiz (sav)'e diktiler. Acaba ne diyecekti?

O da ne? Önce tebessüm eden Resul-i Ekrem Efendimiz, sonra kendi elbisesini sıyırdı. Onun (sav) karnında iki taş birden bağlıydı.

Böyle bir lidere seve seve itaat edilmez, ardından dünyanın öte ucu da olsa gidilmez miydi!..

Dikkatli Ol

Sevgili Peygamberimiz (sav) Ebu Hüreyre ile birlikte, çarşıya alışverişe çıkmışlardı. Alış verışı bitirdikten sonra satıcıya tartması için para yerine kullanılan gümüş parçalarını uzatır ve:

-Dikkatli ol, ağırca tart, der.

Satıcı şaşırır. Hiç bir müşterisinden böyle ücreti bol bol tartıp alması teklifini duymadığını söyler. Ebu Hüreyre karşısındakinin peygamber olduğunu bildirir. Satıcı derhal Hz. Muhammed (asv) 'in ellerine kapanarak öpmek ister. O izin vermezve:

-Bunu İranlılar krallarına karşı yaparlar. Ben kral değilim, içinizden bir insanım, der.

Eve dönüş sırasında Ebu Hüreyre yükünü taşımaya yardımcı olmak ister. Ona da izin vermez:

-Kişi, eşyasını, taşıyabiliyorsa, sadece kendi taşımalıdır, der.⁷

Kendime Hizmet Ettirmem

Amir b. Rabia'dan rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ile beraber mescide çıktık. Peygamber'in ayakkabısının bağı çözüldü. Ben eğilerek bağlamak istedim. Hz. Peygamber ayağını çekerek:

⁷ M. Yusuf Kandehlevi, a.g.e., III/156, 157; Kadı İyaz, a.g.e. s.132.

- Bu kendisine hizmet ettirmektir. Halbuki ben kendime hizmet ettirmekten hoşlanmam, dedi.⁸

Şemsiye Tutulmasını İstemedi

- Allah'ın Rasûlü ashâbından bir grubun içerisinde yürüyordu. Bir ara onun haberi olmaksızın bir elbiseyi ona şemsiye yaptılar. O, elbisenin gölgesini gördüğünde başını kaldırdı ve "Durun bakalım" diyerek elbiseyi alıp yere koydu ve

"Ben sizin gibi bir beşerim" dedi.⁹

Hz. Abbas anlatıyor:

"Ben Hz. Peygamber'in daha ne kadar aramızda kalacağını bilmiyordum. Bunun için kendisine

-Sana, seni gölgelendiren bir çardak yapsak! teklifini yaptım. Hz. Peygamber

-Ben sizin aranızda olacağım. Sahabiler benim topuklarıma basacak. Bazen abama takılıp onu sırtımdan

⁸ Heysemi, IX/701.

⁹ Heysemi, IX/21 (Taberani, Abdullah b. Cübeyr el-Huzai'den).

düşürecekler. Ta ki Allah beni aralarından alıp götürünceye kadar, dedi.¹⁰

Rasûlullah abdest suyunu bile hiç kimsenin hizmetine bırakmazdı. Kendi sadakasını da kendi eliyle getirip verirdi.¹¹

Ama Kendisi Hizmet Ederdi

Habbab b. Eret Mekke'den ilk Müslümanlardan azatlı bir köledir. O toplumun en alt kısmından birisidir o günler için. Allah Teâlâ'nın dini adına çok işkence çekmiştir. Derken hicret etmişti, Medine'de Hz. Peygamber (asv) tarafından uzun sürecek bir göreve gönderildi. Evini barkını bıraktı ve göreve gitti.

Evin kadınları süt sağmasını bilmedikleri için sığır ve keçileri her gün Hz. Peygamber (asv) tarafından sağıldı. Ailenin, erkeğin yokluğundan etkilenmesine izin verilmedi. Habbap tekrar evine dönüp, günlük işlerinin başına dönünceye kadar o evin işleri her gün bizzat Hz. Peygamber (asv) tarafından görüldü.¹²

¹⁰ Heysemi, IX/21 (Bezzar, İbn Abbas'dan, o da babasından).

¹¹ Rudanî, Cem'ul-Fevaid, II. 180

¹² Afzalur Rahman, a.g.e., I/66.

Hız. Muhammed (asv) boy abdesti almaktadır. Arkadaşlarından biri de örtü tutarak O'nu perdeler. Abdest bitince Hız. Muhammed (asv) :

-Gel, şimdi ödeşelim, der.

Arkadaşının aksi ısrarına rağmen bu kez de O, ona örtü tutar. Arkadaşının:

-Ey Allah'ın Elçisi! Niçin zahmet ediyorsunuz, sözüne;

-Zahmeti yok diyerek, cevap verir.¹³

Muhteşem Örnek

Bu açıdan da Sevgili Peygamberimiz (sav)'ın muhteşem örnekliliği ortadadır. Gerçekten de Peygamberimiz Aleyhisselam, makam ve mertebesinin yüceliliği ile birlikte, insanların en tevazulusu ve en kibirsizi idi.¹⁴ Üstelik Peygamberimiz Aleyhisselam zaman zaman kendisinin insanlardan ve sair peygamberlerden üstün tutulmasını önlemek için yer yer tedbir alır, konuşmalar yapardı. Böylece ashabını ve bütün Müslümanları, Hristiyanların düştüğü felakete düşmekten korurdu.

¹³ M. Yusuf Kandehelevi. a.g.e., III/339.

¹⁴ Ahmed. Müsned, c. 2, s. 427, Buhârî, c. 6, s. 204, Müslim, c. 3, s. 1632, Ebu Dâvud.c. 3, s. 346, Tirmizî, c. 4, s. 377, İbn Mâce, c. 2, s. 108.

Çünkü onlar Hz. İsa için haşa “oğul ilah” derken, bunu güya bunu fart-ı muhabbetten, yani onu aşırı ve abartılı olarak çok sevmekten dolayı yapıyorlardı. Nitekim Peygamber Efendimizin (sav) bu yaptıklarının ne kadar yerinde olduğu daha vefat ettiği gün ortaya çıkmıştı. Çünkü ona olan sevgi en akli başında olan birisine bile “kim o öldü derse boynunu vururum, o ölmez” dedirtmişti. Fakat daka akli başında ve temkin sahibi çıkıyor, onu canından bin kere çok sevmesine rağmen, “Kim Muhammed’e tapıyorsa, bilsin ki o ölmüştür. Kim de Allah Teâlâ’ya tapıyorsa, bilsin ki o ölmez” diyordu.

Onun kendi konumunu açıkça ve cesurca ortaya koyduğu konuşmalarından bir ikisini hatırlayalım mı?

Beni de Amelim Kurtarmaz

Bir gün şöyle demişti:

-Sizden, ameli kendisini kurtarabilecek bir kimse yoktur!

Denildi ki:

-Yâ Rasûlallah! Senin de mi amelin kurtaramaz?

Geçmişteki ve gelecekteki günahlarının Yüce Allah tarafından bağışlanmış olduğu kendisine müjdelenmiş bulunduğu halde (Feth: 1) şöyle buyurdu:

-Allah tarafından bir mağfiret ve rahmet beni sarıp bürüyüp korumadıkça, evet, beni de amelim kurtaramaz!¹⁵

Yabancı bir heyet ziyaretine gelir. Söze iltifat ederek girmek isterler ve:

-Sen bizim büyüğümüzsün, derler. O cevap verir:

-Büyük Allah'tır.

Heyettekiler:

-Öyleyse, sen bizim en üstünümüz ve en güçlümüzsün, derler. Bunu da hoş görmez:

-Çok ileri gitmeyin. Şeytan inanmadığınız şeyleri size söyletmekle, doğruluktan sizi ayırmasın, derdi¹⁶.

O cidden çok mütevazı, alçak gönüllü birisiydi. Kendine özel bir paye vermezdi. Asla tavrında yapmacıklık

¹⁵ Ahmed, I. 391.

¹⁶ M. Yusuf Kandehevi. a.g.e., III/109.

yoktu. Bu bakımdan her sözü doğru idi. Bu yüzden iltifatı bile coştururdu insanları.

Bir gün Hz. Ömer (ra) kendisinden umre yapmak üzere Mekke'ye gitmek için izin ister. O sevinerek izin verir ve öğütler:

-Kardeşim! Duanda beni de unutma.

O gün Hz. Ömer (ra)'ın anlatımıyla hayatının en sevinçli günüdür.¹⁷

Beni Aşırı Yüceltmeyiniz

Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimizin kendisi hakkında olan şeylerle övünmediğini ve nasıl bir tevazu içerisinde olduğu bir hadiste bizlere şöyle aktarılmaktadır.

“İbn Abbâs (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)’in ashabından bazı kişiler, kendisini beklemek üzere oturmuşlardı. Rasûlullah (s.a.v.) çıktı onlara yaklaşıncı onların konuştuklarını duydu. Bazıları şöyle diyordu:

-Şaşılacak şey doğrusu Allah yaratıklarından birini dost edinmiş, İbrahim dost edinmiş diğer bir kısmı ise

¹⁷ M. Yusuf Kandehlevi. a.g.e., IV/93.

Musa'nın Allah'la konuşması daha hayret verici bir şeydir. Allah onunla apaçık konuşmuştur. Diğer bir kısmı ise İsa Allah'ın kelimesi ve ruhudur. Diğer bir kısmı da Adem, babasız şekilde yaratılmış, seçkin insandır, dediler.

Rasûlullah (s.a.v.) onların yanına geldi selam verip şöyle buyurdu:

-Konuşmalarınızı ve hayret ettiğiniz şeyleri dinledim. İbrahim, Allah'ın dostu olup o bir gerçektir. Musa'da Allah'ın konuştuğu seçkin bir kimsedir, bu da doğrudur. İsa'da Allah'ın ruhu ve kelimesidir. Bu da bir gerçektir. Adem'i Allah seçmiştir. Bu da bir gerçektir. Dikkat ediniz, Allah'ın sevgilisi (habibullah) benim, ama övünmeksizin söylüyorum; övünme yok. Kıyamet günü hamd sancağını taşıyacak olan benim, övünmek yok... Kıyamet gününde ilk şefaate edecek olan benim şefaati kabul edilecek olanda benim. Fakat övünme yok... Cennetin kapılarının halkalarını ilk hareket ettirecek olan benim. Allah bana Cennet kapısını açacak beraberimde olan mü'minleri ve fakirleri Cennete sokacaktır, fakat övünme yok... Ben geçmişlerin ve geleceklerin en değerlisiyim, fakat övünme yok..."¹⁸

¹⁸ Tirmizi, Menakıb 1

Hiz. Ali oğlu Hiz. Hüseyin'e anlatmıştı sorması üzerine. O da bize aktardı duyduklarını. Uzun bir rivayeti bir yerinde şunlar vardır:

"Resûlullah Aleyhisselam:

'Siz, beni hakkım olan derecenin üzerine yükseltmeyiniz! Çünkü, Yüce Allah beni resûl edinmeden önce kul edinmiştir!' buyurdu."¹⁹

Hiz. Ömer'den: "Resûlullah Aleyhisselam buyurdu ki:

"Nasrânîlerin İsa b. Meryem Aleyhisselamı 'Allah'ın oğlu' diyerek haksız yere övdükleri gibi, siz de beni övmekte aşın gitmeyin iz. Şüphe yok ki, ben ancak bir kulum! Allah'ın kuluyum ve Resûlüyüm! O halde, bana 'Allah'ın kulu ve resûlü' deyiniz!"²⁰

Arkadaşları, O yanlarına her girdiğinde hızla ayağa kalkmaktadırlar. En sonunda bir gün dayanamaz:

-İranlıların birbirlerini büyük görerek ayağa kaldıkları gibi siz de bana ayağa kalkmayın. Çünkü ben,

¹⁹ İbn Mâce. II. 1376.

²⁰ Ahmed, I. 391; İbn Mâce, II. 1376; Tirmizî, IV. 588.

bir kulun yemek yediği gibi yemek yiyen, bir kulun oturduğu gibi oturan bir kulum.²¹

Bunun benzeri başka bir olayda ise uyarısına şu eklemeyi de yapar:

-Hiç kimse için kalkılmaz. Ancak, Allah için ayakta durulur.

Bundan sonra arkadaşları O (sav) içeri her girdiğinde isteseler de kendilerini tutarlar, ayağa kalkmaz, oturmaya devam ederler.²²

Bazı müslüman genç kızlar

²¹ Tirmizî, Edeb, 13 (2754).

²² Peygamberimizin kendisi için ayağa kalkılmasını istemediği hadislerden şu rivayetlere de bakılabilir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ أَبِي مَرْزُوقٍ عَنْ أَبِي الْعَدْبَسِ عَنْ أَبِي أَمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُتَكِيٌّ عَلَى عَصَا فَلَمَّا رَأَيْنَاهُ قُمْنَا فَقَالَ « لَا تَفْعَلُوا كَمَا يَفْعَلُ أَهْلُ فَارِسَ بِعُظْمَانِهَا ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ دَعَوْتَ اللَّهَ لَنَا . قَالَ « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَارْضَ عَنَّا وَتَقَبَّلْ مِنَّا وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وَنَجِّنَا مِنَ النَّارِ وَأَصْلِحْ لَنَا شَأْنَنَا كُلَّهُ ». قَالَ فَكَأَنَّمَا أَحْبَبْنَا أَنْ يَزِيدَنَا فَقَالَ « أَوَلَيْسَ حَدَّثْنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ حَمَادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَا كَانَ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا لِمَا

(İbn Mâce, Dua, 2 (3836).) قَدْ جَمَعْتُ لَكُمْ الْأَمْرَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ حَمَادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَا كَانَ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا لِمَا يَغْلُمُوا مِنْ كَرَاهِيَّتِهِ لِذَلِكَ (İbn Hanbel, III, 132 (12370);

-Bizim aramızda öyle bir peygamber var ki, yarın ne olacağım bilir, dizelerini de içeren bir ilahi söylemektedir.

Bunu duyan Hz. Muhammed (S.A.S.), kızları uyarır:

-İlle de bir şey söyleyecekseniz doğruyu söyleyin.

Doğru sözlerle övülmeyi istemeyen, yalan övgülere nasıl tahammül edebilir? Zira onun getirdiği ahlâk, insanın yapmadığı işlerle övülmeyi kabul etmesinin ahmaklık olduğunu söyler.

Ben de Odun Toplarım

Hz. Peygamber (sav) Ashab-ı Kirâm'ı arasındayken, kendisine ayrıcalık yapılmasından hoşlanmaz, onlardan biri gibi davranırdı. Mesela seferlerde bir iş yapılırken, Hz. Peygamber de herhangi biri gibi, işlerden birinin ucundan tutardı. Hatta ateş yakmak için odun toplamak, inşaat için kerpiç taşımak gibi işleri dahi yapmaktan çekinmezdi. Sahabiler:

-Yâ Resûlallah! Biz senin işini de görmeye yeteriz! (Senin kendini yormana gerek yok!)" dedikleri zaman

-Sizin benim işimi de görmeye yeteceğinizi biliyorum. Fakat ben size karşı imtiyazlı bir durumda bulunmaktan

hoşlanmam. Çünkü Allah, kulunu ashabı arasında imtiyazlı durumda görmekten hoşlanmaz, buyurdu.²³

Belki de aynı olaydır; Peygamberimiz Aleyhisselam, bir sefer sırasında, bir koyun kesilip pişirilmesini ashabına emretmişti. Ashabdan birisi:

- Yâ Rasûlallah! Onun boğazlanması benim üzerime olsun! dedi.

Başka birisi:

-Yâ Rasûlallah! Onun yüzmesi de benim üzerime olsun! dedi.

Başka birisi de:

-Yâ Rasûlallah! Onun pişirilmesi de benim üzerime olsun! dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam da:

-Odun toplamak da benim üzerime olsun! buyurdu.

Sahabiler:

²³ Kastalani, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 385.

-Yâ Rasûlallah! Biz senin işini de görmeye yeteriz! Senin odun toplamana gerek yok! dediler. Peygamberimiz Aleyhisselam:

-Sizin benim işimi de görmeye yeteceğinizi biliyorum. Fakat ben size karşı imtiyazlı bir durumda bulunmaktan hoşlanmam! Çünkü Allah kulunu ashabı arasında imtiyazlı durumda görmekten hoşlanmaz! buyurdu.²⁴

Mekke Fethi Günü

Hız. Peygamber (s.a.s.) Efendimizin tevazu timsali hayatından bir örnek o zafer günüdür. Mekke'nin fetih günü Sevgili Peygamberimiz, kendisine Mekke'nin fethinin de ikram ve ihsan edildiğini görünce, Allah'a karşı duyduğu derin minnet ve şükrandan dolayı başını yine tevazu ile yere eğdi. O derece eğildi ki, sakalının ucu neredeyse devesinin semerinin başına değiyordu. O esnada devamlı olarak "Ey Allah'ım! Hayat ancak ahiret hayatıdır" diyordu.

²⁴ Taberânî'den naklen Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, I. 385; Nakleden, M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, Köksal Yayıncılık: VIII. 424-428.

Kendisini zulmederek çok sevdiği bu mübarek şehirden kovan bu insanlara ne yaptığı çok meşhurdur, o yüzden anlatmıyoruz.²⁵

Sirke Ne Güzel Katık

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'nin fethinde, amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin evine varmış ve ona:

- Yanınızda yiyecek birşey var mı? diye sormuştu.

Ümmü Hani:

- Hayır! Yalnız kurumuş ekmek kırıntıları ve sirke var! Fakat bunları sana sunmaya haya ederim! dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

- Onları getir! Suyun içine ufala! Tuz da getir! buyurdu.

Sirkeyi onun üzerine döküp yedikten sonra, Yüce Allah'a şükretti. Sonra ev sahibine:

²⁵ Bkz. M. Asım Köksal İslâm Tarihi,, Şamil Yayınevi, c.VIII, s.251

- Ey Ümmü Hani! Sirke ne güzel katıktır! Sirke bulunan bir ev katıktan mahrum sayılmaz! buyurdu.²⁶

Peygamberimiz Aleyhisselam hiçbir yemeği hor görmemiş, vermemiştir. Bir yemeği arzu ederse yer, arzu etmezse bırakır, susardı. En ufak nimete bile saygı gösterir, hiçbir nimeti yemezdi. Hiçbir nimeti ne hoşuna gittiği için över, ne de hoşlanmadığı için yererdi.²⁷

Bu Ne İncelik?

Mekke'nin Fethi günü Müslüman olanlardan birisi de Hz. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe'dir. Oğlu onu kucaklayarak sevinçle Peygamberimizin huzuruna götürdü.

Saçı sakalı bembeyaz olmuş bu pir-i fâniyi huzurunda görünce rikkate gelen Allah'ın Rasûlü şöyle buyurdu:

-Ya Ebû Bekir! İhtiyara zahmet vermeseydin, biz onun ayağına giderdik.²⁸

Bir sahâbinin gönlünü almak, Yaratandan ötürü bir yaşlıya derin bir ilgi duymak ve ayağına gitmeyi içten

²⁶ M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/424-428. Hadisin kaynakları bu kitapta ayrıntılı verilmiştir.

²⁷ A.y.

²⁸ Heysemî, Mecmau'z.Zevaid, 6/174.

arzulamak zerafet, kibarlık, incelik ve tevazu ruhuna bakar mısınız?

Ona iman ve bağlılık elbet ince ruhlu olmayı gerektirir. İşte o yüzden Ebu Bekir bu esnada sessizce ağlamaktadır. Peygamber Efendimiz (sav) sorar:

-Böyle sevinçli bir anda niçin ağlıyorsunuz?

Aldığı cevaba bakınız de sevgi ve dostluğun boyutunu görünüz lütfen:

-Düşündüm ki, keşke babam yerine Ebu Talip Müslüman olsaydı. Ona ağladım.

-Neden böyle düşündünüz?

-Çünkü siz buna daha çok sevinirdiniz!

Aman Allah'ım, bu ne dostlukta fani oluşturun böyle! Bu ne zerafettir, ne ince ruhluluktur, bu ne sevgidir böyle!

Sahabiler bu terbiyeyi onun sohbetinden öğrendiler. Çünkü o yeri geldikçe hep güzel ahlâkı, zerafet ve nezaketi öğretti. İşte o öğretilerinden birisi: Allah'ın Rasûlü şöyle buyurur:

“Size Cehennemlikleri tanıtayım mı? Her kaba, hayır yoksunu ve insanları küçümser kişi cehennemliktir.”²⁹

Müslümana kabalık değil, tevazu ve alçak gönüllü olma, nazik ve kibar davranma yakışıır. Rasûlullah (sav) Efendimiz’in şu beyanları da, bu hususta mühim bir ölçü mâhiyetindedir:

“Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar hem zayıf oldukları hem de halk tarafından zayıf görüldükleri için kimsenin ehemmiyet vermediği, fakat «şöyle olacak» diye yemin etseler, isteklerini Allâh’ın gerçekleştireceği kimselerdir...”³⁰

Velhasıl imtiyaz istemek, üstünlük iddia etmek, hamlık alametidir. Olgun başaklar, meyveli dallar hep başları eğik olanlardır. Adamı tevazuundan tanınmalıyız. Kendini beğeneni ve öveni, riyakar dalkavuklar, yağcı menfaatperestler hariç, kimse sevmez ve övmez.

²⁹ Muhtasar Sahih-i Müslim No.1971.

³⁰ Buhârî, Eymân 9, Tefsîr 68/1, Edeb 61; Müslim, Cennet, 47.

Hasırın İzi

Abdullah b. Mes'ud der ki:

"Resûlullah Aleyhisselam bir hasırın üzerinde yatıp uyumuş ve hasır böğründe iz yapmıştı. Uyanınca, böğrünü oğuşturdum³¹ ve:

- Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Keşke bize bildirseydin de, hasırın üzerinde, senin için, tenini ondan koruyacak bir şey serseydik? Sana yumuşak bir döşek edinseydik! dedim.

Resûlullah Aleyhisselam buyurdu ki:

- Dünyaya ait şeyler benim neyime gerek! Benim dünya ile olan halim; bir ağacın altında biraz gölgelendikten sonra onu bırakarak yoluna devam eden bir süvarinin misali, hali gibidir³² buyurdu.

³¹ Ahmed, c. 1, s. 391, Tirmizî, c. 4, s. 588, İbn Mâce, c. 2, s. 1376.

³² Ahmed, c. 1, s. 391, Tirmizî, c. 4, s. 589, İbn Mâce, c. 2, s. 1376. M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/424-428.

Niçin Ağlıyorsun Ey Ömer?

Hız Peygamber (SAV)'in kuru bir hasır üzerinde yattığını ve hasırın sırtında iz bıraktığını yukarıda görmüştük. Burada farklı bir olay anlatalım:

Hız. Ömer (ra), bir münasebetle Resul-i Ekrem Efendimizin uyuyup dinlenmekte olduğu odaya girer. Bir an çevresine göz gezdirir. Odasının bir yanında işlenmiş bir deri, bir diğer köşesinde de, içinde birkaç avuç arpa bulunan küçük bir torba vardı. İşte Allah Resûlü'nün odasında bulunan eşyalar bundan ibaretti. Bu manzara karşısında ağlamaya başlayan Hız. Ömer (ra)'in hıçkırıkları O'nu (asm) uyandırır. Kalkınca hasırın vücudunda iz yaptığını, kan oturduğunu gören Hız. Ömer (ra) ise omuzları sarsıla sarsıla ağlamaya başlar. Hız. Muhammed (asv) hayretle sorar:

-Ey Hattab oğlu! Niçin ağlıyorsun?

-Ey Allah'ın Elçisi! İranlılar imparatorlarını saraylarda yaşatırken, Bizanslılar Kayserlerini lüks ve ihtişama boğmuşken sen ki Allah'ın Elçisisin. İzin versen de bari sana bir döşek yapsak!

Resul-i Ekrem Efendimiz onun sözünü hüznü bir tebessüm, tatlı bir el işareti ile keser:

-Benim dünya ile ne işim var, ben dünyada bir ağaç altında gölgelendikten sonra bırakıp giden yolcu gibiyim. Bu dünya hayatı sadece bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte asıl hayat odur. Keşke bilmiş olsalardı “(Ankebut, 29/64) ayetini okuduktan sonra ekler:

-İstemez misin ey Ömer? Dünya onların olsun, ahiret te bizim!³³

O (SAV), isteseydi dünyanın en zengin insanı olurdu. Zaten peygamberliğini ilan ettiği ilk günlerde Kureyş, davasından vazgeçmesi için O (sav)’e büyük servetler teklif etmişti. Savaşlardan gelen ganimetler (1/5), krallardan gelen hediyeler, O (sav)’i zengin yapabilirdi. Ama O (sav), bunların hiç birine iltifat etmedi. Eline geçeni daima muhtaçlara dağıtırdı, kendini dünyada bir yolcu gibi kabul ederdi. Bir ağaç altında bir müddet kalacak ve yoluna devam edecekti. Öyle yaptı.

Hz Aişe (ra) der ki: “Muhammed (sav)’in vefatına kadar, O (sav)’in aile efradı arka arkaya iki gün arpa ekmeğiyle karınlarını doyuramamıştır.”

³³ M.Yusuf Kandehlevi, Hayatü’s Sahabe, II/412.

Enes b. Malik (ra) şöyle diyor: “O (sav)hiçbir zaman evindeki yemeklerinde kızartılmış koyun görmedi.”

Numan b. Beşir (ra) şöyle der: “Ben, Hz Peygamber (sav)’i gördüm. Günler olurdu, karnını doyuracak kadar bile bir hurma bulamazdı.”

Bu konuda bazı kıssalar ileride gelecektir.

Ben de Sevaba Muhtacım

İslâm’ın ilk gazvesi olan Bedir’e doğru yola çıkmıştır. Deve azdır, ancak üç kişiye bir tane düşer ve sırayla binilir. Hz. Muhammed (sav) ile aynı deveyi paylaşan arkadaşları, kendi haklarından gönüllü olarak vazgeçerler. Sürekli O’nun (sav) binmesini isterler. O ise kabul etmez. Nedendir biliyor musunuz?

Sebebi şu cevapta saklı:

-Siz benden daha güçlü değilsiniz. Kaldı ki ben de sizin kadar sevap kazanmaya muhtacım.

Onlar maddî bakımdan daha güçlü müdür, değiller midir, görmediğimiz için bilemiyoruz. Dediğine göre öyledir deyip geçiyoruz. Ama zannederek buradaki güçten kasıt maddi olan değildir. Manevî güçten bahsedilmektedir. Bunu, sözün arkasından gelen şu

cümleden anlıyoruz: “Kaldı ki ben de sizin kadar sevap kazanmaya muhtacım”³⁴.

Aman Allah’ım, bu ne tevazu!

Halbu ki herkes bilir, o Allah Teâlâ’nın habibidir. Allah Teâlâ onun “geçmiş ve gelecek günahlarını”³⁵ bağışlamıştır. Ahirette ona “artık razıyım” dedirtecek kadar³⁶ bütün isteklerini karşılamıştır. Dünyada da ahirette de o insanların efendisidir. Ama buna rağmen, Allah Teâlâ’nın huzurunda tevazu gösterip “nefsini tezkiye etmiyor”, dünya emrine verildiği halde, her iyiliğe muhtaç bir yoksul gibi davranıyor. Bir peygamber olarak ümmetinden insanlara “ben de sizin kadar sevap kazanmaya muhtacım” diyor.

İşte öğretmen, işte öğrencileri...

Bize sadece ders ve ibret almak ve gereğini yapmak düşer.³⁷

³⁴ M. Yusuf Kandehlevi, Hayatü’s-Sahabe, III/219.

³⁵ Fetih, 2.

³⁶ Duha, 5.

³⁷

Allah Yolunda Tozlanan Ayaklar

İşte benzer bir sahne. Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali atamıştır. Ona işlerini iyice öğretmiş, gerekli talimatları vermiştir. Şimdi de şehrin dışına kadar onu uğurlamaktadır. Muaz at üstünde, Hz. Resul (asv) ise yayadır. Bu vaziyetten utanan Muaz:

-Ey Allah'ın Elçisi! İzin verirsen ben de inip, seninle beraber yürüyeyim, der. Teklif kabul edilmez.

-Ey Muaz! Bu adımlarımın Allah yolunda atılan adımlar olmasını arzu ediyorum.³⁸

Hatırlar mısınız, Ebu Bekir Efendimiz de halife olarak evladı yaşındaki Üsâme b. Zeyd'i aynen böyle uğurlamıştı ordusuyla, aynı sözleri söyleyerek. Onlar ne güzel dost idiler.

Er Komutana Vuracak mı?

Rasûlullâh (s.a.v) Bedir savaşına girerken safları kontrol etmekte, askerine çeki düzen vermektedir. Saftan biraz önde duran arkadaşlarından Üseyd'i b. Hudayr'ı

³⁸ İbrahim Refik, Güllerin Efendisi s.160.

hafifçe göğsünden iterek safı hizalamasını ister. Şakacı bir kişi olan Üseyd:

-Ey Allah'ın Elçisi, canımı acıttın, izin ver, kısas yapayım, der.

Peygamber Efendimiz (sav) hemen önüne geçerek:

-Buyur, hakkını al, der.

Üseyd son derece ciddi bir tavırla:

-Fakat Ey Allah'ın Elçisi, benim göğsüm çıplaktı, sende ise elbise var.

Hiz. Peygamber (sav) gömleğini çözerek:

-Haydi şimdi al hakkını, der.

Hiz. Peygamberi kucaklayarak öpmeye başlayan Üseyd b. Hudayr şöyle der:

-Anam babam sana feda olsun Ya Rasûlullâh (s.a.v), istedim ki, hayatım seni öpmekle son bulsun.³⁹

Burada belki biraz sonra şehit düşecek bir dostun son arzusunu takdirle karşılamamak mümkün değildir. Ama

³⁹ Bkz. M. Yusuf Kandehlevi, Hayatü's-Sahabe, II/492.

daha da önemlisi, komutanın bir erin önünde durarak hak, hukuk ve adaletin tahakkuku adına kendine kısas yapılmasına imkan vermesi, bunu bir hakaret değil, hak olarak kabul etmesidir. Bunun altında yatan ise Allah Teâlâ'ya ve ahirete iman yatmaktadır. Bu imanı anlamayan insanda bu tevazu tahakkuk etmez.

Bir Şahidin Anlattıkları

Ebu Uname Peygamberimizi şöyle tanıtır:

“Rasûlullahın sözü Kur'an'dı. Çok zikrediyor; hutbesini kısa kesiyor, namazını uzatıyordu. Gurur diye bir şeyi yoktu. Bir fakirle veya bir düşkünle ihtiyacını giderinceye kadar meşgul olmaktan çekinmez, yüksünmezdi.”⁴⁰

O evinde de yine bir kul peygamberdi. Eşlerine karşı son derece müşfik ve mütevazı idi. Hz. Âişe anamızın anlattıklarına göre o eve geldiğinde aile efradının hizmetine koşuyordu. Namaz vakti geldiğinde de çıkıyor, namazı kıldırıyordu. Ev işlerini yapıyor, kendi pabucunu, elbisesini dikeyordu. Herhangi birisinin evinde yaptığı gibi o da bir şeyler yapıyordu. Eşinin şهادetiyle Hz.

⁴⁰ Heysemi, IX/20 (Taberani, Ebu Galib'den) Beyhaki ve Nesai de rivayet etmiştir. Bidaye, VI/45.

Peygamber beşerden bir beşerdi. Elbisesini temizler, koyununu sağlar, kendine ait hizmetleri yapardı.⁴¹

Onun kral bir peygamber olmaya en layık günü herhalde Mekke Fethi günüdür. Bir zamanlar öldürülmek üzereyken çıkmak zorunda kaldığı şehre muzaffer bir devlet başkanı olarak giriyordu. Ama nasıl?

Hz. Peygamber Mekke'ye girdiğinde halk onu yüksek yerlerden seyrediyordu. O da, başını devesinin eyerinin üzerine koyarak secde ediyordu.⁴²

Halkla Oturup Kalkmak

O ashabı ile oturur, fakir fukara sahabiler yanından kalkmadıkça kendisi kalkmazdı. Kehf suresinde tavsiye edildiği gibi, nefsini onlarla oturmaya alıştırmıştı. O ayeti ve nüzul sebebini kısaca hatırlayalım mı?

Kureyş'in ileri gelen ailelerine mensup müşrikler, Hz. Peygamber'in fakir müminlerle birlikte bulunmasından rahatsızlık duyduklarını, bu insanları yanından uzaklaştırması halinde kendisiyle görüşebileceklerini söylüyorlardı. Bazı sahabiler belki bir hayır olur, sözden istifade ederek Müslüman olurlar ihtimali ile

⁴¹ Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, III. 113-114.

⁴² Heysemi, VI. 169.

peygamberimizi dediklerini yapmaya teşvik ettiler. Ama Allah Teâlâ'nın ayeti gecikmedi ve buna izin vermedi:

“Rızâsını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenlerle olmak için elinden gelen çabayı göster. Dünya hayatının çekiciliğine meylederek gözlerini onlardan çevirme! Bizi anmaktan kalbini gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!”⁴³

Olayı yukarıda anlattığımız için tekrar etmeyeceğiz. Ancak önemli bir uyarıya da dikkat çekeceğiz: Bu âyet, Hz. Peygamber'e hitap ederek aynı tutum ve zihniyeti benimseyen insanlara şöyle bir uyarıda bulunmuştur: Üstünlük ve şeref, dünya malında ve ziynetinde değil, gönül ziynetindedir, yani iman ve güzel ahlâktadır. Servet ve mevki sahipleri öne alınıp yoksullar arkaya itilemez. Servetleriyle kibirlenen zenginlerin hatırı için fakir müslümanlar ihmal edilemez. Sen ayırım gözetmeden Allah'ın âyetlerini herkese oku. İlâhî mesajdan kimin daha çok yararlanacağını sen bilemezsin, onu ancak Allah bilir. Öyle ise sakın o fakirleri yanından uzaklaştırma, bilâkis onlarla birlikte olmaya candan gayret göster!⁴⁴

⁴³ Kehf, 28.

⁴⁴ Bkz. Kur'an Yolu Tefsiri, Cilt: III. 549-550.

Başka bir âyette de Hz. Peygamber şöyle uyarılmıştır:

“Rablerinin rızâsını isteyerek sabah akşam O’na yalvaranları kovma! Onların hesaplarından sana sorumluluk yoktur; senin hesabından da onlara sorumluluk yoktur ki onları kovup da zalimlerden olasın!”⁴⁵.

İnsanların Arasında

Yeni Müslüman olmuş ve görgü, nezaket kurallarından habersiz göçebe Arapların Resul-i Ekrem Efendimizi rahatsız etmeleri, amcası Hz. Abbas için ciddi bir üzüntü konusu olmaktadır. Bir gün yine böyle bir grup tarafından çevrelenmiş, tozun toprağın üzerinde ve kızgın güneşin altında yeğenini gören amca dayanamayıp, der ki:

-Ey Allah’ın Elçisi! Bari sana bir çardak yapsak da hiç olmazsa güneşten korunsan! Müslümanların dertlerini orada dinlesen?

Şöyle cevap verir:

⁴⁵ En’âm 6/52.

-Hayır. Allah beni kendi katına alıncaya kadar, ben onların arasında bulunacağım. Ökçeme basmalarına, elbisemi çekiştirmelerine ses çıkarmayacağım.⁴⁶

Yukarıda En'am ve Kehf surelerinin ilgili ayetlerinde yaşanan olayı görmüştük. Bunu da onlarla beraber düşünüp değerlendiririz inşallah.

Fakirleri Sever Ve Överdi

Sevgili Peygamberimiz (sav) bir arkadaşına, yanlarından geçen birini göstererek sorar:

-Bu kişi hakkında ne dersin?"

Arkadaşı:

-Toplumun önde gelenlerindendir. Kimi istese evlendirirler. Bir işi için kimden yardım istese, yardım ederler.

Hız. Resul (asv) susar. Az sonra geçen başka birini göstererek yine aynı soruyu sorar. Arkadaşı bu kez de:

-Bu, çok fakirdir. Ne kız verirler, ne işine yardım ederler, der

⁴⁶ İbrahim Refik, a.g.e., s.109.

Bu sefer susmaz:

-Ama bu fakir yeryüzü doluşunca, ötekinden hayırlıdır.⁴⁷

Meclise Uyumluydu

O insanlar içinde sıradan bir insan gibi otururdu. Ne oturduğu yerde, ne kılık kıyafetinde, ne de üslubunda başkalarından bir farklılığı yoktu. Bu haliyle kimseyi sıkımsaz, yük olmaz, meclise ağırlık vermezdi. Onlarla hemhal olur, kalplerine huzur ve rahatlık verirdi. Müthiş bir uyum insanıydı.

Önde gelen vahiy yazıcılarından Sabit oğlu Zeyd anlatmaktadır:

-Ben Hz. Muhammed (asv) 'in komşusu idim. Ona vahiy indiği zaman bana haber gönderirdi. Ben de, gider vahyi yazardım. Biz Onun yanında dünyadan konuştuğumuzda o da dünyadan, ahiretten konuştuğumuzda o da ahiretten, yemekten konuştuğumuzda o da yemekten konuşurdu. Demek

⁴⁷ Abdurrahman Azzam, Peygamberimizin Örnek Ahlâkı, s.86.

istiyorum ki bize uymakta ve bizim seviyemize inmekteydi.”⁴⁸

Sohbet Adabı

Harice b. Zeyd anlatıyor:

“Bazı kimseler babam Zeyd b. Sabit’in yanına gelerek:

-Bize Peygamber’in ahlâkından bahseder misin? dediler.

Babam şöyle anlattı:

-Ben Rasûlullahın komşusu idim. Peygamber’e vahiy indiği zaman bana haber gönderir, ben de gider, vahyi yazardım. Biz bu arada arkadaşlarla oturur sohbet ederdik. Bazen dünyadan bahsederken, Peygamberimiz de bizimle birlikte dünyadan bahsederdi. Biz ahiretten bahsederken de yine bizimle birlikte ahiretten bahsederdi. Yemekten bahsederken, o da bizimle beraber yemekten konuşurdu. İşte bunlar Rasûlullah’ın ahlâkından bir kısımdır” dedi.⁴⁹

İnsanların arasında sıradan bir insan gibi davranırdı. Ne elbisesinde, giyim kuşamında bir farklılık vardı, ne de

⁴⁸ M. Yusuf Kandehevi. a.g.e., III/123.

⁴⁹ Ebu Nuaym, Delail, s. 57 (Harice b. Zeyd’dan); Tirmizi, s. 25; İbn Sa’d, I/90.

oturduğu yerde. Tahtı tacı yoktu onun. Bir hükümdar değildi. Gerçi devlet başkanı idi ama Hz. Süleyman gibi değildi. İstese olurdu ama istememişti. O bir gün aç, bir gün tok yatmayı tercih etmişti.

Her zaman değil, yeri gelince öğretirdi. İnsanları bıktırıp usandırmak istemez, daima ciddi konularla sıkıyordu. Tam bir öğretmendi.

Yersiz fazilet-fürüşlük da yapmazdı. Günah olmadıkça karışmaz, insanların gülüp eğlenmesine imkan verirdi. Bu dinin kasvetli görülmesinden hoşlanmazdı. Şaka da yapar, şaka yapılmasına da izin verirdi. Yersiz bir ciddiyet takınmakla arkadaşlarıyla arasına perde germezdi. Sadece yalandan hoşlanmazdı.

Ya Bizlerin Yaptığı?

Zamanımızın alimleri acaba buna ne kadar dikkat ediyor? Bir öğretmen, müdürün, idarecinin, mürşidin odasına girerseniz, ya makam koltuğu, ya altına serilen döşek, ya giydirilen kaftan, ya önüne konan ikram gibi başkalarından bir farklılığı hep görürsünüz. Hatta kendileri çift döşekte ve koltukta oturan müritlerini ve ziyaretlerine giden bizleri çıplak halıda veya yerdeki minderde oturtup ağırlayan şeyhleri gördüm. Bunlardan birisine:

- Dizlerimiz ağrıyor, sohbetle uzun müddet rahat oturamıyoruz. Bize de hiç olmazsa bir sedir, bir sandalye temin ettirseniz? dedim.

- Büyüklerimizden böyle gördük, dediler.

- İyi de, her şeyhin kendine göre irşat ve âdâpta bir üslup ve tarzı olabilir. Tarikatlarda temel ilkelere ters düşmeyen yenilikler yapmaya izin verilmiştir, dedim.

- Evet, orası öyle, dediler.

Hatta dilimin ucuna kadar “kaldı ki büyükler büyüğü Hz. Peygamber Efendimizin (sav) sünneti varken, başka bir büyüğün lafı mı olur?” sözü geldi, ama barış ve huzur adına, kalp kırmama ve incitmeme adına geri yuttum, söylemedim. Ama Allah Teâlâ biliyor, içimden “gelecek gelmeye sedir veya koltukları görürüm” dedim.

Fakat bir sonraki ziyaretimde umsuruk oldum. Tekrar gittiğimde değişen bir şey olmadığını gördüm. Aradan yıllar geçti, hala öyle devam ediyor.

İade-i Ziyaret

Burada başka bir durum daha var. Ziyaretler her ne kadar karşılık beklemeden Allah için yapılır olsa da, ziyaret edilen için de bir güzel ahlâk var; iadei ziyaret. Evet,

ziyaretlere mukabele etmek adet olmuş çok güzel bir sünnettir. Ama görüyoruz ki bazı hocalar ve şeyhler, oturdukları yerden kalkmıyorlar. Kabe gibidirler sanki mübarekler. Herkes kendilerine gelecek ziyaret için. Tamam, bir hocanın, bir şeyhin her gelene iade etme sünneti için zamanı olmayabilir. Beklenmeyebilir de. Ama hiç olmazsa emsali hoca ve şeyhler birbirlerini ziyaret etseler olmaz mı? Örnek olsalar bu konuda, değil mi ya? Ne kadar az görüyor gözlerimiz böyle manzaraları desem, katılır mısınız?

Ancak düşünün ki bir hoca efendi, bir mürşit bilinen zatı muhterem, veya bir vali, belediye başkanı, bakan veya cumhurbaşkanı, yanına hediyeler alarak ahabıyla bir garibanı evinde ziyarete gidiyor. Düşünebiliyor musunuz o fakirin, hatta mahallenin evindeki bayram şenliğini? Dalga dalga yayılan mutluluğun getirdiği kazanımları?

Bu olayda Peygamber Efendimizin (sav) özellikle de yeme içme laflarına müsamahalı davranması dikkatimi çekiyor. Zamanımızda olsa, hemen “malayani yapmayalım, boş kelimetmeyelim arkadaşlar” uyarısı gelir, öyle değil mi?

Bu ne sabır ve tahammül?!

Bu ne büyük bir tevazu ve alçakgönüllülük?!

O Ne Müthiş Tevazu

Malum, kişinin layık olduğu mertebeden daha altlara bilerek inmesi ve insanlara öyle muamele etmesi, mütevazı kişilerin güzel ahlâkındandır. Peygamberimiz “Meclis ve toplantılarda en şerefli yerler dururken sıradan yerlere oturmaya razı olmak tevazudandır” buyurmuştur.⁵⁰

Çünkü tevazu ile insanlar, mal ve rütbe cihetiyle kendilerinden aşağıda olan insanlarla rahatça otururlar, fakir fukara ile düşer kalkarlar, kimseye küçük muamelesi yapmaz, onları aşağılamaz ve horlamazlar. Arkadaşlarına üstünlük taslamazlar. Büyüklerine saygıda ve hizmette kusur etmezler. Böylece toplum içinde insanlarla rahat anlaşır ve kaynaşırlar. Sever ve sevilirler. Çünkü kibirli insanlar ne kadar sevilmezlerse, mütevazı ve mahviyetkar insanlar da o kadar sevilir, sayılırlar. İzzet ve şerefleri artar. Allah Teâlâ’nın katında da kıymetleri ziyadeleşir.

Tevazu neden bu kadar kıymetlidir?

Çünkü İslâm cemaat dinidir, toplum dinidir, medeniyet dinidir. Onun birlik ve beraberliğine, barış ve huzuruna çok önem verir. İnsanların arasının bozulmasını istemez. Bu gibi hallerde bütün Müslümanlara

⁵⁰ El-Muttakî, Kenzu’l Ummal, III. Hadis no:5724.

arabuluculuk vazifesi verir. Bu iman kardeşliğinin bir gereğidir ve asla ihmal edilmemelidir.⁵¹

İşte tevazu bu kardeşlik ve birliği sağlar. Bu imana dayalı kardeşlik ve tevazu sayesinde oluşan sevgi, saygı ve kaynaşma, cemiyetin huzur ve selametini sağladığı için, din ve dünya açısından çok çok önemlidir. O yüzden tevazu çok kıymetlidir, mütevazı insanlar değerlidir, cemiyette sevilir, sayılır ve yüceltilirler. Tam aksine kibirli insanlar sevilmez, horlanır ve aşağılanırlar. Onların olduğu yerde dirlik düzenlik olmaz. Huzur ve saadet sağlanamaz.

Allah Teâlâ'nın katında da yüce bir makama yükseltilen tevazu sahibi insan, belki bir yerde kibirli olabilir: O da, kibirli insanların karşısında. Çünkü, "kibirliye karşı kibir, sadakadır." denilmiştir. Hem de "el-Cezau min cinsi'l amel"⁵² kaidesi pek meşhurdur.

Kimseyi Kırmazdı

⁵¹ Şu ayetlere bakar mısınız: "Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, adil davrananları sever. Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete eresiniz."(Hucurat 9-10.)

⁵² Manası: "Ceza amel cinsindendir".

Peygamberimize on sene hizmet eden bahtiyar Enes bu konudaki bazı müşahedelerini bakın nasıl anlatıyor:

“Hz. Peygamber lütûf yönünden insanların en cömerdi idi. Allah’a yemin ederim ki o, soğuk sabahlarda herhangi bir erkek, köle, kadın veya bir çocuk kendisine su getirdiğinde onun kalbini kırmamak için o suyla elini, kollarını ve yüzünü yıkardı. Kim kendisine bir soru sorsa, ona kulak verir ve kimse ayrılıp dönmedikçe dönmezdi. Elini sıkmak isteyen, ister büyük, ister küçük olsun onun elini sıkar, o elini çekmeden kendisi çekmezdi.”⁵³

“Hz. Peygamber sabah namazını kıldığında, Medinelilerin hizmetçileri kaplarını suyla doldurarak Peygambere getirirlerdi. Hz. Peygamber bereketlenmek maksadıyla getirilen bu kaplara elini daldırırdı. Çoğu kez sabahlarda getirilirdi. Peygamber onların kalbini kırmamak için elini suya sokuyordu”⁵⁴.

- Allah’ın Rasûlü birisiyle musafaha etti. Sonra da başka birisi onunla musafaha etti. O kişi elini çekmeden Rasûlullah elini çekmiyordu. Eğer birisi Rasûlullah ile yüz yüze gelerek karşılsa, o yüzünü çevirmeden Hz.

⁵³ Ebu Nuaym, Delail, s. 57.

⁵⁴ Müslim, II/256.

Peygamber yüzünü çevirmezdi. Yanında oturan hiç kimsenin huzurunda ayaklarını, dizlerini uzatmazdı.⁵⁵

“Hiçbir kişi görmedim ki, Rasûlullahın kulağına fısıldasın da, Rasûlullah o kişi başını kaldırmadan başını kaldırsın. Hz. Peygamber herhangi bir kişinin elinden tuttuğunda, o kişi elini çekmeden Hz. Peygamber elini çekmezdi.”⁵⁶

Engellilere Aynı Değeri Verirdi

Yine Müslüman olduktan sonra sürekli onu izleyen Ebu Hüreyre şöyle anlatır:

“Akli dengesi bozuk bir kadın Hz. Peygamber’e:

- Ey Allah’ın Rasûlü! Benim seninle bir işim vardır, dedi. Hz. Peygamber:

- Ey falanın annesi, söyle seninle nereye gelmemi istiyorsun? Hemen gelir ve işini yapar, isteğini yerine getiririm, dedi.

⁵⁵ Bidaye, VI/39; İbn Sa’d, I/99.

⁵⁶ Bidaye, VI/39 (Ebu Davud’dan).

Sonra o akıl engelli kadınla beraber gitti ve kadının işini yaptıktan sonra döndü.⁵⁷

O sağlıklı olanlara ilgi duyduğu kadar hastalara ve engellilere de ilgi duyar, ihtiyaçlarını görür, sevgilerine karşılık verirdi.

Rivayet ediliyor ki, Hz. Peygamber (s.a) evinde birkaç ashabıyla beraber yemek yerken bir dilenci kapıya geldi. Dilencide bir aksaklık vardı. Hz. Peygamber, onun içeriye girmesine izin verdi. İçeri girince Hz. Peygamber (s.a) onu dizine oturttu. Sonra kendisine yemesini söyledi. Kureyş'ten bir kişi bundan alınarak sıkıldı. Bilâhare o kişi, o dilenci gibi topal olduktan sonra öldü.⁵⁸

Hz. Peygamber (s.a) yemek yiyordu. Bu arada siyah, yüzü çiçekli ve çiçekleri kabuk tutmuş bir kişi çıkageldi. Adam kimin yanına otursa, o adam onun yanından kalkıp uzaklaşıyordu. Hz. Peygamber onu yanına oturttu ve:

Kişinin aile efradının ihtiyacını gidermesi ve nefsinden de kibri defetmesi benim hoşuma gider” buyurdu.”⁵⁹

⁵⁷ Müslim, II/256 (Enes'den); Ebu Nuaym, Delail, s. 57.

⁵⁸ Gazalî, İhya, 3/731.

⁵⁹

Geveze Kadına Bile Tevazu

Resul-i Ekrem Efendimiz Mekke fethi sonrasında, zaferle gelen sevinçle bir gün öğle yemeğini arkadaşlarıyla birlikte, sokakta, toprağın üzerine oturarak yemektedir. Bu durumu garip sayan, zihinsel özürlü bir kadın laf atar:

-Şuna bakın! Yere oturmuş bir köle gibi yemek yiyor.

Hiz. Peygamber Efendimiz (sav) tebessüm ederek cevap verir:

-Benden güzel köle mi olur! Ben Allah'ın kölesiyim.

Başka bir defasında eşi Hiz. Ayşe (r.anha) rica eder:

-Ne olur bağdaş kurarak, biraz daha rahat oturarak yemek yesen.

Bunun üzerine alnını yere değdirecek kadar öne eğilir.

-Kölenin yediğı gibi yerim, kölenin oturduğı gibi otururum, çünkü ben bir kuldan başka bir şey değılim.⁶⁰

⁶⁰ M. Yusuf Kandehlevi. a.g.e., III/153; Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan, Hiz. Peygamber ve Aile Hayatı, s.275.

Ebu Umame'den rivayetedildiğine göre benzer bir olay da Medine'de yaşanmıştır. Orada boşboğaz geveze bir kadın vardı. Erkeklerle bile müstehcen şekilde konuşur, müstehcen hareketlerde bulunurdu ve çok çirkin sözlüydü. Bir gün Rasûlullahın yanından geçti. Peygamberimiz o anda bir binanın üstünde oturmuş, tirit yiyordu. Kadın:

- Bakınız nasıl oturuyor! Kölelerin oturduğu gibi oturuyor, yine kölelerin yediği gibi yiyor! dedi.

Bu sözü işiten Peygamberimiz:

- Allah'a benden daha itaatkâr hangi köle vardır? dedi.

Kadın:

- Kendisi yiyor, fakat bize yedirmiyor! deyince, Hz. Peygamber:

- Gel, sen de ye! dedi. Kadın:

- O halde elinle bana yedir! dedi. Hz. Peygamber ona eliyle yemek yedirdi. Kadın bu sefer daha da ileri giderek:

- Ağzındaki lokmayı benim ağzıma koy, dedi.

Rasûlullah ağzındaki lokmayı onun ağzına koydu. Kadın bu lokmayı yedikten sonra hayası galip geldi. Öyle utangaç oldu ki, bundan sonra ölünceye kadar hiçbir erkekle müstehcen bir şekilde konuşmadı.⁶¹

Peygamberimizin hissi mucizelerini inkar edenlerin kulakları çınlasın, bu da onun bir mucizesidir.

Eşekten Düştüler

Peygamber Efendimiz (sav) Medine’de çıplak bir merkebin sırtında yol almaktadır. Arkadaşlarından Ebu Hureyre’ye rastlar.

- Seni de merkebe bindireyim mi? der.
- Olur, ey Allah’ın Elçisi.
- Haydi bin, der.

Ebu Hüreyre bir sıçrar, fakat binemez. Bu arada düşmemek için Rasûlullâh (s.a.v)’a tutunmak ister. Olacak olur, ikisi birden yere yuvarlanırlar.

Tekrar merkebin üzerine binen Peygamber Efendimiz (sav) Ebu Hureyre’ye:

⁶¹ Heysemi, IX/21 (Taberani, Ebu Uname’dan). Bu hadisin senedi zayıftır.

- Bir daha dene, der.

Fakat ikinci denemede başarısız olur ve yine beraberce yere yuvarlanırlar. Sevgili Peygamberimiz (sav) bir kez daha merkebe biner ve en küçük bir kızgınlık eseri göstermeden, Ebu Hureyre'ye:

- Haydi, bir kere daha, der.⁶²

Bu manzarayı gözümün önüne getirirken hem gülüyor, hem de şöyle fısıldamaktan kendimi alamıyorum: "Bu ne tevazu, bu ne sabır ve tahammül!"

Ondan tevazu dersini alan Ebu Hüreyre'nin kendisi de çok alçak gönüllü birisi olacaktır. Yıllar sonra bir sahabi olarak izzet ve hürmet içinde yaşarken bile tevazuyu terk etmeyecektir. Bakın, Sa'lebe b. Ebî Mâlik nasıl anlatıyor:

Ebu Hüreyre, Medine valisi Mervan'ın vekili bulunduğu sıralardan birinde sırtına bir yük odun almış Medine çarşısından geçiyordu. Bir ara yolu darlaştırdığım için bana

- Ey İbn Ebî Mâlik! emîre yol ver! diye seslendi.

Ben de kendisine:

⁶² İmam-ı Kastalâni, Mevâhib-ı Leduniye, s.331.

- Buradan geçebilirsin, çekilmeme gerek yok, dedim.

Ancak o yine:

- Senden emîre yol yermeni istiyorum, dedi.⁶³

Kimseye Vurmamıştır

Hadis kitaplarında şu güzellikleri de okuyoruz: Hz. Peygamber, hiçbir hizmetçisine ve herhangi bir kadına vurmamıştır. Eliyle herhangi bir şeye vurmamıştır. Ancak Allah yolunda cihat ederken mesele değişirdi.

İki şey arasında muhayyer bırakıldığında, mutlaka kolay olanını seçerdi. Ancak günah olursa mesele yine değişirdi. O zaman insanların gûnahtan en uzak olanı olurdu.

Peygamberin hiçbir zaman kendisine yapılan bir zulümden dolayı intikam aldığını görmedim. Nefsi için intikam almaz; ancak Allah'ın haram kıldıkları için intikam alırdı. Allah'ın haram kıldıklarından bir şey terkedilir veya

⁶³ Ebu Nuaym, Hilye I/385. Mervan b. Hakem, Muaviye'nin Medine valisi idi. Bir yere gitmesi gerektiğinde yerine vekil olarak Ebu Hüreyre'yi bırakırdı. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, 2/187.

çığnenirse, o zaman bu hususta herkesten daha fazla öfkelenirdi.⁶⁴

Onda Kötü Söz Ve Küfür Yoktu

Yine bir gün Hz. Âişe'ye, Hz. Peygamber'in ahlâkı soruldu. Şöyle anlattı:

“Hz. Peygamber çirkin konuşmaz; çarşılarda bağırılmazdı. Kötülüğe kötütükle karşılık vermezdi. O ya affeder veya yüz çevirirdi. Bazen de hem affeder, hem de bağışlanması için dua ederdi”.⁶⁵

Ebu Hüreyre Hz. Peygamber'i vasıflandırırken aynı güzelliğe dikkat çekerek:

“O yöneldiğinde bütün bedeniyle yöneliyor, döndüğünde de bütün bedeniyle dönüyordu. Anam babam kendisine feda olsun, o çirkin konuşmazdı. Ondan çirkinlik sadır olmazdı. Çarşılarda bağırılmazdı”.

Evet, Hz. Peygamber Efendimiz küfürbaz değildi, çok lânet okumazdı. Çirkin konuşmazdı. Herhangi birimizi

⁶⁴ Bidaye, VI/36 (İmam Ahmed, Hz Aişe'den). Hadisi Müslim, Ebu Nuaym, Abdurrezzak, Abd b. Humeyd ve Hakim de rivayet etmiştir. Kenz, IV, 47.

⁶⁵ Bidaye, VI/36 (Ebu Davud, Tayalasi, Ebu Abdullah el-Cedeli'den); İbn Sa'd, I/90. İmam Ahmed ve Hakim de rivayet etmiştir. Kenz, IV, 47.

kınadığı zaman “Ona ne oluyor? Alını toprak olasıca” derdi. Daima tavsiye ve teşviki şu idi:

“Sizin en hayırlınız, ahlâk yönünden en güzel olanınızdır!”⁶⁶

Bu Ne Tahammül Böyle?

Hız. Peygamber’in, Huneyn ve Evtas savaşları Mekke Fethinin hemen arkasında olmuştu. Bu savaşlarda pek çok ganimetler elde edilmişti. Sevgili Peygamberimiz (sav) bu ganimetlerin dağılımında hayır umduğu kimi insanların kalbini kazanarak Müslüman olmaları ve yeni olmuşların da imanlarının kuvvetlenmelerini sağlamak amacıyla mal dağıtırken bazı kimselere fazla fazla ikram ve ihsanda bulundu. Zaten kendisinin ganimetlerde beşte bir hakkı vardı. Onun bu maksadını anlamayan bazıları onu çekiştirdiler. Bu üzücü sözler Efendimizin kulağına kadar gitmişti. Buna karşı Resulullah (sav) Efendimiz yine de sabretti, üzüntüsünü içine attı, onlara karşı yumuşak davrandı. İşte o acı sözlerden birisi:

⁶⁶ Bidaye, VI/36 (İmam Ahmed, Buhari, Müslim).

- Allah'a yemin ederim ki, bu taksimde adalet gözetilmemiş ve burada Allah'ın rızası kastedilmemiştir, dedi.

Bunu duyan bir sahabi "kesinlikle bunu Rasûlullah'a haber vereceğim!" dedi ve durumu Peygambere haber verdi. Hz. Peygamber Efendimiz sadece şunu söylediler:

- Allah ve onun Rasûlü adaletle hükmetmezse, acaba kim hükmedecektir? Allah Musa'dan razı olsun, bundan daha fazla eziyete maruz kaldı, fakat sabır gösterdi, dedi.⁶⁷

Bu ne sabır ve tahammül Allah aşkına! İsteseydi onları cezalandırabilirdi. Ama haklı olmasına ve gücü yetmesine rağmen affetti.

Ama bir kere iş büyümüş, bu laflar kulaktan kulağa gitmiş, bazı Ensardan olan sahabiler de lafa karışmışlardı. İçlerinden söylenenler oldu. Bu durum Ensar'ı gönülden yaralamıştı. Ok yaydan çıkmıştı. Sa'd b. Ubade bu durumu Hz. Peygamber'e bildirme ihtiyacı hissetti. Allah Rasûlu de olaylar büyümeden önlemek maksadıyla onları çadırına çağırdı ve

⁶⁷ Buhari, (Abdullah'dan). Bize nakleden, Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 3/100.

- Ey Ensar! Sizin beni tenkit ettiğiniz söylendi, aslı var mıdır? diye sordu. Ensar:

- Ya Rasûlullah! Bizim ileri gelenlerimiz sizi tenkit edecek sözler söylemezler. Bunlar bazı cahil delikanlıların sözüdür, dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamberimiz:

- Ey Ensar! Ben sizi dalalette buldum. Allah Benim sebebimle aranızda dostluk ve sevgi bırakmadı mı? Siz nüfusça az idiniz, sizi çoğaltmadı mı? Fakir iken zengin etmedi mi? dedi. Ensar ise:

- Ya Rasûlullah! İyiliğin ihsanın haddinden fazladır. Allah Size mükafatını ihsan etsin! diye karşılık verdiler.

Yine Hz. Peygamberimiz:

- Siz diyebilirsiniz ki, 'Kavmin Seni yalanladığı vakit, biz Seni tasdik ettik. Seni Mekke'den uzaklaştırdıklarında Sana ev verdik. İhtiyaç zamanında elimizden geleni geri koymadık. Düşmandan korkuyordun Sana emniyet verdik.' İşte böyle dersiniz, doğrudur. Sizi tasdik ederim, dedi.

Allah'ın Rasûlu bu şekilde Ensar'a iltifat etti. Ensar ise üzüntüden ağlayarak gözyaşları döktüler ve:

- Ya Rasûlullah! Yalnız bu mal ganimeti değil, dilerseniz baba ve dedelerimizden miras olarak aldığımızı da onlara taksim edin. Bizim maksadımız senin şerefli rızandır. Yanımızda dünya malının zerre kadar önemi yoktur, dediler.

Hız. Peygamber Ensar'ın bu sözünden memnun oldu ve şöyle dedi:

- Ey Ensar! Sizin inancınızdaki samimiyete güvenim vardır. Kureyş ise İslâm'a henüz yeni gelmiştir. Şimdiye kadar meydana gelen savaşlarda Müslümanlar tarafından pek çok yenilgilere uğratıldılar. Onların kalplerini yatıştırmak maksadıyla fazla hisse verdim. Onlar evlerine koyun ve develerle gidecek. Siz ise Rasûlullah ile gideceksiniz. Buna razı olmaz mısınız?

Ensar hıçkırıklar eşliğinde:

- Ya Rasûlullah! Sana yakın olmak, bizim için dünyadan ve dünyanın içindekilerden daha hayırlıdır. Gölgenizi Allah üzerimizden eksik etmesin, dediler.

Bunun üzerine Allah Rasûlu,

- Ensar benim hususi dostlarım ve sırdaşlarımdır. Bütün insanlar bir yola gitse, Ensar başka bir yola gitse, ben

Ensar ile beraber giderim, dedi ve ellerini kaldırıp, Ensar'a, çocuklarına ve torunlarına hayır dua etti.⁶⁸

Büyük bir gaile onun sabır ve tahammülü, tevazu ve mahviyyeti, tatlı dil ile gönül alması ve herkese hakkını teslim etmesi ile halledilmiş oldu. Zorlu ve çirkin bir iş tatluya bağlanarak çözüldü.

Hiz. Enes'in Anlattıkları

Rasûlullah Medine'ye geldiğinde, herkes bir hediye ile ona hoş geldine gidiyordu. Hiz. Enes'in anası, bir rivayette de üvey babası Talha elinden tutup onu Hiz. Peygamber'e götürmüştü. Halis bir niyetle şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Ensar'ın erkekleri ve kadınları sana hediyeler vermiştir. Benim sana hediye verecek gücüm yoktur. Ancak benim bu oğlum Enes vardır. Akıllı bir çocuktur. Sana hizmette bulunsun! Onu benden kabul et. İstedğin kadar sana hizmet etsin! dedi.

Böylece ben Peygamber'e on sene hizmet ettim. Resûlullah hiçbir zaman beni dövmedi, bana küfredip yüzünü ekşitmedi. Hiçbir zaman bana fiske bile vurmadı.

⁶⁸ el-Buhârî, a.g.e., IV, 1574-1575; ez-Zebîdî, Zeynuddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif, Sahihu Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi, çev. Ahmed Naim-Kâmil Miras, Ankara, 1987, X, 340-343.

Hiçbir zaman beni azarlamadı ve hiçbir zaman yüzünü bana ekşitmedi ve hiçbir zaman, bana emrettiği şeyde gevşeklik yaptığımda beni kınamadı.

Böylece Peygamber'e hizada ve seferde on sene hizmet ettim. Peygamber yapmış olduğum bir şey için "Niçin bunu yaptın?" demediği gibi, yapmadığım bir şey için de "Niçin bunu yapmadın?" demezdi.

Hız. Peygamber ahlâk bakımından insanların en güzeliydi. Bir gün beni bir ihtiyacını yerine getirmek için göndermişti. Ben:

- Allah'a yemin ederim, gitmeyeceğim! dedim.

Fakat içimde Peygamber'in bana emrettiği yere gitmek vardı. Çıktım, çocukların yanından geçerken baktım ki çocuklar sokakta oynuyorlar; ben de onları seyre daldım. Vazifemi unutmuşum. Hız. Peygamber birden arkamdan enseme yapıştı. Ona baktım, benim yüzüme güldü ve:

- Ey Enescik! Sana emrettiğim yere gittin mi?" dedi.
Ben:

- Şimdi gideceğim ey Allah'ın Rasûlü! dedim.

Allah’a yemin ederim, ben Rasûlullah’a dokuz (veya on) sene hizmet ettim. Yaptığım bir şey için “Niçin bunu böyle veya şöyle yaptın” demediği gibi, terk ettiğim bir şey için de “Niçin bunu şöyle şöyle yapmadın” da demedi. Andolsun, bana of bile demedi.

Herhangi bir emir verdiğinde, ben onda bir gevşeklik göstersem veya yapmasam beni kınamazdı. Eğer aile efradından birisi beni kınasa, o “Onun yakasını bırakınız, eğer bu şeyin yapılması takdir edilseydi kesinlikle olurdu” derdi.⁶⁹

Sade Bir Hayat

Resul-i Ekrem Efendimiz İslâm Devleti’nin başkanı olduğu halde, yemesi, içmesi, giymesi ve top yekun yaşayışı sade idi. O (SAV)’in hayatına lüks ve israf hiçbir zaman girememişti. İçine hurma lifi doldurulmuş bir yastık, kuru bir yatak, küçük bir su kabı ve sırtındaki elbisesi, O (SAV)’in başlıca servetiydi.

Ailesi de aynı hayatı paylaşırdı. Kendine en çok benzeyen ve kendinden geriye kalan tek çocuğu Hz. Fatma (r.anha)’yı evlendirirken, ona çeyiz olarak verebildikleri,

⁶⁹ Müslim, II/253; Kenz, VII/9; Ebu Nuaym, Delail, s. 57; Bidaye, VI/37 İbn Sa’d, VII/11.

yorgan yerine kullanılan kadife bir örtü, yaygı, elek, havlu, bir bardak, bir el değirmeni, bir tulum, iki su testisi, içi hurma lifi dolu bir deri minder, deriden yapılmış bir kap ve bir kırbadan, ibarettir. Yorgan yerine verilen kadife örtü kısa olduğu için başa çekilince ayak, ayağa çekilince de baş açıkta kalmaktadır.⁷⁰

O mübarek annemizin bir hizmetçi isteme hikayesini duymuşsunuzdur. Biz olayı biraz genişçe yorumuyla aktaralım isterseniz: Olayı İmam Buharî ve Müslim Hz. Ali (r.a.)'in dilinden rivayet ediyor.

-Evimizde hizmetçimiz yoktu. Bütün işlerini bizzat Fâtıma kendisi yapıyordu. Zâten, bütünü bir tek odadan ibâret olan bir hücrecikte kalıyorduk. O odacıkta, Fâtıma ocağı yakar ve yemek pişirmeye çalışırdı. Çok kere, ateşi alevlendirmek için eğilip üflerken, ateşten çıkan kılvılcımlar benek benek elbisesini yakardı. Onun için elbisesi delik-deşik olmuştu. Yaptığı sadece bu değildi. Ekmek yapmak, evin ihtiyacı olan suyu taşımak da onun yüklendiği işlerdendi. Ayrıca değirmen taşını çevire çevire eli; su taşıya taşıya da sırtı nasır bağlamıştı.

Bu arada bir harp dönüşü Medine'ye esirler getirilmişti. Allah Rasûlü bu esirleri, müracaat eden

⁷⁰ İbn Sa'd, Et-Tabakat el-Kûbrâ, VIII/23.

Medine halkına dağıtıyordu. Fâtıma'ya, babasına gidip ev işlerinde kendisine yardımcı olabilecek bir hâdim (hizmetçi) istemesini söyledim. O da gitti ve istedi...

Şimdi, hâdisenin gerisini Hz. Fâtıma Vâlidemiz'den dinleyelim:

-Babama gittim; fakat evde yoktu. Hz. Âişe:

-Geldiğinde ben haber veririm, dedi, ben de geri döndüm.

Az sonra Allah Rasûlü birdenbire çıkageldi. Ben ve Ali doğrulmak istedik ise de O, buna mâni oldu ve aramıza oturdu. Öyle ki ayağındaki serinliği hissediyordum. Arzumuzu sordu. Ben de durumu aynen naklettim. Allah Rasûlü birden uhrevîleşti ve şöyle dedi:

-Yâ Fâtıma, Allah'tan kork ve Allah'a karşı vazifende kusur etme! Allah'ın omuzuna yüklediği farzları hakkıyla yerine getir. Kocana da dâima sâdık ve itaatkâr ol! Onun hakkını da gözet! (Yani, senin iki vazifen var: Allah'a karşı kulluk etmek ve sonra da kocana itaatde bulunmak.) Sana ayrı bir şey daha söyleyeyim: Yatağına girmek istediğin zaman, otuz üç defa 'Sübhânallah', otuz üç defa 'El-hamdü lillâh', otuz üç defa da 'Allahu ekber' de. İşte bu, senin için hizmetçiden daha hayırlıdır.

Bunun mânâsı şu idi: Ben senin nazarını uhrevî âlemlere çeviriyorum ve orada senin, bana ulaşman ve benimle beraber olman için de iki yol var: Birincisi Rabbine karşı kulluk vazifende kusur etmemen. İkincisi de; kocana karşı vazife ve mükellefiyetlerini yerine getirmen. Eğer bir hizmetçi, senin kocana karşı vazifelerinde senin yerini alır ve senin yapman gerekenleri o yaparsa, bu bir ölçüde senin eksik kalmana sebebiyet verebilir. Oysaki senin iki kanatlı olman gerekir. Bir insan, nasıl en mükemmel kul olur ve Allah'a kulluğunu en mükemmel şekilde yerine getirir? Bir insan nasıl en mükemmel insan olur ve üzerindeki mükellefiyetleri kusursuz ve arızasız yerine getirir? İşte sana düşen bunları araştırmaktır. Sen evvela, Rabbine karşı kulluğunu en mükemmel şekilde edâ et ve mükemmel bir kul ol! Sonra da Ali gibi kıyâmete kadar gelecek ehlullah'ı sulbünde taşıyan büyük bir insana karşı, mükellefiyetlerini yerine getir ve mükemmel bir insan ol! Ol ki, bütün mükemmeliyetlerin ve mükemmellerin toplanma yeri olan cennette benimle beraber olabilesin! Hz. Fatıma'nın zü'l-cenâheyn (iki kanatlı) olması için Hz. Ali ve ona hizmet bu denli önemli olunca, Hz. Fâtıma'nın hizmetçi kullanması, onun kanatlarından birinin kırılması demektir. Böyle tek kanatlı biri ise Hz. Hasan'a, Hz. Hüseyin'e ve kıyâmete kadar gelecek bütün aktâba, müceddidîne, müçtehidîne ana olamazdı. Allah Rasûlü onu bu büyüklükte bir ana

yapmak için, âdeta dünyaya ait bütün alâkalarını kesiyor onun nazarını tamamen âhirete çeviriyordu. Zira Allah (c.c.) da O'nu böyle yapmış ve böyle terbiye etmişti. (İbn Hişam, Sîre I/262). Fâtıma O'nun kızıydı. Hakk'ın terbiye adına kendisine lutfettiği ve ihsanda bulunduğu şeyleri o kızından esirgeyemezdi. O kız ki, Hz. Hasan ile Hüseyin'den son şerif ve seyyide kadar birçok velînin/Allah dostunun anası olacaktı. Bu itibarla onun bu mübârek meyvelere çekirdek olabilecek mâhiyette yetiştirilmesi gerekiyordu. İşte bundan dolayı Efendimiz, bir taraftan fevkalâde sevgisi, şefkati ve gönüllerinde taht kurmanın yanında, diğer taraftan da Fâtıma'nın nazarını hep uhrevî âlemlere çeviriyordu.⁷¹

Ayağa Kaldırmaz El Öptürmezdi

Bir defasında اساسına dayanarak Sahabîlerin yanına geldi. Resulullahın geldiğini gören Sahabîler hemen ayağa kalktılar. Bu hareketlerini tasvip etmeyen Peygamber Efendimiz onları ikaz etti:

"Acemlerin (diğer milletlerin) birbirlerini ta'zim ederek ayağa kalktıkları gibi, siz de benim için ayağa

⁷¹ <http://www.ihya.org/kavram/kavramlar-ansiklopedisi/dt-1574.html>

kalkmayın. Çünkü ben kulun yediği gibi yiyen, kulun oturduğu gibi oturan bir kulum."

Peygamberimiz çok defa elini öpmek isteyenleri ve kendisine aşırı derecede hürmette bulunanları da hoş karşılamazdı.

Bir alış verişi esnasında Hz. Ebû Hüreyre (r.a.) de yanındaydı. Ebû Hüreyre'nin (r.a.) anlattığına göre, Peygamberimiz mal sahibine aldığı elbisenin değerinden fazla bir fiyat öder. Daha sonra satıcı hemen Peygamberimizin eline sarılarak öpmek ister. Peygamberimiz elini çekerek şu ihtarda bulunur:

"Bu senin yaptığını Acemler krallarına yaparlar. Ben kral değilim. Ben sadece içinizden biriyim,"

Ebû Hüreyre anlatmaya devam ediyor "Sonra elbiseleri aldı. Ben taşımak istedim. Fakat bana şöyle hitapta bulundu:

-Kişi, kendi eşyasını taşımaya daha lâyıktır. Ancak taşıyamazsa Müslüman kardeşi ona yardım eder.

Peygamberimiz kendi işini kendisi yapardı. İnsanların kendisine hizmet etmelerini istemezdi. Halk arasında herkes gibi, herkesle eşit, ayrıcalıksız, sıradan

birisi olarak yaşamayı sever, “Bir kişinin din ve dünya hususunda parmakla gösterilmesi, kötü-lük bakımından kendisine kâfîdîr. Ancak Allah Taâlâ'nın koruduğu kişi başkadır.” derdi.[728]

Açlıktan Evden Kaçış

Ebu Hüreyre (RA) anlatıyor:

“Hz Peygamber (SAV) bir gün veya gece evinden çıkmıştı. Hz Ebu Bekir ve Hz Ömer’e rastladı. Onlara şöyle buyurdu:

-Bu saatte sizi evinizden çıkaran sebep nedir? Onlar şu cevabı verdiler:

-Açlık ya Rasûlallah!

Bunun üzerine şöyle buyurdu:

-Ruhum yed-i kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki, sizi çıkmaya mecbur eden hal, beni de çıkardı. Kalkınız.

Onlar da Hz Peygamber (SAV)’le beraber kalktılar. Ensar’dan bir zata geldiler. O zat o sırada evde yoktu. Ailesi Hz Peygamber (SAV)’i görünce:

-Buyurunuz, hoş geldiniz, sefalar getirdiniz. Dedi. Hz Peygamber (SAV), ona sordu:

-Ebu'l Heysem nereye gitti? Kadın cevap verdi:

-Bize tatlı su getirmeye gitti.

Biraz sonra Ebu'l Heysem geldi, Hz Peygamber (SAV) ve iki arkadaşını görünce şöyle dedi:

-Allah'a hamd olsun, bugün için hiçbir kimse böyle aziz misafirlerle benim kadar bahtiyar olmamıştır.

Hemen kuruğu, olgunu ve kurumuşu karışık bir hurma salkımı getirdi, buyurunuz dedi ve hemen bıçağa sarılınca, Hz peygamber (SAV), ona şöyle buyurdu:

-Sağılı olanlara dokunma.

Hane sahibi onlara bir koyun kesti. Koyunla hurma salkımından bir parça yediler ve tatlı suyu da içtiler. Karınları doyup suya kanınca, Hz Peygamber (SAV), Hz Ebu Bekir ve Hz Ömer'e hitap ederek şöyle buyurdu:

-Nefsim yed-i kudretinde Allah'a yemin ederim ki, kıyamet günü bu nimetlerden sorulacaksınız. Açlık sizi evinizden çıkardı, eve dönmeden bu nimetler size ulaştı.

Genç yaşımda bu Tekasür Suresi 8. ayetin tefsirini Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın tefsirinden okurken sonuna doğru şu kıssayı okuduğumda çok fena olmuş, kendimi, kızı aç kalan bir babanın yerine koyarak çok ağlamıştım:

Nebi (s.a.v.) ve iki arkadaşı Ebu Eyyüb el-Ensari hazretlerinin evine gittiler, hanım:

-Merhaba Allah'ın Nebisi (s.a.v.) ve yanındakiler! dedi. Derken Ebu Eyyüb geldi bir hurma salkımı kesti, Hz. Peygamber:

-Bunu bizim için niye kestin meyvesinden toptasaydın ya! buyurdu.

-Ey Allah'ın Resülü hem kuru hurmasından, hem tam olgunlaşmayanından, hem olgun tazesinden yemenizi arzu ettim. dedi.

Sonra (Hanımına tandırı yakıp ekmek pişirmesini söyledi) hemen bir oğlak kesti, yarısını kebab etti, yarısını pişirdi, Peygamber'in huzuruna getirip koyduğu zaman oğlaktan biraz aldı, onu bir yufkaya koydu da:

-Ey Eba Eyyüb! Bunu Fatıma'ya yetiştir, zira günlerden beri o böylesini tatmadı. buyurdu.

Ebu Eyyüb de onu Fatıma (r.anha)'ya yetiştirdi. Ne zaman ki yediler ve doydular, Nebi (s.a.v.):

-Ekmek, et, hurma, henüz olgunlaşmamış hurma, olgun taze hurma. buyurdu ve mübarek gözleri yaşardı, "nefsim kudret elinde olan yüce Allah'a yemin ederim ki işte bu sorulacağınız nimetlerdir, Allah Teâlâ "Sonra o gün nimetlerden muhakkak sorulacaksınız." buyurdu, bu işte o kıyamet günü sorgulanacağınız nimetlerdir." dedi.

Bu, ashabına ağır geldi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

-Böylesine rastlayıp da el sürdüğünüz zaman "Allah'ın adıyla" deyin; doyduğunuz zaman da: "Hamdolsun Allah'a ki bizi doyurdu, nimetler verdi ve lütfuyla ihsan buyurdu." deyiniz, çünkü bu ona yeterlidir.

Ne mutlu İstanbullulara ki Sevgili Peygamberimiz (sav)'i böylesine misafir edip ağırlayan Ebu Eyyûp el-Ensârî onların misafiridir. Gidip ziyaret ettiğimde doğrusu onun kıymetini bilir gördüm inanları ve şükrettim rabbimize.

Karanlıkta Et Kesmek

Peygamber Efendimiz (sav) (asv) ‘den sonraki yıllardır. Hz. Ayşe (r.anha), çevresindekilere, bir akşam babası Hz. Ebubekir (ra) tarafından kendilerine gönderilmiş bir koyun paçasını, eşi Allah’ın Elçisi (sav) ile beraber gece karanlığında nasıl parçaladıklarını anlatmaktadır. Dinleyenlerden biri şaşkınlıkla sorar:

- Bu işi karanlıkta mı yaptınız? Bir kandiliniz yok muydu?

Hz. Ayşe (r.anha) acı bir gülümsemeyle cevaplar:

-O lambaya koyacak yağımız olsaydı, biz onu katık yapar, yerdik.”⁷²

Sünhanellah!

Nimetlerin Farkındaydı

O (SAV)’in Ashabı da böyleydi. Bir gün Hz Ebu Bekir (RA)’a bir bardak soğuk su ikram edilmişti. Suyu dudağına götürünce ağlamaya başladı. Sebebi sorulunca şöyle buyurdu:

⁷² Buhari. Sahih.Nafakat. s.7.

-Bir gün Allah Rasûlü (SAV), kendisine getirilen böyle bir bardak suyu içince ağlamış ve: "Nihayet o gün, dünyada yararlandığınız nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz."⁷³ ayetini okuyarak, "İşte bu nimetlerden sorguya çekileceksiniz." Buyurdu. Bunu hatırladım ve ağladım."

Ebu Seleme el-Medinî, babasından, o da babasından rivayet ediyor. Hz. Peygamber (s,a) Kuba'da, oruçlu olduğu halde yanımızda bulunuyordu. Biz iftar edeceği zaman kendisine bir bardak süt getirdik. O sütün içine biraz da bal koyduk. Sütü tattığı zaman balın tadını hissetti ve şöyle dedi: 'Bu nedir? Biz 'Ey Allah'ın Rasûlü! Süte biraz bal karıştırdık!' dedik. Bunun üzerine süt bardağını elinden yere koyarak şöyle buyurdu:

Dikkat ediniz! Ben bunun içilmesini haram kılmıyorum. (Fakat) kim Allah için tevazu gösterirse, Allah onu yüceltir. Kim gururlanırsa, Allah onu alçaltır. Kim tutumlu hareket ederse, Allah onu zengin eder. Kim israf ederse Allah onu fakir eder. Kim Allah'ı daha çok zikrederse, Allah onu sever.

⁷³ Tekasür 8.

Siyer-i Şâmî Geniş Anlatıyor

Siyer-i Şâmî'nin 7. Cildinde Resul-i Ekrem Efendimizin tevazusu anlatılır. Yukarıda yazdıklarımıza ilaveten şu farklılıkları oradan aldım:

Peygamber Efendimiz (sav) arkasından iki kişi bile yürümemiştir. Yani Resûlullah son derece mütevazı olduğundan ashabının önünde yürümez ve arkasından iki kişinin bile yürümesine meydan vermezdi. Eşeğe biner, bineğinin arkasına insan alır, kölelerin davetine katılırdı.

Buharı, Bezzâr'dan (ra) rivayet ediyor:

“Ahzab günü (Hendek savaşında) Hz. Peygamber'i (sav), bizimle toprak taşırken gördüm. Toprak karnının beyazlığını örtmüştü. Resûlullah (sav) insanlara kapıları kapamazdı. Hicab (perde, örtü) koymaz ve kendisine özel yemekler hazırlanmazdı. Herkese acıktı. Hz. Peygamber'le (sav) görüşmek isteyen, kesinlikle görüşebilirdi. Toprağa (yere) oturup yemek yer ve kalın giyinirdi. Eşeğe biner, binitinin arkasına bir başkasını alır ve eliyle yerdi.

Abbâs (ra):

-Ey Allah'ın Resulü! İnsanların sana eziyet verdiklerini ve topraklarının seni rahatsız ettiklerini

görüyorum. Keşke, insanlarla görüşüp konuşurken bir çardak edinsen, dedi.

Hz. Peygamber (sav):

-Daima peşimden gelsinler, elbisemi çekiştirsinler, tokları bana sıkıntı versin. Yeter ki ben aralarında olayım da, Allah bundan dolayı beni bağışlasın, buyurdu.¹

Onu bazen duvarını tamir ederken, bazen eşeğini yemlerken, bazen elbisesini dikerken görürlerdi. Anlaşıyor ki evinde hizmetçisi yoktu. Olsaydı bu işleri onlar görürdü.

Bir başka harika işi de, abdest suyunu bizzat kendisi dökerdi, ailesine bu işi gördürmezdi.

Hz. Peygamber (sav) karşılaşp tokalaştığı bir adam elini çekinceye kadar, elini çekmez, adam yüzünü çevirinceye kadar yüzünü çevirmezdi. Yan vana oturduğu kişinin yanında ayaklarını öne attığı görülmemiştir.¹

Ebû'l-Hasan b. ed-Dahhâk, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'dan rivayet ediyor: "Ebû Saîd el-Hudrî'ye (ra):

-Bugün nail olduğumuz bu giysi, içecek ve yiyecekler konusunda ne düşünüyorsun? dedim. Şu cevabı verdi:

-Yeğenim! Allah için ye! Allah için iç! Allah için giyin! Allah için bin! Bunun dışındaki her şey ya nefsin arzusu, heva hevesi ve övgü veya görsünler ya da işitsinler amacına yönelik olur. Bu ise günah ve haddi aşmaktır. Hz. Peygamber'in (sav) evinde gerçekleştirdiği örnek davranışları sen de yerine getirmeye gayret göster. Hz. Peygamber (sav) su devesine yem verir, deveyi bağlar, evi süpürür, koyun sağlar, ayakkabı tamir eder, elbise yamar ve hizmetçisi ile birlikte yemek yer, onu çağırırsa onun öğütülmesine yardımcı olur, pazardan hurma satın alır, elleri ile yemekten ya da giyeceği elbisenin bir kenarını a koyup ailesine götürmekten utanıp çekinmezdi. Zenginle, fakirle küçükle ve büyükle tokalaşır.

Küçük, büyük, kırmızı, siyah hür ya da köle namaz ehlinde karşılaştığı herkese önce o selam verirdi. Davet edilirse icabet etmekten kaçınmaz, saçları son derece dağınık ve tozlu biri bile olsa davet edeni aşağılamazdı. Çekirdeksiz hurma dışında bir şeyi olmasa bile onu akşama saklamaz, akşam için olanı sabaha saklamazdı. Ekmek kırıntıları bile bulunmayan hanımlarının yedi odası vardı. Kavut çorbaları bile bulunmaz, en basit içecekten yoksundular. İhtiyaçları basit, yumuşak huylu, üstün karakterli, insanlarla olan diyalogu son derece iyi ve güler

yüzlüydü. Gülmeksizin mütebessim, üzülür ama surat asmaz, güçlü, sert ama katı ve acımasız değil, alçak gönüllü ama zavallı değil, cömert ama ölçüsüz değildi. Bütün akraba ve müslümanlara karşı merhametli, kalbi hassas, ince duygulu, devamlı başı eğik ve suskundu. Çok yemek yiyip bıkkınlık derecesinde midesini doldurmaz, asla tamahkarlık edip elini fazla mala uzatmazdı.

Ebû Seleme, Ebû Saîd'den rivayet edilen bu hadisin tamamını Hz. Aişe'ye naklettiğinde şunları ilave etmiştir:

-Bir harfi bile hatalı değil, ama eksik söylemiş. Buna şunları da ekleyelim: Hz. Peygamber (sav) doyuncaya kadar asla yemezdi, derdini kimseye açmazdı. Fakirlik ona zenginlikten daha sevimli gelirdi. Eğer geceyi sabaha kadar aç geçirse bu durum kendisini sabah oruç tutmasını engellemezdi. Eğer isteseydi Allah, ona doğudan batıya yeryüzünün bütün hazinelerini, nimetlerini bahşeder, geniş ve rahat bir hayat sürmeyi nasip ederdi. Mutlaka yapardı".

Sonra sözlerine şöyle devam etti:

-Onu aç gördüğüm için kendisine acıyarak ağladığım zamanlar oldu; karnına elimi koyup kendisine, "sana kurban olayım, sana yetecek, açlığını giderecek kadar

dünyalık İsteseydin" dediğim zamanlar oldu. Bütün bunlara karşılık Allah'ın Resulü (sav):

-Ey Aişe! Ulu'l azm peygamberlerden olan kardeşlerim, bundan daha ağırına karşı sabrettiler ve hayatlarını böylece sürdürdüler, Rableri ise onları en güzel yurt ve en çok sevaplarla mükafatlandırdı. Ben onlardan ayrı olarak bolluk içinde bereketli bir hayat yaşamaktan utanırım. Yarın âhirette nasibimin kısıtlanmasından, bir kaç gün sabretmek daha kolaydır. Benim için kardeşlerime kavuşmaktan daha hoş bir şey olamaz".

Kavmin Efendisi Hizmet Edendir

Resulü Ekrem arkadaşları için daima fedakarlık yapardı onlarla birlikte olduğu ortamlarda en küçüğünden en büyüğüne kadar Herkese ayrı bir değer verir, onları kıymetli sayardı. Onun tevazu ve alçak gönüllü olmasına bakınız ki, yeri geldiğinde ashâb-ı kiramına kendi elleriyle su ikram ettiği bile olmuştu. Hatta şu söz ve söyleniş sebebi çok meşhurdur. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Bir kavmin efendisi, onlara hizmet edendir." ⁷⁴

⁷⁴ Deylemî, Müsned, II, 324.

Rivayet o ki; bir gün Allah Resulü (a.s.m.) ashabıyla otururken su dağıtmaktaydı. Dışarıdan gelen birisi onu (sav) tanıyamamıştı.

- Sizin efendiniz kimdir? diye sordu. Allah Resulü de (sav.):

- "Seyyidü'l kavmi hadimuhum", yani "Toplulun seyyidi/efendisi onlara hizmet edendir" buyurdular.

Zeki adam hemen su dağıtan kişinin Efendimiz (sav) olduğunu anladı. Dilimize "Efendi" diye tercüme edilen "Seyyid" kelimesi Arapça'da toplumun başında bulunan, lider ve önder anlamlarına gelir. Yukarıdaki rivayetle bir taraftan topluma liderlik edecek olanların hizmeti şiar edinmesi, diğer taraftan da toplumun hizmet edenleri yüceltmesi, baş tacı edinmesi, başına geçirmesi gereği vurgulanmıştır. Liderlik için, soy sop, boy pos, mal mülk, şan şöhrat değil insanlara hizmet etmek ve faydalı olmak esastır.

Yine bir sefer sırasında akşam olmuş, ama gün boyu su bulamayan topluluk susuzluktan bitkin düşmüştü. O geceyi de susuz getirmişlerdi. Sabah olunca artık herkes susuzluktan sızlamaya başladı. Hz Ebubekir ve Hazreti Ömer de oradaydı. Onlar topluluğu sakinleştirmek için,

-Ey insanlar, Allah Resûlü suyu önce kendisi içip sizi sonraya bırakacak değildir, dediler.

Güneş yükseldikçe susuzluk daha da artıyordu. Ashâb-ı kiramdan Ebu Katade'nin yanında bir kırbası vardı. Resulullah ondan su kırbasını istedi ve su dağıtmaya başladı. Bir yandan dağıtıyor, diğer taraftan da suyun herkese yeteceğini telkin ediyordu. O gün 300 kişi o kaptan su içti. İçmeyen bir Allah resulü bir de Ebu Katade kaldı. Peygamber sallallahu aleyhi vesellem:

-Ebu katade, sen de iç, buyurdu.

Sonra Resullullah şöyle ekledi:

-Cemaate su ikram eden en sona kalır.⁷⁵

Şu Nezakete Bakar mısınız?

Allah'ın resulü arkadaşlarıma ve can yoldaşlarını gösterdiği bu tevazu ve yakınlık elbette karşılıksız kalmıyordu. Ashabı da her fırsatta Allah Resulüne olan sevgi ve bağlılıklarını ifade etmekteydiler. Onlara göre kendilerine Allah resulünden daha sevimli gelen kimse yoktu⁷⁶.

⁷⁵ Ahmed, Müsned, 5/298.

⁷⁶ Tirmizi Şemail, 151.

Mesela bir gün genç ihtiyar her kesimden insanın bulunduğu bir mecliste Allah Resulüne içecek ikram edilmişti. Önce kendisi içti. Sonra sağında bulunan ve henüz çocuk yaşta olan yeğeni Abdullah bin Abbas'a döndü:

-Delikanlı bunu yaşlılara vermeme müsaade eder misin? diye sordu.

Peygamber Efendimizin (sav) daima hayırlı işleri sağ eliyle yapar ve sağ tarafı sola tercih ederdi. Ama şimdi sağında bir delikanlı vardı. O ise önce büyüklere vermek istemişti. Yaşlılara hürmet de onun güzel sünnetlerindendi. Bu yüzden nazik bir şekilde izin istedi. Elbette zizin almadan dilediğine verebilirdi. Buna hakkı da vardı. Fakat tevazu gereği yaşı küçük delikanlıdan izin istedi.

Ama delikanlının başka bir derdi vardı. Her zaman sağında oturan, bugün nasılsa solunda kalmış olan Hz. Ebu Bekir, Resul-i Ekrem Efendimize her zaman en yakın insandı. Her zaman o mübarekten nasibini alıyordu. Oysa kendisi ondan gelen her şeye çok muhtaç hissediyordu kensisini ve çıkan fırsatı bu bakımdan kaçırmak istemiyordu. Bu yüzden herkesi şaşırtan bir cevap verdi:

-Senden gelen hakkımı hiç kimseyle paylaşamam Ya Resulallah!

Yapacak bir şey yoktu. Nasibini o Sevgili Peygamberimiz (sav)'in elinden alma bahtiyarlığına erdi.

Bu Ahlâka Can Verilir

Ashâb-ı kiramın onu canından ve ailesinden fazla sevmesinin altında işte bu güzel ahlâk ve insana değer veriş vardı. O yüzden akli zorlayan işler yapıyorlardı. Mesela Allah resulünün azadlı kölesi Zeyd Bin Harise'ye bakar mısınız?

Onu kabilesinden kaçırmışlar, Mekke pazarında köle diye satmışlardı. Anası deli divane oldu. Bütün ailesi ve akrabaları onu her yerde aradı. Yıllar gurbetlerde geçti. Hep ufuklara bakıldı bir gün gelir ümidiyle. Ama olmadı. Bir türlü bulunamadı.

Yıllar sonra bir haber geldi. Onu Mekke'de görmüşlerdi. Ailesi kardeşlerini gönderdi hemen. Arayıp buldular. Sahibinden satın almak istediler. Kaça mal olursa olsun, paraya pula bakmayacaklar, onu satın alarak gözü yaşlı ailesine kavuşturacaklardı.

Sahibine durumu anlattılar. Kardeşi cebele Bin Harise artık kardeşini götüreceği için çok sevinçliydi. Fakat hiç beklemedikleri bir şey oldu. Satın alma teklifini sundukları sahibi şöyle demişti:

-Zeyd Bin Harise'yi biz de severiz. Gitmek isterse, para almadan onu size veririz, gider. Kalmak isterse, evimiz her zaman ona açıktır.

Bu sözler akrabalarının yaralı gönüllerindeki yangını söndürdü, merhem olup sevince boğdu.

-Haydi kardeşimiz, hazırlan, kabilen seni bekliyor, dediler. Ama Zeyd o sevince katılmıyordu. Döndü sahibine ve dedi ki:

-Ey Allah'ın elçisi, sana hiç kimseyi tercih etmem. Ben seninle kalıyorum!

Bu sevgi acaba nedendi dersiniz?

Ashâb-ı kiramın, onun eşsiz dostluğu ve arkadaşlığı karşısındaki civanmertlik ve vefa duyguları içinde nasıl eridiklerini göstermesi bakımından bu hikaye çok önemlidir. Daha bunun gibi nice hikayeleri okumuşuzdur onun hayatında. Bu sevgi elbette karşılıklıdır. En sıkıntılı zamanlarında Resulü Ekrem'in yani başından ayrılmayan ashabı ona olan güvenlerini hiçbir zaman yitirmemiş, Kur'an'ın da işaretiyle Hz Peygamberi kendi canlarından daha kıymetli bilmişler, onun zatına ve davasına her şeylerini feda etmişlerdir. Her zaman onu kendilerine, ailelerine ve mallarına tercih etmişlerdir. Bunun altında

yatan ise, başta tevazu ve sevgi olmak üzere, en güzel ahlâk sahibi oluşundandır.

Yüzbinlere Rağmen Tevazu

Veda haccını yapmaktadır... Etrafını yüz bin Müslüman çevirmiş maddi egemenliği ise bütün Arap yarımadasınca kabul edilmiştir. Savaşlardan kendi hissesine düşen paydan, bu hac sırasında yüz deve kestirir ve etlerini yoksul Müslümanlar arasında paylaştırır. Hayatının, zaferinin ve peygamberliğinin sonuna ve zirvesine ulaştığı, adeta bir zafer finali gibi de görülmesi mümkün olan bu haccı yaparken, bindiği devesine ise topu topu dört gümüşlük basit bir kadife parçasını şilte niyetine sermiş, onun üzerinde oturmaktadır. Ve Veda haccını bitirirken ellerini açarak dua eder:

“Allah’ım, bunu, içinde hiçbir gösteriş ve ‘*desinler*’ kastı bulunmayan bir hac olarak kabul buyur.”⁷⁷

⁷⁷ M. Yusuf Kandehlevi, a.g.e., III/15; Kadı İyaz.eş- Şifa, s.130.

SAHABEDEN TEVAZU ÖRNEKLERİ

Ashabına Bakar Mısınız?

Sevgili Peygamberimiz (sav)'in kendisi en güzel ahlâk üzere olduğu gibi, iyi bir muallim, yani öğretmen olarak yetiştirdiği ashabı da öyleydi. Kur'an-ı Kerîm'e hürmetleri her şeyin üzerinde idi. Onu tane tane okur, anlamaya çalışır ve muhakkak öğrendikleri ile amel ederlerdi. Kur'an-ı Kerîm zaten bunun için indirilmişti. Onlar ayetin çizdiği sınırı asla aşmazlar, hayatlarını Kur'an-ı Kerîm'de n aldıkları kanunlarla düzenler, ahlâk ile süslerlerdi.

Şimdi bu konuda birkaç misal verelim.

Hız. Ebû Bekir'de Tevazu

Hazret-i Ebû Bekir -radiyallâhu anh-, Resul-i Ekrem Efendimizden hiç ayrılmamasına, onu her zaman malıyla ve canıyla destekleyip ne olursa olsun yanında olması ve

“sıdîk” lakabını almasına, hatta Peygamber Efendimizin (sav) ifâdesiyle; “üçüncüleri Allâh olan ikinin ikincisi” olmasına ve “Ebû Bekir bendendir, ben de ondanım” buyurmasına, rağmen, halîfeliğe seçildiğinde îrâd ettiği ilk hutbede şöyle demiştir:

- Ey insanlar, en hayırlınız olmadığım halde başınıza emir tayin edilmiş bulundum...

İlk halife olmak gibi yüce bir vazifede yüksek bir dirâyet sahibi olmasına rağmen, Hak Teâlâ’nın lutf u ihsânını ümîd ederek tevâzûdan gerikalmamıştır. onun şu sözü çok meşhurdur:

“Biz keremi takvada, zenginliği yakînde ve şerefi tevazuda bulduk!”

Elin Keçisini Sağan Halife

Ashâb-ı kiram da Efendimiz’in tevâzuunu yaşadılar ve yaşattılar. Hazret-i Ebûbekir, bir hizmet olarak komşusu olan yetim kızların keçilerini sağardı. Halîfe olduktan sonra da, hâlini değiştirmede, bu hizmeti terk etmedi.

Yabancı elçiler, ziyarete geldiklerinde Hazret-i Ömer’in halife olduğunu kisvesinden anlayamayınca şaşırıp kalırlardı.

Bir gün kaçan develeri yakalamaya koşan halîfeye;

–Bu işi bir köleye emretsen? dediler.

O ise;

–Benden iyi köle mi var? diye cevap verdi.

Kendini ümmete köle olarak kabul etmiş, karşılıksız hizmet ediyordu. Allah Teâlâ'nın rızasına talipti elbette, ama bu riyaset işinden başa baş kurtulursa buna sevineceğini söylüyordu. Ölürken yerine oğlunu tavsiye etmesini söylediklerinde cevabı Ömer kadar muhteşemdi:

- Bir evden bir kurban yeter!

Onun devleti idare etmeye bakışı bu idi...

Hız. Ömer'de Tevazu

Sahabenin büyüklerinden ve ikinci halife Hz. Ömer'in hayatından bir kesit sunarak sahabe hayatında tevazuun yerini daha iyi anlayabiliriz. Malum Hz. Ömer'in adaleti, hakka kayıtsız şartsız teslim olmaktan kaynaklanır. Şimdi onun bu yönünü anlatmadan önce bir soru soralım:

Hız. Ömer'i nasıl bilirsiniz?

Biraz sert karakterli, suçluları cezalandırmaya meyyal, biraz acımasız falan değil mi?

Ashabı kiram da öyle bilirdi. Hz. Ebu Bekir vefat ederken halife olarak ismini zikrettiğinde, istişare ettiği bazı sahabiler sırf bu huyu yüzünden endişelerini izar etmiş, korkmuşlardı. Hatta bazıları haddini aşarak şöyle demişlerdi:

-Sen bu merhametsiz adamı başımıza halife dikmenin hesabını yarın Allah Teâlâ'nın huzurunda nasıl verirsin?

Bunlar zahire bakarak hüküm veriyorlar ve yanılıyorlardı. Hz. Ebu Bekir onu çok iyi biliyordu. Tereddütsüz şunları söyledi:

-Siz o hesabı bana bırakın! O zaman ben derim ki: "Ya Rabbi, halkın en hayırlısını onların başına halife tavsiye ettim."

Böyle düşünenler, ileride yanıldıklarını çok iyi anlayacaklardı. Çünkü onu iyi tanıyamamışlardı. Aslında Ömer (ra) çok merhametli idi. Ama devlet ve toplumun düzenini sağlamak, adaleti tahakkuk ettirmek, suçluları korkutup caydırmak, kötülükleri doğmadan boğmak için dıştan öyle gözüküyordu. Bunu zaman zaman şöyle ifade etmiştir. Ona göre insanların onun kalbimdeki merhameti

bilseler, gevşerler, laubali olurlar, suça meylederlerdi. Onları disiplin içinde dindar yaşatabilmek için sert gözüküyordu. Şu olay bunun şahidi değil midir?

Halk, Abdurrahman b. Avf'a, Hz. Ömer'in halka karşı biraz yumuşak davranmasını söylemesi için ricada bulundular. Çünkü Ömer'in sertliğinden perde arkasındaki kızlar bile korkardı. Abdurrahman halkın bu şikayetini Hz. Ömer'e bildirince, o şöyle dedi:

"Bu insanlara bundan daha yumuşak davranmak iyi olmaz. Allah'a yemin ederim ki eğer onlara yumuşak davransam, gelip elbisemi omuzumdan alırlar".⁷⁸

Büyük Yapan Değerler

Biz birçok olayda Hz. Ömer'in merhametini görüyoruz. İşte çağımıza güzel bir örneklik oluşturacak birkaç misal. Bu misalleri gördüğümüzde şunu fark ederiz. Hz. Ömer son derece Allah Teâlâ'ya ve Resulüne itaatkardır. Ahlâkı tamamen Kur'an ve sünnet ahlâkıdır. İnsanları ve milletleri büyük yaparak yücelten değerler de zaten bunlar değil miydi?

⁷⁸ El- Hindî, Kenzu'l Ummal, IV/426.

“Hidaş (ra), Allah Rasûlü’nden, içinde yemek yediği çanağı teberrüken istedi. Bu çanak bizim yanımızdaydı. Hz. Ömer halife iken zaman zaman gelir, bu çanağı çıkarmamızı isterdi. Biz de onu çıkarırdık. Onu Zemzem suyu ile doldurur, başına ve yüzüne döker, giderdi.

Sonra bir gün evimize bir hırsız girdi. Bazı eşyalarımızla beraber o çanağı da çalıp götürdü. Bu olaydan bir müddet sonra Hz. Ömer bize geldi. Çanağın çıkartılmasını istedi.

- Ey Mü’minlerin Emîri! O çanak bizim diğer eşyalarımızla birlikte çalınmıştır, dedik.

Biz, Ömer’in kızıp, hırsıza veryansın edeceğini beklerken o sadece:

- Hayret! Hz. Peygamber’in çanağını bile çalmışlar” dedi.⁷⁹

Yaşlı Kadın Ve Devlet Başkanı

Hz. Ömer halife olduğu yıllarda bir gün ashâb-ı kirâmdan Cârûd İbni Muallâ ile yolda giderken karşlarına Havle Binti Sa’lebe çıktı. Artık yaşlanmış olan Havle, Hz. Peygamber zamanında genç bir hanımdı. Yaşlı kocasıyla

⁷⁹ Müntehab, V/400 (İbn Sa’d, Bahriyye’den).

arasında geçen bir olayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyet etmiş, meselesini halletmek üzere Mücâdele sûresinin ilk âyetleri nâzil olmuştu. İşte bu hanım sahâbî:

-Ömer! diye seslendi.

Hz. Ömer durunca Havle ona şunları söyledi:

-Biz seni bir hayli zaman "Ömercik" diye bilirdik. Sonra büyüdüñ "delikanlı Ömer" oldun. Daha sonra da sana "Mü'minlerin Emîri Ömer" dedik. Allah'tan kork ve insanların işleriyle ilgilen. Zira Allah'ın azabından korkan kimseye uzaklar yakın olur. Ölümden korkan, fırsatı kaçırmaktan da korkar.

Bu sözler üzerine Hz. Ömer duygulandı ve ağlamaya başladı. Onun bu haline üzülen Cârûd, Havle'ye dönerek:

- Yeter be kadın! Mü'minlerin Emîri'ni rahatsız ettin, dedi. Hz. Ömer arkadaşına şunları söyledi:

- Bırak onu istediğini söylesin! Sen bu kadının kim olduğunu biliyor musun? Bu, şikâyetini Allah Teâlâ'nın arş-ı a'lâdan duyup değer verdiği Havle'dir. Vallahi beni

geceye kadar burada tutmak istese, namazımı kılıp gelir yine onu dinlerdim.⁸⁰

Tevâzu işte budur. Hak karşısında böylesine boyun bükkenler, Cenâb-ı Hak katında aziz olurlar.

Kervan Bekçisi Halife

Müslümanlar, bulundukları yerlerde oturan gayri müslim halkı korumaları altına aldıkları gibi, seyahat veya ticari maksatla gelmiş olan gayri müslimleri de sınırları dâhilinde koruma altına alırlardı. Onların zarar görmemesi için, her türlü tedbiri alırlardı. Bunun geçmişte sayısız örnekleri vardır. Meselâ, Halife Hz. Ömer zamanında, bir ticaret kervanı gelip, gece Medine'nin dışında konakladı. Yorgunluktan hemen uyudular. Bu sırada, herkes uyurken, Halife Hz. Ömer, şehri dolaşıyordu. Dolaşma esnasında bunları gördü. Hemen Abdurrahmân bin Avf'ın evine gelip, yatağından kaldırarak buyurdu ki:

- Bu gece bir kervan gelmiş. Hepsi kâfirdir. Fakat bize sığınmışlar. Eşyâları çoktur ve kıymetlidir. Yabancıların, yolcuların bunları soymasından korkuyorum. Gel, bunları koruyalım.

⁸⁰ Riyazü's-Salihin, Tercüme ve Şerhi, Erkam yayınları, 3/ 508.

Abdurrahmân bir Avf:

- Çok iyi olur, çok güzel düşünmüşsün, hemen geliyorum, dedi.

Sabaha kadar nöbetleşe, bu kervanı beklediler. Sabah namazında mescide gittiler. Kervanda bulunan bir genç, o sırada uyanmıştı. Bunları takip edip, arkalarından gitti. Sorup soruşturdu ve kendilerine bekçilik eden şahsın Halîfe Hz. Ömer ile arkadaşı olduğunu öğrendi. Gelip, arkadaşlarına şöyle anlattı:

- Arkadaşlar! Sabaha kadar iki Müslümanın bizi bekleyip, eşyalarımızın çalınmasına mâni olduğundan haberiniz var mı?

- Müslümanların başka işi yok da, bizi mi koruyacaklar? Üstelik bizim Hristiyan olduğumuzu biliyorlar.

- Hem de sizi ve kervanınızı kim korudu biliyor musunuz?

- Kimmiş?

- Müslümanların Halîfesi Ömer.

- Sen yanlış görmüşsündür. Halîfenin, gecenin bu vaktinde burada işi ne? O sarayında kuş tüyü yatağında yatıyordur.

- Sizin gibi önce ben de inanamadım.

- Sonra nasıl inandın?

- Sabah olup ortalık aydınlanınca, buradan ayrıldılar. Ben de merak edip arkalarından gittim. Câmiye girdiler. Yolda karşılaştığım birisine, “Bu kim” diye sordum. “Halîfemiz Ömer” diye cevap verdi.

Bu konuşmaları dikkatle dinleyen kâfile halkı, derin bir sessizliğe büründü. Kimsenin konuşacak, bir şey söyleyecek hâli kalmamıştı. Uzun süren bir sessizlikten sonra, içlerinden biri sessizliği bozdu:

- Daha ne duruyoruz? Bu hâl İslâmiyetin gerçek din olduğuna delil olarak yetmez mi?

Diğerleri de bu söze katıldılar. Roma ve İran ordularını perişan eden, adâleti ile meşhûr yüce Halîfenin, bu merhamet ve şefkatini görerek, İslâmiyetin hak din olduğunu anladılar ve seve seve hepsi Müslüman oldular.⁸¹

⁸¹ <http://www.tarihsayfasi.com/ashabi-kiram/hz.omer-r.a.html>

İşte Hz. Ömer'in tevazu, şefkat ve merhameti.

Ayet Karşısında Durmak

Şu olay onu tanımamız açısından daha ilginçtir: Peygamber Efendimizin (sav) sağlığında “müellefe-i kulüp” sayılan ve şerrinden emin olmak için zekat verilenlerden olan Uyeyne b. Hısn, Medine'ye geldi. Yeğeni Hurr b. Kays'ın evinde konakladı. Hurr, Hz. Ömer'in meclisine yaklaştırdığı kişilerdendi. Zira hem iyi Kuran okuyan bir “kurra” idi, hem de Hz. Ömer'in meclisinin müdavimlerindendi. Böyle ilim ve ahlâk gibi meziyetli olanlar, ister genç, isterse ihtiyar olsunlar, onun istişaresine mazhar olurlardı.

Uyeyne, yeğenine:

- Ey yeğenim! Şu emirin yanında senin sözün geçer. Bana huzuruna girmek için izin ister misin? dedi.

Bu tür şefaathler iyidir. İnsana sevap getirir. Çünkü bir makama çıkıp derdini anlatamayana bu iyi bir yardımdır. Hurr da iyi niyetli olduğu için mevzuyu sormadı ve amcasının bu isteği üzerine Hz. Ömer'den izin istedi. O da verdi.

Amcası Hz. Ömer'in huzuruna girdiğinde halifeye nezaketle hitabı terk ederek sert bir şekilde:

- Ey Hattab'ın oğlu! Allah'a yemin ederim, bize değer vermiyorsun. Aramızda adalet yapmıyorsun, dedi.

Bu sözler üzerine Hz. Ömer öfkelenildi. Hatta ona haddini bildirmek için ayağa kalktı ve üstüne yürüdü.

İşte tam o sırada Hurr hazretleri devreye girdi çok akıllı mantıklı bir cümle söyledi:

- Ey Mü'minlerin Emri, Allah Teâlâ, Peygamberi'ne *"Bağışlayıcı ol. Marufu emret ve cahillerden yüz çevir"*⁸² buyuruyor. Bu amcam da cahillerdendir!"

Ayeti ve hikmetli sözleri duyan Hz. Ömer daha bir adım atmadı. Olduğu yerde çakılı kaldı. Derken sakinleşti. Çünkü Hz. Ömer, Allah'ın kitabına karşı çok hassas ve hürmetkârdı.⁸³

İbn Abbas (ra) "Ömer'in hiçbir zaman öfkelenip de, Allah'ın zikri kendine hatırlatıldığında veya Allah'ın

⁸² A'raf: 7/199.

⁸³ Olayı Buhari, İbn Mende, İbn Ebi Hatim, İbn Merdeveyh ve Beyhaki, İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Bkz. Müntehab; IV/406.

azabından söz edildiğinde, derhal yapmak istediğinden vazgeçmediğini görmedim” demiştir.

Eli Havada Kaldı

İşte bir şahitlik daha. Bir gün Bilal-i Habeşî (r.a.) ile Hz. Ömer’in kölesi Eslem arasında şöyle bir konuşma geçmişti. Soran Bilal-i Habeşî idi:

- Ey Eslem! Siz Hz. Ömer’i nasıl görüyordunuz?

- Hz. Ömer çok hayırlı bir insandı. Fakat kızdığında, bir tuhaf olurdu.

- Öfkelendiğinde onun yanında Kur’an’dan bir ayet okunsa, öfkesi hemen giderdi değil mi?

- Hz. Ömer bir gün bana bağardı ve kamçısıyla vurmak istedi. Fakat ben ona: “Sana Allah’ı hatırlatıyorum” dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer kamçıyı attı. “Sen bana büyük bir şeyi hatırlattın” dedi⁸⁴.

O Muhteşem Tevazu

Yine Hz. Ömer sıcak bir günde millete hizmet için çıkmıştı. Abasını sıcaktan korunmak için başına koymuştu.

⁸⁴ Münte hab, V/412.

Onun yanından merkebe binmiş bir köle geçiyordu.
Köleye:

- Ey genç! Beni terkine alır mısın? dedi.

Devlet başkanının bir köleye hitabındaki nezakete ve izin istemeye bakar mısınız? Köle kim, izin istemek kim? Hem de devlet başkanı olduğu halde? Düşünün, bir de o çağda? İslâm insanları nasıl güzelleştirmişti böyle!

Köle hemen merkepten inerek:

- Ey Mü'minlerin Emîri, sen bin! dedi.

Köle de civanmertliğini göstermişti. Terkine almak ne demekti! Büyüklerine saygısını göstermek için hakkını tamamen ona vermiş, kendi nefsinin rahatını terk edip îsâr eylemiş, sıcak günde yaya yolculuğu tercih etmişti. Ama karşısındaki de fazilette kimseden geri kalacak birisi değildi. Hem devlet başkanı, hem de taevazu nasıl yan yana gelir ve muhteşem bir taplo oluşturur, cihan ondan görüp öğrenmeliydi. Hz. Ömer:

- Hayır! Ben binmem. Sen bin, ben senin terkine binerim. Sen beni yumuşak yere bindirmek, kendin de sert yere binmek istiyorsun, dedi.

Böylece Hz. Ömer gencin terkisine bindi ve öylece Medine'ye girdi. Halk Hz. Ömer'e bakıyordu.⁸⁵

Hz. Ömer (r.a) şöyle demiştir:

"Kul, Allah için tevazu gösterdiğinde Allah onun hikmetini artırır, vekili bulunan melek şöyle der: 'Yücel! Allah seni yüceltsin!' Gururlandığı ve haddini aştığında ise, Allah onu yere batırırçasına alçaltır ve melek ona der ki: 'Alçal! Allah seni alçaltsın!' Bu kimse nefsinde büyük, halkın gözünde küçüktür. Hatta bu kimse halkın gözünde, domuzdan daha hakirdir!"

İzzetimiz İslâm'dır

Hazret-i Ömer hilafeti zamanında, Şam'a gitmek için Medine'den yola çıktılar. Hazret-i Ömer'in bir deveden başka bineceği yoktu. Eslem adlı bir köle var idi. Bir saat Hazret-i Ömer o deveye binerdi, bir saat de Eslem binerdi. Şam şehrine girecekleri vakit, deveye binmek sırası Eslem'e gelmişti. Ashâb-ı kiramın Hazret-i Ömer'e:

-Efendim, bu saatte deveye siz binseniz, demelerine Hazret-i Ömer:

⁸⁵ Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, III. 116.

-Ben sıramı savdım. Şimdi sıra Eslem'indir. Deveye niçin ben bineyim? diye cevap verdi.

Hız. Ömer'i Şam'da İslâm ordusunun kumandanı Ebû Ubeyde bin Cerrâh hazretleri karşılamaya çıkmıştı. Beraberinde büyük bir kalabalık vardı. Fakat karşıda gördükleri manzara onu korkuttu. Hız. Ömer yürüyor, deveye kölesini biniyordu. Hatta devenin yularından tutmuş, ıslanmasın diye ayakkabılarını çıkarıp dereden geçiyordu. Uzaktan bakan; deveye binmiş köleyi halîfe, devenin yularını çeken Hız. Ömer'i de köle zannediyordu.

Bunu gören Ebû Ubeyde bin Cerrâh telaşla ona yaklaşıp dedi ki:

-Efendim, bütün Şamlılar, bilhassa Rumlar, Müslümanların halîfesini görmek için toplandılar. Size bakıyorlar. Bu yaptığınızı nasıl îzâh edebilirsiniz? Sizi köle zannedecekler, küçümseyecekler.

Hız. Ömer buyurdu ki:

- Yâ Ebû Ubeyde! Senin bu sözünü işitenler, insanın şerefini, vâsıtaya binerek gitmekte ve süslü elbise giymekte sanacaklar. Biz daha önce zelîl ve hakîr bir kavimdik. Allah Teâlâ bizleri Müslümanlıkla şereflendirdi. Bundan başka şeref ararsak, Allah Teâlâ, bizi zelîl eder, her şeyden aşağı

eder. Bunlara gelince, ne yapsınlar? Şimdiye kadar gözleri hep, ahiretten nasibi olmayanların bineklerini görmeye alışmıştır” dedi.⁸⁶

Bu şekilde şehre girdiler. Gerçekten bu hareketi, onun şerefini küçültmedi, aksine büyüttü. Dünya durdukça anlatılacak bir fazilet ve tevazu örneği oluşturarak İslâm’ın insana verdiği izzeti gösterdi. Eğer tersi olsaydı, o zaman orada unutulup gidecekti.

Kudüs Macerası

Adaletiyle dünyaya ün salan Hz. Ömer (r.a.) in, bir Kudüs'e girme hadisesi var ki, dillere destan ol muştur. Hz. Ömer, kölesiyle beraber Kudüs'e gitmektedir. Bu mukaddes şehre giden Hz Ömer'le kölesinin, sadece bir develeri vardır. Dolayısıyla Şam seferinde olduğu gibi yolda deveye nöbetleşe binmektedirler. Kudüs'e yaklaştıkları zaman, deveye binmek sırası yine köleye gelmiştir. Her ne kadar sıra kendisine gelmişse de deveye binmek istemeyen köle:

⁸⁶ A.g.e. III. 115.

- Efendim, sıra bana geldi ama Kudüs'e yaklaştık. Benim binitli, sizin yaya olmanız doğru olmaz. Şehre girerken devenin üzerinde siz olunuz, dedi.

Hz Ömer (r.a.) itiraz etti:

- Biz müslümanız. Ben her ne kadar halife isem de, seninle benim aramda Allah indinde hiç bir fark yoktur. Sıra senindir, deveye sen bineceksin, dedi.

Köle,

- Kudüs'te bulunan hıristiyanlara karşı iyi olmaz. Lütfen siz bininiz" diye ısrar ettiyse de Hz Ömer (r.a.) sırayı bozmuyordu.

Nihayet köle deve sırtında, Hz. Ömer yaya olarak devenin yularını tutmuş vaziyette, Kudüs'e girdiler. Kudüs'lü bütün hıristiyanlar büyük halifeyi karşılamak ve ona şehrin anahtarını sunmak için şehir dışında onu bekliyorlardı. Devenin üstündeki zatı halife zannederek, ona hürmet göstermek istedilerse de köle, kendisinin değil devenin yularını tutan ve yaya olan zatın halife olduğunu söyledi. Bütün papazlar hayret ettiler. Nasıl olur da; düşmanlarını titreten halife Ömer, bir kölenin hayvanının yularını tutarak gelirdi. Üstelik de kendisi yaya olarak.

Bunun sebebini sorduklarında şöyle dedi:

- Biz müslümanlar arasında halife ile köle Allah indinde birdir. Üstünlük sadece Allah'a bağlılıktadır. Bir tane devemiz olduğu için nöbetleşe biniyorduk. Kudüs'e yaklaşırken sıra ona gelmişti. Onun için o bindi. Bunda anormal olacak bir şey yok.

Bu durumu gören hıristiyanların birçoğu daha fazla dayanamayıp müslüman oldular. Hazreti Ömer böylece Kudüs şehrini teslim aldı. Kimsenin canına ve malına dokunmadı.

Namaz vakti gelmişti ve Hz. Ömer (r.a.) namazı kılacaktı. Kendisine namaz kılmak için kiliseyi gösterdiler ve "Burada namazınızı kılabilirsiniz" dediler. Kabul etmedi ve

- Ben kilise de namaz kılırsam, müslümanlar benim burada namaz kıldığımı duyarlar ve burayı cami yaparlar. Halbuki biz, fethettiğimiz yerlerdeki insanların inançlarına karışmadığımız gibi onların ibadethanelerine zarar da vermeyiz, dedi.

Gerek Hz. Ömer ve gerekse ondan sonraki bütün müslüman idareci ve kumandanlar, fetettileri toprakların halkına karşı dini hiç bir zorlamada bulunmamışlardır.

Onların bu hareketini gören başka dinden olan insanlardan birçokları, bu yüksek ahlâk karşısında, dayanamayıp müslüman olmuşlardır.⁸⁷

Çocuğa Şefkat

Hz. Ömer bir çocuğa nasıl bir şefkat gösteriyor, hayret etmemek mümkün değil. Sinan b. Seleme el-Hüzeli anlatıyor:

“Evimiz Medine’deydi. Bir gün evden çıkıp çocuklarla beraber ağaçlardan düşen olgunlaşmamış hurmaları toplamaya gittik. O sırada Hz. Ömer, elinde bir sopa olduğu halde çıkıp geldi. Onu gören çocuklar kaçarak ağaçların arasında kayboldular. Yalnız ben kaçmadım. Eteğimde de topladığım hurma vardı. Ömer’e:

- Ey Mü’minlerin Emîri, bunlar rüzgarın düşürdüğü olgunlaşmamış hurmalardır, dedim.

Hz. Ömer eteğimdeki hurmalara baktı. Başımı okşayarak:

- Haydi git, dedi.

⁸⁷ Ali Eren - Dini Hikayeler

- Ey Mü'minlerin Emîri, şimdi çocuklar bunu elimden alırlar, dedim. Hz. Ömer:

- Hayır, alamazlar. Ben seninle beraber gelirim, dedi ve evimin kapısına kadar benimle beraber geldi.⁸⁸

Aynı Yolda Üç Kişi

Hz. Ömer, devlet başkanı seçildiğinde, Hz. Ebu Bekir'e tayin edilen maaş kadar ücret alıyordu. Bu şekilde bir müddet devam edildi. Daha sonra, Hz. Ömer, geçim sıkıntısına düştü. Bunu gören ashabın büyüklerinden bazıları toplanıp durumu görüştüler.

Zübeyr bin Avvam, kendisine söyleyerek maaşını artırma teklifinde bulundu.

Hz. Ali:

-Bu teklifi kabul edeceğimi zannetmiyorum. İnşallah kabul eder. Gidip teklifi bildirelim, dedi.

Bu arada, Hz. Osman söz alıp dedi ki:

-Ömer'in hak ve adalette ne kadar tavizsiz olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu teklifimizi bizzat kendimiz değil,

⁸⁸ İbn Sa'd, VII/90.

kendisini kıramayacağı birine söyletelim. Bunu, kızı Hafsa teklif etsin!

Hz. Hafsa, babasının yanına varıp teklifi bildirince, çok hiddetlendi. Sonra kızı Hz. Hafsa'ya sordu:

- Sen Resûlullah'ın evinde iken, Allah'ın Resulünün giydiği en kıymetli elbise neydi?

- İki tane renkli elbisesi vardı. Elçileri onlarla karşılar, cuma hutbelerini bunlarla okurdu.

- Peki, yediği en iyi yemek neydi?

- Yediğimiz ekmek, arpa ekmeği idi.

- Senin yanında kaldığı zamanlar, yerde yaygı olarak kullandığınız en geniş, en rahat yaygı neydi?

- Kaba kumaştan yapılmış bir örtümüz vardı. Yazın dörde katlar, altımıza yazardık. Kış gelince de, yarısını altımıza yayar, yarısını da üstümüze örterdik.

Daha sonra Hz. Ömer buyurdu ki:

-Ey Hafsa, benim tarafımdan, seni gönderenlere söyle! Resûlullah Efendimiz kendisine yetecek miktarını tespit eder, fazlasını ihtiyaç sahiplerine verirdi. Kalanı ile

yetinirdi. Vallahi ben de kendime yetecek olanını tespit ettim. Artanını ihtiyaç sahiplerine vereceğim. Ve bununla yetineceğim. Resûlullah efendimiz, ben ve Hz. Ebu Bekir, bir yol takip eden üç kişi gibiyiz. Onlardan ilki nasibini aldı ve yolun sonuna vardı. Diğeri de aynı yolu takip etti ve O'na kavuştu. Sonra üçüncüsü yola koyuldu. Eğer O da öncekilerin takip ettiği yolu takip eder, onlar gibi yaşarsa, onlara kavuşur ve onlarla beraber olur. Eğer öncekilerin yolunu takip etmezse, başka yoldan giderse, onlarla buluşamaz.

Onun zühd ve takvası hakkında Yusuf Kandehevî “Hayatu’s Sahabe” isimli eserinde daha neler anlatır, ama yeri değil diye almıyoruz.

Hz Ali’de Tevazu

Hz Ali efendimiz bir gün gömleğindeki söküğünü dikiyordu onun bu halini görüp yadırgayan birisi sordu:

-Niçin kendi söküğünü dikiyorsun?

Hz Ali şöyle cevap verdi:

-Kalp huşu duygusuyla yoğrulduğunda mümin de tüm benliğiyle ona uyar.⁸⁹

Bazen önemsiz gibi görünen işlerin bile kalbin manevi olarak beslenmesinde ne kadar önemli olduğunu öğretmiş oluyordu bu sözleriyle

Huşu Allah'a karşı hissedilen derin bir kavrayış ince bir duyuş ve her an onun huzurunda yemiş gibi ihsan pırıltıları ile ilahi hakikate teslim oluşu ifade eden mümine özgü bir duygudur. Bu duygu da iman ilim ve Tefekkür beraber bulunur. Hepsinin de mahalli kalptir. Huşu duygusunu salih ameller ve tevazu ile beslemek gerekir.

Hız. Ali der ki:

“Üç şey vardır ki, onlar tevâzuun başıdır: Kiminle karşılaşırısan önce selam veren olmak. Meclisin en üst noktası yerine, en alt noktasına razı olmak. Riyadan kaçınmak, onu hoş görmemektir” .⁹⁰

⁸⁹ Ahmed İbni hanbel, Zühhd, s. 108.

⁹⁰ Kenz, II/143 (Askeri, Hız. Ali'den).

Yükünü Kendi Taşırdı

Mütevazı kişi kendi malını bizzat evine taşımaktan kibirlenmez. Çünkü Hz. Peygamber de böyle yapardı.

Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir: 'Kâmil kişinin kemâlinden çoluk çocuğuna yüklenip götürdüğü şey zerre kadar bir şey eksiltmez'. (Nehc'ul-Belâğa)

Biri şöyle anlatıyor: Hz. Ali'yi gördüm. Bir dirhemle et satın almıştı. Cübbesinin eteğine koyarak taşıyordu. Ben kendisine:

-Ey mü'minlerin emîri! Müsaade et de ben taşıyayım, teklifinde bulundum. Dedi ki:

-Hayır! Vermem. Çünkü çocukların babası, nafakalarını taşımaya daha müstehaktır.

Sevgili Peygamberimiz (sav)'in bu konudaki söz ve işini yukarıda görmüştük. İşte ashabı da aynen onu örnek alıyordu. Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a) Hz. Ömer'in Şam valisi olduğu halde, odundan yapılmış kazanını bizzat hamama taşır ve yıkanırđı.

Tâbiünden Sadık b. Ebu Mâlik (r.a) der ki: 'Ebu Hüreyre'yi pazardan gelirken gördüm. Medine valisi Mervan b. Hakem'in nâibi olduğu halde sırtına bir odun

bağı almıştı ve 'Ey Ebu Mâlik'in oğlu! Emîre yol ver!' diyordu.

Esbağ b. Nübâte'den şöyle rivayet ediliyor: 'Hz. Ömer'i görür gibiyim. Sol eline bir parça et almış, sağ elinde de kamçısı pazarlarda gezip kontrol yapa yapa gidip evine giriyor'.

Devlet başkanı Hz. Ebu Bekir deve üstünde iken kamçısını düşürdü. Deveyi durdurdu, indi ve aldı. Yaya gidenler

- Neden bize demedin? Ne olacak, alır verirdik, deyince cevabıinsanlık adına ne büyük bir derstir.

- Biz Resul-i Ekrem Efendimize "kimseden bir şey istememe üstüne biat ettik.

Biat isteyenin de, verenin de insan onurunu ve tevazuu bu kadar kolayca birleştirmelerine ve bunu uygulamalarına hayran olmamak elde mi? böyle insanları sevmemek mümkün mü? Bunlara gönüllü uyulmaz mı?

Ayakta Dikmek

Mütevazı insanlar, kendileri otururken başkalarını ayakta dikmezler, önlerinden ve arkalarından adamların

yürüyerek kendisini teşyi etme4sini istemezler. Bunlar tekebbür alametlerindendir. Enes (r.a) dedi ki:

“Ashab-ı kirâmın nezdinde Hz. Peygamber'den daha sevimli bir şahıs yoktu. Onlar Hz. Peygamber'i gördükleri zaman ayağa kalkmazlardı.”

Hz. Ali derdi ki: “Kim cehennem ehlinde birine bakmak istiyorsa, kendisi otururken huzurunda elpençe divan duran bir topluluk bulunan bir kimseye baksın!”

Hz. Peygamber (a.s) ashabıyla yürürken onlara önde yürümelerini emreder, kendisi geriden yürürdü. Bunu onlara öğretmek için veya nefsinde şeytanın kibir ve ucub ile yapmış olduğu vesveseleri uzaklaştırmak için yapardı. Nitekim namazın içinde yeni elbiseyi çıkarıp eski elbise ile değiştirdiği gibi. Bunu bu iki mânâdan biri için yapmıştır.Ebu Derdâ şöyle demiştir: 'Kul, arkasından biri yürüyüp kendisini takip ettiği müddetçe durmadan Allah'tan uzaklaşır!'

Bir topluluk Hasan Basrî'nin arkasında yürüdü. Hasan onları böyle yapmaktan menederek şöyle dedi: 'Bu durum, kulun kalbini sağlam bırakmaz!'

Hz. Selman-ı Fârisî'de Tevazu

Cüreyr b. Abdullah el-Bücelî şöyle anlatıyor:

Bir ağacın altında ekmek dağarcığını kendisine gölge yapıp yatan bir kişi vardı. Güneş dağarcığı geçmişti. Bunun üzerine ben dağarcığı onun üzerine örttüm. Sonra kişi uyandı. Baktım ki o kişi, Hz. Peygamber'in ashabından Selman-ı Fârisî'dir. Ben ona yaptığımı söyledim. Bana nasihat olarak şunu söyledi:

-Ey Cüreyr! Dünyada Allah için tevazu göster! Çünkü dünyada Allah için mütevazı olan bir kimseyi Allah kıyamet gününde yüceltir! Ey Cüreyr! Kıyamet gününde ateşin zulmetinin ne olduğunu biliyor musun? O, insanların dünyada bazısının bazısına yapmış olduğu zulümdür".⁹¹

Hz. Aişe (r.a) "Muhakkak sizler, ibâdetin en üs-tünü olan tevazudan gafil bulunuyorsunuz!" derken ne kadar haklıdır!

⁹¹ Ebu Nuaym, Hilye.

Hamal Vali

Selmân-ı Fârisî, Medayin valisiydi. Şam ehlinden, Teym oğullarından bir kişi Medayin'e geldi. Bir yük incir getirmişti. Selman'ın sırtında da bir don ile abadan başka bir şey olmadığı için, adam onu hizmetçi sanarak:

- Gel, bu yükü taşı, dedi.

Selman'ın vali olduğunu bilmiyordu. Selman hemen yükü sırtına aldı ve adamla yürümeye başladı. Halk bu durumu görünce adama:

- Bu validir, dediler. Adam özür beyan ederek:

- Vallahi seni tanımadım, dedi. Selman:

- Hayır, hayır! Senin gideceğin noktaya kadar bunu götüreceğim, dedi.⁹²

İrkçılık Hastalığı

Kureyşlilerden bir cemaat, günün birinde Selman-ı Fârisî'nin yanında soy soplaları ile övündüler. Böylece ona laf atıyorlardı. Selman şöyle dedi:

⁹² İbn Sa'd, IV/63 (Sabit'ten).

- Bana gelince, ben necis bir damla sudan yaratıldım. Sonra iğrenç bir leşe dönüşeceğim. Sonra mizana geleceğim, Eğer mizanım ağır basarsa, ben şerefliyim. Eğer hafif olursa ben alçak ve kötüyümdür.

O, Sevgili Peygamberimiz (sav)’in “Selman bizdendir” sözüyle manen ehli beytinden sayılmıştır. Bütün takvalı Müslümanlar da öyledir çok şükür. Lanetlenmiş ırkçılığa grek yoktur.

Asıl Sahabi Kimdir?

Bir gün Selmân-ı Fârisî –radiyallâhu anh-’a iki kişi selâm vererek;

-Sen Rasûlullah –sallâllâhu aleyhi ve sellem-’in sahâbîsi misin? diye sormuşlardı.

O da mahviyetle;

-Bilmiyorum, dedi.

Gelenler, acaba yanlış birine mi geldik diye tereddüt ettiler.

Selman –radiyallâhu anh- sözlerindeki sırrı şöyle açıkladı:

-Ben Rasûlullah –sallâllâhu aleyhi ve sellem-’i gördüm, O’nun meclisinde bulundum. Ancak Allah Rasûlü’nün asıl sahâbîsi, O’nunla birlikte cennete girebilen kişidir.⁹³

Biz neticede iftihar ederek şöyle diyebiliriz: İşte o peygamber ve işte yetiştirdiği o sahabiler. Biz de onun ümmetiyiz. Ötesini söylemeğe gerek var mı?

Zafer Benden Değil

Hâlid bin Velid (ra) İslâm ordularının kumandanıydı ve Cenâb-ı Hakk’ın yardımıyla zaferden zafere koşuyordu. Ancak halk arasında;

-Başımızda Hâlid olduğu için kazanıyoruz, şeklinde yanlış bir telâkki meydana geldi.

Bu düşünceyi çok mahzurlu bulan halîfe Hazret-i Ömer; bir mektup ile kumandanlığa Ebû Ubeyde bin Cerrah’ı (ra) getirdi ve Hazret-i Hâlid’i onun yardımcısı yaptı.

Hâlid bin Velid mektubu alınca, hiçbir menfî hisse kapılmasızın;

⁹³ Heysemî, Mecmau’z Zevaid, 8/ 40-41; Zehebî, Siyer, 1/ 549.

-Başım gözüme üzerine! dedi ve Ebû Ubeyde bin Cerrah'ın kumandasında hizmete devam etti.

Hız. Ebû Zer'de Tevazu

Ma'rûr bin Süveyd Ebû Zer (ra) anlatır:

-Ben, Ebû Zer (ra)'i üzerinde değerli bir elbiseyle gördüm. Aynı elbiseden kölesinin üzerinde de vardı. Kendisine bunun sebebini sordum; Ebû Zer, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- zamanında bir kişiye hakaret ettiğini ve onu annesinden dolayı ayıpladığını anlattı. Bunun üzerine Nebî -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ona şöyle buyurmuş:

-Sen hâlâ kendisinde câhiliye huyu bulunan bir kimsesin. Onlar sizin hizmetçileriniz ve aynı zamanda kardeşlerinizdir. Allah onları sizin himâyenize vermiştir. Kimin himâyesinde bir kardeşi varsa, kendi yediğinden ona yedirsın, giydiğinden de giydirsın. Onlara üstesinden gelemeyecekleri şeyleri yüklemeyiniz. Şâyet yükleyecek olursanız kendilerine yardım ediniz.⁹⁴

Onun "zamanında bir kişiye hakaret ettiğini" söylediği olay çok meşhurdur. Biz onu değişik yerlerde

⁹⁴ Buhârî, İmân 22, İtk 15; Müslim, Eymân 40.

yazmıştık. Burada özetleyelim: Bir gün Ebû Zer (r.a.), Bilâl'i kara rengi yüzünden

-Ey kara karının oğlu! diye aşağıladı.

Bilâl'in şikâyeti üzerine Peygamber (s.a.v.):

-Ey Ebû Zer, senin kalbinde hâlâ câhiliyye döneminin gururu var! Ey Ebû Zer, hepiniz ölçeği tam dolduramazsınız. Hepinizde eksiklik vardır. Beyaz kadının oğlunun, kara kadının oğluna bir üstünlüğü yoktur, dedi.

Bunun üzerine kendisini yere atan Ebû Zer, Bilâl gelip yanağına basmadıkça başını yerden kaldırmayacağına yemîn etti. Gerçekten de Bilâl gelip ayağını, yanağına koymadan Ebû Zer başını kaldırmadı.

Kendine Düşeni Yapmak

Bir kez Zeyd ibn Sabit hayvana binerken İbn Abbâs ona yaklaşıp üzengisini tutmak istedi. Zeyd:

- Ey Allah Elçisi'nin amcası oğlu, yavaş ol, ne yapıyorsun? dedi. Abdullah:

- Bize, büyüklerimize böyle yapmamız emredildi, dedi, Zeyd:

- Elini ver, dedi.

Abdullah'ın, yeninden çıkardığı eli öpen Zeyd:

- Bize de Allah'ın Elçisi'nin ev halkına böyle yapmamız emredildi, dedi.

Evet, her şey, beklenmez ama, karşılıklı olursa daha güzeldir.

Ziyad bin Haris'de Tevazu

Peygamber Efendimiz kendisi mütevazı olduğu kadar mütevazı ve alçak gönüllü insanları severdi. Ziyad bin Haris Yemen'in suda kabilesinden de Resulullah'a gelerek biat etmiş Hazreti peygamberin kendi kafilesine karşı savaşmak üzere bir ordu göndermek istediğın öğrenmişti.⁹⁵ Ordu'nun gönderilmesine mani olmak amacıyla dedi ki:

-Ey Allah'ın resülü' Ordu'yu geri çevirirseniz Ben onların Hem müslüman olmalarını, hem de size itaat etmeleri sağlayabilirim.

Hız Peygamber Onun bu isteğini kabul etti. O da derhal akrabalarını bir mektup yazdı. Bir süre sonra

⁹⁵ Buhârî, İmân 22, İtk 15; Müslim, Eymân 40.

kabilesinden Medine'ye bir heyet geldi. Müslüman olduklarını ve itaat edeceklerini belirterek selam verdiler. Hz Peygamber ziyad b. Haris'in bu girişiminden memnun bir şekilde ona iltifat etti:

-Senin Suda kabilesinde sözü dinlenen biri olduğun anlaşılıyor. Ziyad tevazu içinde:

-Allah onlara hidayet nasip etti ve iyilikte bulunduğu cevabını verdi.

Onun bu tavrını daha da beğenen Hz Peygamber:

-Seni onların başına yönetici yapayım mı? diye sordu. Ziyad memnuniyetle:

-Evet, beni onların yöneticisi yap, dedi.

Bunun üzerine Allah Resulü onu yönetici olarak tayin ettiğini bildirdi ve bunu yazı ile kayıt altına aldı. Ziyad Peygamber Efendimizden kabilesinden alınan zekattan kendisi için pay istedi. Bu teklifi de kabul edildi.

Resulullah ile Ziyad arasında geçen bu olay bir yolculuk esnasında gerçekleşmişti. Konakladıkları yerde bir şahıs gelerek Resuli Ekremden bir şeyler istedi. Peygamber efendimiz de:

-Kim muhtaç olmadığı halde insanlardan bir şey isterse aldığı şey ona baş ve karın ağrısı yapar, buyurdu.

Bu defao şahıs:

-Öyleyse bana zekattan ver, deyince, Peygamberimiz:

-Allah zekatlarını kimlere verileceği hususunda ne bir peygambere, ne de bir başkasına yetki verdi ve bizzat kendisi onları sekiz kısma ayırdı. Eğer sen onlardan birisi isen vereyim, buyurdu.

Hız Peygamber ile bu şahıs arasındaki konuşmayı işiten ve maddi durumu iyi olan Ziyad, duyduğu sözlerden çok etkilendi, düşündü taşındı ve sabah olunca Allah Resulü'nün yanına varıp hem yöneticilikten hem de zekat almaktan vaz geçtiğini belirtti⁹⁶.

Hız Peygamber zekat alacak kişilerin bizzat Allah tarafından sekiz sınıf olarak belirlendiğini söylerken hiç şüphesiz şu ayeti kastetmişti:

“Sadakalar (zekatlar) Allah'tan bir farz olarak ancak yoksullara miskinlere zekatı toplayan Memurlara önülleri İslâma ısındıracak olanlara Hürriyet tenis satın almaya

⁹⁶ Ebu Davud, Zekat, 24, (1630)

alışan kölelere borçlulara Allah yolunda olanlara yolda kalmışlara mahsustur Allah çok iyi bilendir’’⁹⁷

⁹⁷ Tevbe, 9/60.

SELEF-İ SALİHİNDEN TEVAZU ÖRNEKLERİ

Tevazû, manevî bir huy ve yüce bir haldir. İnsanın kendi içinde iman ve takvayı hazmettiğinin, nefsinin anladığının, kulluğunu idrak ettiğinin ifadesidir. Çünkü iyi tefekkür ederse insanın övüneceği nesi vardır? İlim, akıl, beden, elbise, mal mülk, iktidar mı? hepsi de Allah Teâlâ'nın vergisi. Çekip alacak olursa, ne kalır geriye? İşte tevazu, sürekli böyle bir idrak kuşağında yaşamamanın adıdır. Eğer insan bu idrak seviyesine ulaşamamış ve bunu varlığının bir buudu haline getirememişse, o takdirde kendini kibirden, benlikten ve kendini beğenmişlikten kurtaramaz. Bazı zaman ve mekanlarda boynunu mütevazı bir kimseymiş gibi bükmesi, riyakârlıktan öte bir ma'nâ ifade etmez.

Câfer-i Sâdık Ve Efendilik

Câfer-i Sâdık insanları tevâzû sahibi olmaya teşvik eder, bencil davranıp büyüklenenleri de îkâz ederdi. Nitekim bir gün bir kabîleye rastlamıştı:

-Sizin efendiniz kim? diye sordu. İçlerinden biri:

-Ben! dedi.

Hazret bu cevaptan hoşlanmadı ve onu îkâz ederek:

-Eğer sen bunların efendisi olsaydın; 'Ben' demezdin, buyurdu.⁹⁸

Demek istiyor ki, tıpkı peygamberimiz gibi "onların hizmetkârı olduğunu" söyledin. Çünkü enâniyet, benlik, kibir gerçek efendiliğe mânîdir.

Câfer-i Sâdık Hazretleri, hiçbir zaman riyâsete, yani insanlara baş olmaya heves etmemiş, dâimâ uzleti ve sükûtu tercih etmiştir. Zira mârifetullah deryâsına dalan kişi, sâhillere tamah etmez. Cenâb-ı Hak ile ünsiyet kuran kişi, insanların medh ü senâsına değer vermez.

Neyim Eksildi?

Mütevazı insan evinin işini kendisi yapmaktan kaçınmaz. Kibirli ise kendi eliyle evinde bir şey yapmaz. Sevgili Peygamberimiz (sav)'in ve ashâb-ı kiramın bu konudaki söz ve davranışlarını görmüştük. Şimdi de

⁹⁸ Hânî, el-Hadâik, s. 132.

onların terbiyesinden geçen bir halifenin hikayesini görelim:

Rivayet edilir ki Ömer bin Abdülaziz'in evine bir misafir gelmişti. Akşam, misafirinin yanında bir şeyler yazmaya başladı. Bu arada lambada yağ kalmadığı için sönmek üzereydi. Misafir:

– Müsaade ederseniz kalkıp lambaya yağ koyayım, dedi.

Ömer bin Abdülaziz (rh.a.):

– Hayır! Misafirin hizmet etmesi olmaz, dedi.

Misafir:

– Öyleyse hizmetçiyi uyandırayım, dedi.

Ömer bin Abdülaziz:

– Hayır olmaz. Hizmetçi daha yeni uyudu, diyerek hizmetçiyi rahatsız etmedi ve ümmetin emiri olmasına rağmen kendinde bir varlık görmeden kalkarak lambaya yağ koydu. Bunu gören misafir:

– Ya Emir'ül Müminin! Kendi hizmetinizi kendiniz yaptınız, dedi.

Ömer bin Abdülaziz buna karşılık şöyle dedi:

– Ömer olarak gittim, Ömer olarak döndüm. Neyim eksildi ki?

En Faziletli Kimdir?

Abdûlmelik b. Mervan'a şöyle denildi:

-Kim daha fazla faziletlidir?

Abdûlmelik

-Gücü ve kuvveti olduğu halde tevazu gösteren isteği olduğu halde dünyaya karşı zâhidlikte bulunan, muktedir olduğu halde nefsinin yardımını terkeden kişi, diye cevap verdi.

Tevazuun Şerefi

İbn Semmak, Harun Reşid'in huzuruna girip şöyle dedi:

-Ey mü'minlerin emîri! Şerefının içinde gösterdiğin tevazu senin için şerefinden daha şereflidir.

-Senin sözlerin ne kadar da güzel!

-Ey mü'minlerin emîri! Allah'ın yaradılışında bir güzellik, nesebinde bir şeref, malda genişlik ihsan ettiği kişi, güzelliğinde hafif davranır, malından muhtaçlara yardımında bulunursa, o kimse Allah divanında, Allah'ın hâlis velîlerinden yazılır.

Bunun üzerine Hârun Reşid bir kâlem ile kâğıt istedi ve bunu eliyle yazdı.

Hız. Süleyman Fakir miydi?

Süleyman b. Dâvud (a.s) sabahleyin dışarıya çıktığı zaman zenginlerin ve eşrafın yüzüne baka baka yanlarından geçer, fakirlere gelirdi. Onlarla beraber oturur ve şöyle derdi:

-Fakir, fakirlerle beraberdir.

O bu “fakir” sözüyle kendi nefsinı kastediyordu. Başlıktaki soruya bir daha bakınız ve cevap veriniz desek, sizi duyar gibiyim: “Fakirdi ya. Nesi vardı ki kendisinin? Hepsi allah vergisi. Geri aldığında elinde nesi kalır?”

Tevazu Ve Ziyaret

Tevazu ahlâkından biri de kişinin başkasını ziyaret etmesidir. Özellikle de kendisini ziyaret edenlere karşılık verirler ki bu mühim bir sünnettir. Kibirli insanlar ise

evinde oturur, ziyaret edilmeyi beklerler. Sanki kendileri Kabedir de herkes ona gelmelidir. Kabe kimsenin ayağına gitmez ya. Ancak milletin takdirini toplamak için, çok sevilen meşhur birisi oldu mu, ya da bir menfaat, bir iş bitirme söz konusu oldu mu, ziyarete seve seve giderler. Hatta insanları ziyaret etmesinden, din hususunda onlara bir hayrı olacak olsa da yine yapmazlar. Evlerinde oturur, herkesin gelip elini öpmesini beklerler. Hiç düşünmezler ki Peygamber Efendimiz (sav) nice kafirlerin ayağına gitmiş ve İslâm'a davet etmiştir. Hiç evinde oturan ve ancak ziyaretine gelen bir peygamber gördünüz mü hiç?

Süfyan es-Sevrî Filistin'de Remle şehrine geldi. İbrahim b. Edhem kendisine haber gönderip:

-Gel de bize hadîs rivayet et, dedi.

Bunun üzerine Süfyan es-Sevrî geldi. İbrahim'e

-Ya Ebu İshak! Süfyan es-Sevrî'ye nasıl böyle haber gönderirsin? denildi.

İbrahim, cevaben şöyle dedi:

-Onun tevâzusunu denemek istedim!

Mahmut Sami Ramazanoğlu Efendi her bayram İstanbul'da bazı zevatı kiramı ziyaret edermiş. Ama

onlardan pek karşılık görmezmiş. Buna rağmen o, aynen devam edermiş. Çünkü o yaptığını dinin bir fazileti olarak Allah için yaparmış. Bir gün bir şeyh efendi mahcup bir şekilde yanındakilere şöyle demiş:

- İşte Sami Efendiyi herkesten büyük yapan bu tevazu ve ihlasıdır. Biz onu ziyaret edemesek bile o her zaman mutad ziyaretlerini yine de bırakmaz.

Sami Efendi ise büyük bir tevazu, mahviyet ve alçak gönüllülük içinde:

- Estağfirullah! Biz sadece vazifemizi yapıyoruz, der.

Tevazu Kahramanları

Söz İbrahim Ethem Hazretlerinden açılınca şunu da yazalım. Horasan'dan başlayarak bütün İslâmi merkezleri gezer; mâneviyat büyüklerini görür, dersini alıp, istifadesini sağlar. Kûfe'ye de uğrar. İmamı A'zam Hazretleriyle de görüşür. Hazret-i İmam eski Belh Sultanının mânevi sahalarda katettiği mertebeleri hemen anlar ve kendisine, "Seyyidinâ" diye iltifatta bulunur. Neden "seyyid" olduğunu soranlara da: "Halka hizmet ettiğinden" diye cevap verir. Büyük imam bu sözüyle onun bir sultan olarak kendine hizmet ettirmeyi bırakıp, mâneviyat eri olarak hizmete başladığını ifade etmek ister.

Artık belde belde dolaşıp ikaz ve irşatlarda bulunan İbrahim bin Edhem, kimi yerde bir mâneviyat büyüğü olarak görünür, kimi yerde de bir hizmet eri, bir bağ, bostan bekçisi olarak vazife alır. Böylece tasavvufun icabı olan çeşitli meslekleri nefsinde yaşayıp, gereğini hissetmek ister.

Nitekim bir ara Belh'e doğru yol alırken uğradığı bir köyde kendisini bağ bekçisi tutarlar. O sırada yoldan geçen bir ham anlayışlı adam; İbrahim'den üzüm ister: O da, bağ sahibinden isteyene üzüm vermek hususunda kendisine izin vermediğini söyleyince herif elindeki sopayla başına gözüne vurmaya başlar. İbrahim'in buna verdiği karşılık şudur.

-Vur, vur! Allah'a isyan edenin başına vur. Ben emanete riayet ettiğim için bana vuruyor, sen zulmediyorsun, ama kader, Allah'a isyan ettiğim için bana vurduruyor, adâlet ediyor. Onun için bu sopalar bana haktır, vur vurabildiğin kâdar.

Zâlim adam bu cevaptan hayrete düşüyor, kendine gelip tevbe ediyor, istiğfara başlıyor. Kendini açlığa ve çeşitli mahrumiyete pek fazla alıştırtıp tam bir nefis cihadı veren İbrahim bin Edhem bir ara kendi ayarında bir tasavvuf eri olan dostu Şâkik-i Belhi'ye rast gelir ve onun yaşadığı mahrumiyeti merak ederken şöyle sorar:

-Ey Şakik, nâsıl geçiniyorsun?

-Nasıl olacak, bildiğiniz gibi. Bulduğumuz zaman yiyoruz, bulmadığımız zaman ise sabrediyoruz!

İbrahim bin Ethem:

-Belh'in köpekleri de öyle yapalar. Bulurlarsa yerler, bulamazlarsa sabırla beklerler.

-Ya sen nasıl yaşıyorsun ey İbrahim?

-Ben bulmazsam sabrediyorum, bulursam bulamayana veriyorum!

Bu cevaba boynunu büken Şâkik'i tecrübe etmiş olan İbrahim bin Edhem, onu kucaklar.

-Benim sabır ve tevazu kahramanı kardeşim, diyerek iyi bir imtihan verdiğini imâ etmek ister.

Başkalarını imtihan etmek iyi bir şey değildir ama bu sözümüz ona karşı değildir. Ona edeb öğretme hadsizliğinden Allah Teâlâ'nın himayesine sığınırız. Biz, kim olduklarını bile bilemediğimiz bu yazıları okuyan kardeşlerimize bir vazife gereği söylüyoruz, o kadar.

İbadetler Tevazuyu Artırmalı

Mevlânâ Câmî Hazretlerinin vaaz ve irşadlarından istifade ederek mânevi makamlarda yükselen müntesiplerinden bazıları hacca gitmek için şeyhlerinden izin isterler; Hazret de onlara istedikleri izni verir. Ancak:

-Hacca gitmekle borcunuzdan kurtulursunuz, lâkin kibre girerek makamınızdan düşmemeye dikkat ediniz, şeklinde bir ikazda da bulunur.

Bundan pek bir şey anlamayan o müridler, grup halinde mukaddes topraklara giderler, tam gününde haclarını ifa edip dönerler. Artık kendilerinde bir sevinç, bir neş'e hissetmekte, "Biz önceki gibi cahil kimseler değiliz, artık hacca gitmiş. Kâbe'yi ziyaret edip, Medine'yi görmüş insanlarız" diyerek farkında olmadan kibir ve gurura bile girmektedirler. Hattâ içlerinden biri, Mevlânâ Câmî Hazretlerine şöyle bir sual dahi sorar:

-Efendi Hazretleri, biz hacca gitmeden önce sizin başınızın üzerinde nûrdan bir halkanın dâima bulunduğunu, bir sarık gibi başınızın etrafında sarılı kaldığını görürdük. Hacdan dönünce o nûrdan eser kalmadığını anladık. Acaba biz gidince sizde bir düşüş mü oldu? Mânevî mertebenizde bir sukut mu bahis mevzuu oldu?

Hazret-i Câmî, tebessüm ederek cevap verir:

-Doğru söylersiniz, bir sukut, bir düşüş gerçekten de oldu. Ama sukut ve düşüş, bende değil sizdedir. Çünkü sizler hacca gitmeden kendinizde bir kibir ve gurur hissi duymuyordunuz. Mütevazı ve mahcuptunuz. Bu tevazu ve ihlâsınızdan dolayı da Rabbim size bahsettiğiniz nûru gösteriyor, bunu görmeye sizi lââyık buluyordu. Hac dönüşünde ise siz hacı olduk diye kibre girdiniz, nûru da bundan dolayı göremez oldunuz. Kibri atar da eski ihlâsınıza yeniden kavuşursanız, o nûrun aynen eskisi gibi yerinde durduğunu görürsünüz.

Hacılar gözyaşları içinde tövbe, istiğfara başlarlar. Nitekim kısa zaman sonra da o nûrun bir sarık gibi Mevlânâ Câminin başında durduğunu yeniden görmeye başlarlar.

Hazretin Ayıbı

Ahmed Rufai Hazretleri, bir gün talebelerine:

-İçinizde kim bende bir ayıp görüyorsa bildirsin, dedi.

Müritlerden biri:

-Efendim, sizde büyük bir ayıp var, diye cevap verdi.

Ayıbını talebesine soracak kadar kendini aşmış bu mütevazı insan hiç kızmadı, talebesi böyle söylüyor diye üzülmedi, belki sadece ayıbından kurtulabilmek ümidiyle sordu:

-Söyle kardeşim, o ayıbım nedir?

Talebe gözleri dolu dolu:

-Bizim gibilerin size talebe olması, dedi.

Bu sözler gönüllere çok tesir etmiş, sohbette bulunan herkes ağlamaya başlamıştı. Ahmed Rufai Hazretleri de ağlıyordu. Bir ara sadece:

-Ben sizin hizmetçinizim, ben hepinizden aşağıyım, diyebildi.

Evet, keşke insanlar tabi olanlara bakıp, tabi olanlarda, tabi olunanı aramasalardı... Zira hem dün, hem bugün o altın halkayı temsil eden büyüklerin etrafındaki insanlar, ne denli nezih olurlarsa olsunlar, onları gösterebilmekte çok acizdirler. Bugün dahi, bir büyük gönül erinin yanına gelip giden insanlar; idareciler, gazeteciler, din adamları, "Talebelerinin ufku hocalarının

çok gerisinde.” demektedirler. Zaten, o cevher farkıdır ki, sair madenleri kirlerinden arındırır.⁹⁹

Kendini Aşmak

Aziz Mahmut Hüdayî Hazretleri, kadılığı bırakarak dergâha gelmişti. Dergâh bir vesileydi maksat için. Üftade Hazretleri’ne talebe olmuş ve bir müddet sırtındaki sırmalı kaftanla Bursa sokaklarında ciğer satmıştı. Daha sonra ona dergâhın tuvaletlerini temizleme vazifesi verildi.

Bir gün yine temizlik yaparken davul sesleri işitti. Kulak kabarttığında kendi yerine tayin edilen yeni Kadı’nın geldiğini ve halkın onu karşılamaya çıktığını anladı. Bir anlık dalgınlıkla:

– Biçare Mahmut! Sen böyle bir mesleği bıraktın, şimdi abdesthanelerde temizlik yapıyorsun, dîye düşündü.

Fakat, hemen kendini toparladı:

– Mahmut, sen Şeyhine, nefsinin ayaklar altına alacağına dair söz vermiştin, dedi.

⁹⁹ Mehmet Akar, Mesel Denizi, Nil Yayınları, İstanbul 2001.

Nefsine haddini bildirmek niyetiyle elindeki süpürgeyi bıraktı. Taşları sakalıyla süpürecekti. Tam o esnada Şeyhî Üftade Hazretleri kapıda belirdi:

– Evladım, dedi, sakal öyle şeyler için değildir. Sana bu işi vermekteki maksudımız seni nefsinin elinden kurtarmak, önemli bir merhaleyi aştırmaktı. Sen bunda muvaffak oldun.

Onu alıp dergâha götürdü. Geçici kadılığı bırakmış, ama manevi sultanlığı kazanmıştı. O artık bir irşad ufku idi. Bazen, nefse hoş gelmeyen şeylerin arkasında hakiki ikramlar, hediyeler ve lütuflar saklıdır. Sonsuzluk yolunda paye aramayanlar o lütuflara erer. O öyle bir noktadır ki, manevî bir şeye ermek niyetiyle yapanlar bile o noktada kaybeder. Hedef mürşid olmak değil, sadece Allah Teâlâ'nın rızası olmalıdır. Keramet niyetiyle zikir çekenler ikrama eremez. Dış ve iç, maneviyat yolundaki engelleri, kirleri, sakalıyla temizleyecek kadar o kapıda sadakat gösterenler kazanır.

Büyüklerin Halleri

İnsanın mânevî dünyasını perişan eden gurur, kibir, kendini beğenmişlik haline yakalanmamak için tevâzuu Hasan-ı Basrî hazretleri gibi anlamak gerekir. Tâbiîn neslinin bu büyük âlimine göre tevâzu, evinden çıkıp

giderken yolda rastladığın her müslümanın senden üstün olduğunu kabul etmektir.

Aynı anlayışa sahip olan büyük sûfi Fudayl İbni İyâz (ö. 187/803), Kâbe'yi tavaf ederken, kendisi gibi zâhid ve muhaddis olan Şuayb İbni Harb'e şöyle demişti:

-Şuayb! Eğer bu yılki hacca seninle benden daha kötü bir kimse katılmıştır diye düşünüyorsan, bil ki, bu çok fena bir zandır.¹⁰⁰

Mâlik b. Dinar da şöyle demiştir: "Eğer caminin kapısında dellal '(Ey camidekiler!) Sizin en kötü olanınız dışarıya çıksın!' diye bağırıyorsa, yemin olsun, benden önce kapıya çıkan olmayacaktı. Ancak benden daha güçlü ve çabuk olduğu için, benden önce dışarı çıkan kişi müstesna!"

Bu söz, İbn Mübarek'in kulağına gittiği zaman şöyle dedi:

-Mâlik, bu mârifetiyle Mâlik olmuştur.

Ebu Yezid şöyle demiştir:

-Kul, halk arasında kendisinden daha şerli bir kimsenin bulunduğunu sandıkça mütekebbirdir'.

¹⁰⁰ R. Salihin Şerhi, Erkam y. 3/507.

Bunun üzerine Ebu Yezid'e denildi ki:

-O halde, kul ne zaman mütevazı olabilir?'

Ebu Yezid şöyle cevap verdi:

-Kendine bir makam ve değer vermediği zaman. Çünkü rabbini ve nefsinin bilmesi nisbetinde insanlar tevazu gösterdiği zaman mütevazı sayılır.

Ancak burada tevazu ile zilleti birbirine karıştırmamak gerekir. Mümine zillet yakışmaz. Nefsini düşük huylar ve işlerden temizleyen, zillete düşmez.

Aman Allah'ım!

Cüneyd-i Bağdâdî'den rivayet edildiğine göre meclisinde bir cum'a günü şöyle dedi: Eğer bana Hz. Peygamber'den şöyle dediği rivayet edilmeseydi sizin için konuşmazdım:

“Zamanın sonunda, kavmin önderi en rezilleri olacaktır.”¹⁰¹

Yine Cüneyd-i Bağdâdî şöyle demiştir:

¹⁰¹ Tirmizî, (Ebu Hüreyre'den).

“Tevhid ehlinin katında, tevazu, tekebbürdür”.

Umulur ki bu sözden gayesi şudur: Tevazu göstermek suretiyle, kişi nefsini isbatlar, sonra düşürür. Muvahhid bir kimse ise, ne nefsini isbatlar, ne onu birşey olarak görür, ne de onu düşürmeye ve yüceltmeye hasret duyar!

Muğîre b. Müslim dedi ki: 'Biz emirlerimizi tâzim ettiğimiz gibi, İbrahim en-Nehâî'yi de tâzim eder ve kendisinden korkardık. O şöyle derdi: 'Benim Kûfe'nin fakîhi olduğum şu zaman, ne kötü zamandır!'

Atâ es-Sülemî, gök gürültüsünü duyduğu zaman yerinden kalkar, otururdu. Sanki doğum sancıları çeken bir kadın gibi karnını tutar ve derdi ki: 'Bu yıldırımlar benim hatamdan dolayı size isabet ediyor! Keşke Atâ ölseydi de insanlar rahat etseydi!'

Bir kişi, Abdullah b. Mübarek için dua etti ve dedi ki: 'Sen neyi umarsan Allah onu sana versin!' Bunun üzerine İbn Mübârek o kişiye dedi ki: 'Ummak, mârifetten sonra olur! Mârifet bende ne gezer!'

Bu Nasıl Bir Tevazu?

Musa b. Asım şöyle demiştir: "Bizim yanımızda deprem oldu ve kırmızı rüzgâr (âfet) esti. Muhammed b. Mukatil'e gittim ve dedim ki:

-Ey Ebu Abdullâh! Sen bizim imamımızsın! Bizim için Allah'a yalvar!'

Bunun üzerine ağlayarak şöyle dedi:

-Keşke sizin helâk olmanızın sebebi ben olmasaydım, bu bana yeterdi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber'i rüyamda gördüm. Bana şöyle dedi:

-Muhakkak Allah, Muhammed b. Mukatil'in duası himmetiyle sizden bu felâketi kaldırdı!

Yavuz Sultan Selim'de Tevazu

Yavuz Sultan Selim 1516'da Memlûklüleri yenmiş ve kendisine Hicaz yolu açılmıştı. Bir cuma günü Şam'da bulunuyordu. Cuma namazında okunacak hutbede, artık kendisinin ismi okunacaktı. Hatip hutbeye çıktı Yavuz için "Hakimül Haremeyn" ifadesini kullandı. Bu, "Haremeyn'in - Mekke ve Medine'nin hakimi" manasına gelmekteydi.

Oturduğu yerden hatibe hitap eden Yavuz,

-Orası “hakimül Haremeyn” değil, “hadimül Haremeyn” olacak, dedi.

Malum, “hadimül Haremeyn”, iki haremın hizmetçisi demektir.

Yavuz'un Alçak Gönüllülüğü

Mısır fethinden sonra İstanbul'a dönmekte olan Yavuz için, şehirde karşılama merasimleri tertip dilmekte ve adeta kıyametler kopmaktadır. Bütün İstanbul ayaktadır. İstanbullular, en samimi hisleriyle padişahlarını alkışlarla karşılamak için sabırsızlanmaktadırlar.

Halbuki Yavuz, gösterişi sevmeyen, hususi yaşayışında son derece mahcup, sakın bir adamdır. Geceleri gözlük takıp kitap okurken, bir ilim adamından farkı yoktur. Son derece sade giyinirdi. İstanbul'da kendisi için yapılması düşünülen merasimi duyunca son derece sıkılmıştı. Bir gün sonra şehre girmesi lazımken, daha önce, geceden birkaç kişiyle beraber kayığa bindi. Gizlice Topkapı Sarayı'na çıktı.

Ertesi gün halk, padişahın saraya geldiğini anlayınca, hiçbir merasim yapılamadı.

Yavuz'un bu hali, İslâm ahlâkına güzel bir numüne olduğu gibi, tören hastası olan ve merasimsiz bir yere gitmeyenlere de çok güzel bir ders mahiyetindedir.¹⁰²

Tevazu Ve Kıymet Bilme

Kethüdâzâde Arif Efendi' malum ve meşhur deyimiyle tam bir "ayaklı kütüphane" olarak kendini gösterdi. Bir gün, kendisinden Farsça dersleri alan talebelerine şöyle demiş:

-Siz hemen dersinize çalışın, istediğiniz her şeyi sorun. Hocanız attar dükkânı gibidir.

Bunu duyan devrin diğer büyük bilgini İsmail Ferruh Efendi ise şunu söylemiş:

-Hayır, efendi tevazu göstermiş. Kendisi attar dükkânı değil, Mısır Çarşısı'dır.¹⁰³

İşte bir güzel manzara. Birisi tevazu gösterip varlığın belki yarısını gösteriyor. Öbürü de kıskanmak şöyle dursun, insaf gösterip hakkı ifade ediyor. Ulemaya layık olan da aslında budur değil mi?

¹⁰² Ali Eren - Dini Hikayeler.

¹⁰³ Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, s. 46.

Tahavî'nin Tevazuu

İbn-i Tûlûn, bir hastahane yaptırmıştı. Bu hastahane ve orada bulunan eski bir mescid için vakıf bir arazî vermek istedi. Vakıfnâme (vakıfla alâkalı belgeleri yazma) işini, Şam kadısı Ebû Hazım üzerine aldı. Ebû Hazım bu belgeleri yazınca, İbn-i Tûlûn'a gönderdi. İbn-i Tûlûn, Mısır'ın meşhûr âlimlerini çağırıp, Ebû Hâzım'ın hazırladığı belgelerde herhangi bir hatâ olup olmadığını incelemelerini istedi.

Âlimler belgeleri inceledikten sonra, hiçbir eksik ve hatalı durum yok diye rapor verdiler. Ebû Ca'fer Tahâvî de belgeleri inceledi. Belgelerde hatâ bulunduğunu söyledi. Tahâvî bu sırada daha gençti. Âlimler ondan, hatalı olan hususu açıklamasını istediler. Tahâvî, bunu kendisi açıklamak istemedi. Bu defa Ahmed bin Tûlûn, Tahâvî'yi çağırdı.

- Mademki bu hatâyı sen başkalarına açıklamadın, bari bana söyle, dedi. Tahâvî:

- Söyleyemem, deyince, İbn-i Tûlûn:

- Niçin söylemiyorsun, dedi. Bunun üzerine Tahâvî:

- Ebû Hazım büyük bir âlimdir. O, bu işin doğrusunu bilir. Bu iş bana kapalı, anlaşılması zor geldi, diye bahanede bulundu.

Ahmed bin Tülün onun bu düşüncesini beğendi. Ona izin verdi. Git, Ebû Hazım'la mes'eleyi görüş dedi. Tahâvî Şam'a gitti. Onunla mes'eleyi görüştüler. Ebû Hazım da Tahâvî'nin söylediği gibi hazırlanan vakıf belgelerindeki hatâsını gördü. Tahâvî, Mısır'a dönünce İbn-i Tûlûn'un yanına gitti. İbn-i Tülün, Tahâvî'ye mes'elenin nasıl olduğunu sordu. Tahâvî de, kendi sözünün doğru çıktığını söylemekten kaçındı. Bu hâdiseden sonra. Tahâvî'nin İbn-i Tûlûn'un yanındaki kıymeti daha da arttı. Onun terbiyesine ve tevazusuna hayran kaldı. Çünkü Ebû Hâzım'ın yazdığı vakıfla alâkalı belgelerdeki hatâ, Tahâvî'nin dediği gibi çıktı. Buna rağmen, edebinin ve hayâsının yüksekliğinden dolayı, bununla asla övünmeye kalkışmadığı gibi, üstelik mes'elenin kendi dediği gibi çıktığını da gizlemeye çalıştı".¹⁰⁴

Mevlana Ve Hacı Bektaş Veli

Bir adam, kötü yoldan para kazanıp bununla kendisine bir inek alır. Neden sonra, yaptıklarından pişman olur ve hiç olmazsa iyi bir şey yapmış olmak için

¹⁰⁴ İslam Alimleri Ansiklopedisi Tahavî md.

bunu, o zamanlar aynı zamanda aşevi işi görmekte olan bir dergaha bağışlamak ister. Adam Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına gider. Durumu Hacı Bektaş-ı Veli'ye anlatır. O ise:

-Helal değildir, der ve bu kurbanı geri çevirir. Bunun üzerine adam Mevlevi dergâhına gider ve aynı durumu Mevlana'ya anlatır. Mevlana ise bu kurbanı kabul eder. Adam aynı şeyi Hacı Bektaş-ı Veli'ye de anlattığını ama onun bunu kabul etmemiş olduğunu söyler ve Mevlana'ya bunun sebebini sorar. Mevlana şöyle der:

- Biz bir karga isek Hacı Bektaş-ı Veli bir şahin gibidir. Öyle her leşe konmaz. O yüzden senin bu hediyeni biz kabul ederiz ama o kabul etmeyebilir.

Adam üşenmez kalkar Hacı Bektaş dergâhı'na gider ve ona, Mevlana'nın kurbanı kabul ettiğini söyleyip bunun sebebini bir de Hacı Bektaş-ı Veli'ye sorar. O da şöyle der:

- Bizim gönlümüz bir su birikintisi ise Mevlana'nın gönlü okyanus gibidir. Bu yüzden, bir damlayla bizim gönlümüz kirlenebilir ama onun engin gönlü kirlenmez. Bu sebepten dolayı o senin hediyeni kabul etmiştir.

Kibir Alçaltır

Amr b. Şeybe'den şöyle rivayet ediliyor: Ben Mekke'de, Safâ ile Merve arasında bulunuyordum. Bir katıra binmiş, önünde hizmetçiler olan bir kişi gördüm. Baktım ki onlar halkı şiddetle uzaklaştırıyorlar. Bir zaman sonra tekrar dönüp Bağdad'a geldim. Köprünün üzerinde iken baktım yalınayak, başı kabak, saçları upuzun bir kişi yanıma geldi. Dikkatle onu süzdüm ve tedkik ettim. O bana

-Sana ne oldu ki beni böyle dikkatle izliyorsun? deyince, ben cevap olarak dedim ki:

-Seni Mekke'de gördüğüm bir kişiye benzettim de ondan.

Bunun üzerine ben ona Mekke'de gördüğüm kişinin sıfatlarını saydım. O bana

-Ben o kişiyim! dedi. Ona

-Allah sana ne yaptı ki bu hale gelmişsin? dedim. Dedi ki:

-Halkın tevazu gösterdiği bir yerde yücelik tasladım. Bu bakımdan Allah Teâlâ da halkın yüceldiği bir yerde, başkent Bağdat'ta beni alçalttı.

Böylesi tevazu ve incelikle, birbirlerini yermek yerine yüceltebilmeyi becerebilen insanlar olmamız duasıyla bu kadarcıkla yetinelim.

Söyleyene Bak!

Size çok ilginç bir olay anlatacağım. Tevazu ile hem doğrudan, hem de ters alakası var. Önce bir kere daha hatırlayalım ki, bir davetçinin, bir tebliğ ehlinin en büyük sermayesi güven, doğruluk ve tevazudur. Bunun da kaynağında başarıyı Allah Teâlâ’dan bilmek, yani ihlas ve samimiyet vardır. Bunu böyle bilmezse, ucbe, fahre, kibir ve gurura kapılmaması mümkün değildir. Bunun farkında olmak, bir davetçinin en büyük sigortasıdır.

Güngörmüş irfan ehli ile yapılan sohbetler ne kadar tatlıdır. İnsan onları dinleme bahtiyarlığına erememişse, bari hatıralarını, hayat hikâyelerini, kendileriyle yapılmış sohbetleri, röportajları okumalı, istifade etmeli. İşte bizde batıdaki gibi pek yaygın olmasa da az da bulunmayan hatıra kitapları, içlerinde büyük hazineler taşır aslında.

Bunlar arasında ders ve ibret dolu nice bir hadise olduğu gibi, insanı hayrete düşüren, bu kadar da olmaz dedirten nice olaylara da rastlanır. Bazen güler geçer, bazen üzülür “yazık” dersiniz. Şahsen kendim, hatıra, tabakat ve teracim kitaplarını okumaktan büyük keyif alırım. Bunlar

davet ve tebliğde büyük faydalar ve kolaylıklar sağlar. Bazen saatlerce anlatılan bir konuşma yerine bir kıssa, ya da birkaç mısra daha yararlı olur.

İşte onlardan bir örnek: Şefik Can Hoca anlatıyor:

“Efendim, bir gün Tâhirü'l-Mevlevî merhum Esat Muhlis Paşa'dan bahsediyordu. Bize sordu;

-Kimdir bu Esat Muhlis Paşa? Diye.

-Efendim, Esat Muhlis Paşa şairdir, dedik.

Bu Ayaşlı, Abdülhamit devrinin tanınmış paşalarından aynı zamanda şair bir adam. Fakat nev-i şahsına münhasır, yani hakikaten kimseye benzemeyen bir adam. Çok enteresan taraflarını anlattı. Şiirleri arasında şöyle bir beyit var:

*Lâf-ı da'vâ-yı enâniyyet ne lazım âdeme,
Herkesin âlemde bin mâfevki bin mâdunu var.*

Ne kadar güzel, yani kimseye benlik davası etmek yakışmaz. Ben şuyum, ben buyum, ben şu mevkideyim. Şöyle zenginim yahut şöyle tanınmış bir adamım demek, benlik dava etmek, yakışmaz. Çünkü herkesin dünyada bin tane mâfevki, yani üstünde bulunan insanlar var, bin tane de aşağısında bulunan insanlar

var. Kişi kendini üstün görmemelidir. Hakikaten bu söz, çok güzel bir düstur.

Fransız Generalin Gardırobu

Eski Fransız generallerinden birisi yükselmiş, büyük bir mevkie gelmiş. Onun da iki oğlu varmış, bunlar da en tanınmış kumandanlar olmuşlar. Evinde de bir gardırobu varmış, zaman zaman o yüksek mevkideki oğullarını çağırır, o gardırobu açar, içinden eski, kullanılmış hamurlu bir önlüğü onlara gösterip dermiş ki; *“Sakın ha, kendinizi bir şey zannetmeyin, benim babam şu gömleği giyen bir fırıncıydı, ben bir fırıncının oğluyum”*.

Şimdi lâf-ı da’vâ-yı enâniyyet... Bazısı yüksek mevkide bulunmuştur, bazısının soyu tanınmıştır.”¹⁰⁵

“Bu kadarı da olmaz, çok yazık” dedirten ne var bunda? Ne güzel kelam işte” dediğinizi duyar gibiyim. İş bu kadarla kalsa haklısınız. Amma şu beyti söyleyene bakınız şimdi:

Oldu mu Şimdi?

¹⁰⁵ Tasavvuf Dergisi, sayı 14. s. 831..

“Tâhirü’l-Mevlevî’nin anlattığına göre; bu Esat Muhlis Paşa, tıraş olduğu zaman bunun bir kâhyası varmış. Kâhya ayna tutarmış berber de paşanın sakalını kesermiş, yani düzeltirmiş. Adam sakallı. Berbere hitap etmiyor. “*Kahya söyle berbere sakalımın şu tarafını kessin.*”

Niye?

Çünkü bir paşanın ona hitap etmesi, küçüklük onun nazarında, bakın şimdi benlik davası... Hani sen,

*Laf-ı da’vâ-yı enânîyyet ne lazım âdeme,
Herkesin âlemde bin mâfevk-i bin ma’dûnu var,*

diyordun, yaşasana! “

Kur’an şairler için ne diyordu: “**Şairler(e gelince), onlara da sapıklar uyar. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?**”¹⁰⁶

Ancak haksızlık etmeyelim, ayetler şöyle devam ediyor: “**Ancak iman edip iyi ameller işleyenler, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar müstesna; haksızlık edenler,**

¹⁰⁶ Şuara, 224-226.

hangi dönüşe (hangi akibete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.” ¹⁰⁷

“Yapmadıkları şeyleri söylemek” şairlerin işidir. Doğru. Biz, konumuzun dışında kaldığı için bu ayetlerin tefsirine dalmayacağız. Çünkü konumuz açısından söz gayet açık ve örnek şahıs da bunun tipik bir örneği.

Kur'an, “yapılmayan sözlerin konuşulmasını, yapılmayacak sözlerin verilmesini, yapılmadık işlerle övünülmesini hiç hoş karşılamaz. İşte onlardan bir örnek daha: **“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınızı söylemeniz, Allah yanında şiddetli bir buğza sebep olur”** ¹⁰⁸

Bu iki ayet müslümanın kişiliğindeki en köklü karakteri çizmektedir. Doğruluk ve dürüstlük. İçi ile dışının, sözü ile işinin bir olması. *“Özü sözü bir olmak”* deyimini de bunu anlatır aslında. İslamî ıstılahta için başka dışın başka olması “münafıklık” olarak nitelendirilmiştir. Başkalarına iyiliği anlatıp da kendilerini unutan insanlar kınanmıştır. ¹⁰⁹

¹⁰⁷ Şuara, 227.

¹⁰⁸ Saf, 61/ 2- 3.

¹⁰⁹ Bakara, 2/44.

İç ve dışın, söz ile davranışın uyum içinde olması, İslam ahlakının üzerinde durduğu en önemli huydur. İnsan ancak böyle “emin” olabilir ve ancak “emin “ insanlar Allah (azze ve celle) ın ve insanların sevgi ve saygısını kazanabilirler. İslam da bu tür insanların omzunda yükselir. Allah (azze ve celle) bu tür insanları İslam ile yüceltir.

Söze Dikkat

Şu anlatılan iki örnek olay, Müslümanlığın bakış açısını yansıtmaları bakımından dikkat çekicidir:

İmam Ahmed ve Ebu Davud Abdullah İbni Amir İbni Rebia’dan rivayet ederler ki; Abdullah şöyle demiştir:

“ Ben çocuk iken Hz. Peygamber bize gelmişti. O sırada ben oyun oynamak için dışarı çıkmıştım. Annem:

- Abdullah buraya gel, sana birşey vereceğim, diye beni çağırmişti.

Hz. Peygamber:

- Ona ne verecektin? diye sordu. Annem:

-"Hurma, dedi. Hz. Peygamber:

-Eğer ona vadettiğini vermeseydin aleyhine bir yalan yazılacaktı, buyurdu.

İmam-ı Ahmed İbni Hanbel çok uzak mesafelerden hadis öğrenmek üzere gittiği bir adamdan hadis rivayet etmeden vazgeçerek geri döndü. Çünkü adamın boş torbayı eline alıp içinde yem varmış gibi katırını çağırdığını ve onu kandırdığını görmüştü. Bunun üzerine İmam: “Katırını kandıran insanları da kandırabilir.” Diyerek ondan hadis rivayet etmekte sakınca görmüş ve ondan hadis almaktan vazgeçmiştir.

Paşanın Kibri

Es’ad Efendiyi biraz daha yakından tanıyalım aynı kaynaktan: “Esat Muhlis Paşa Erzurum’a vali tayin edilmiş. Efendim, Erzurum beyleri onu karşılamışlar, şehirde ikramlar izzetler...

Tanınmış beylerden bir tanesi de bunu evinde misafir ediyor. On beş gün o misafir olduğu evde ev sahibini çağırıp ta; “Çok teşekkür ederim bana ikramlar da bulundunuz” demiyor.

Ev sahibi kuşkuluyor acaba ben paşaya karşı bir suç mu işledim ki hiç benim hatırımı sormuyor, diye. Durumu

kahyaya iletiyor. Kahya da; peki paşaya sorayım, diyor. Kahya, Esat Muhlis Paşa'ya ev sahibinin tereddütlerini iletince, Paşa; *"Yahu demiş, ben ilk gece geldiğim zaman ona çizmelerimi çıkarttırdım, daha ne istiyor."*

Anlayabildiniz mi?

Şimdi biz bunları çekiştirmek için söylemiyoruz. İnsan karakterinin ne kadar değişik olduğunu anlatmak için arz ediyorum. Tâhirü'l-Mevlevî'nin söylediklerini aynen size aktarıyorum.

Esat Muhlis Paşa bir aralık Edirne'de vali. O zamanlar valiler şimdiki gibi otomobillerde gezmezler, faytonlara binerlermiş. Bir gün bu, bir yere gidecek, tam arabaya bindiği sırada atlardan birisi affedersiniz tabi ihtiyacını yapıyor. *"Vay diyor, arabacıya neden bu hayvanlara daha evvel tabi ihtiyacını yaptırmadın da benim huzuruma getirdin de huzurumda yaptı. Bu adamı ve hayvanları Edirne'nin Dimitoku'na sürün"* diyor.

Paşa Geçerken Tren Durmalı

Böyle garip adam, bu Esat Muhlis Paşa. Şimdi bu benlik davası ama kendisi temiz dürüst iyi vazifeler yapıyor. Hırsız değil, bir benlik davası.

Yine bir gün Bakırköy’de istasyonda giderken karşıdan tren geliyor. Atının üstünde yavaş yavaş ilerliyor, tren karşıdan geliyor. Seğirtmek yakışmaz, yani koşmak vezirliğe paşalığa yakışmaz diye aheste aheste atının üzerinde gidiyor. Neredeyse ezilecek yani. İşte benliğine yenik insanlar böyle oluyor.”¹¹⁰

İsterseniz Es’ad Paşa’nın o güzel beytini bir kere daha okuyalım ve bir soru soralım:

*laf-ı da’vâ-yı enâniyyet ne lazım âdeme,
Herkesin âlemde bin mâfevk-i bin ma’dûnu var.*

Soru şu, maazallah bu adam paşa olmasa da bir hoca, bir davet ve tebliğci olsaydı, nasıl bir başarı beklerdiniz acaba?

¹¹⁰ A.y.

SONSÖZ

Kâinatın en şerefli'sinin (s.a.v.) ve onun gökteki yıldızlar misali olan ashabının hayat sayfalarında yaptığımız bu tefekkür yolculuğunun son sayfasını kapatıyoruz. Şahit olduğumuz her bir kıssa, okuduğumuz her bir hatıra bizlere gösterdi ki; gerçek büyüklük başını kibirle yukarı kaldırmak değil, secde bilinciyle toprağa yaklaştırmaktır. Onlar dünyayı fethederken kalpleri fetheden sırrı, işte bu adanmışlık ve alçakgönüllülükte bulmuşlardı.

Asr-ı Saadet kıssaları bize bir şeyi daha fısıldadı: Tevazu, zayıfken mecburen boyun eğmek değil; gücün, makamın, servetin ve şöhretin zirvesindeyken kul olduğunu unutmamaktır. Mekke'yi fethederken devenin üzerinde başı semaya değil, şükürden dolayı devenin semerine degecek kadar eğilen bir Peygamber'in ümmeti

olarak, bugün kibrin girdabında boğulan dünyaya söyleyecek çok sözümüz, gösterecek çok modelimiz vardır.

Eğer aynı mevzular etrafında dolaşan önceki kitabımızla (Engin Gönül) beraber bu yoldaş çalışma, sizin de iç dünyanızda bir muhasebeye kapı araladıysa, bir sonraki adımda bir insana tepeden bakmaktan bizi alıkoyabildiyse, amacına ulaşmış demektir. Bu çalışmadaki tüm doğrular ve güzellikler İslam'ın tükenmez pınarından, eksiklikler ise nefsimizdendir.

Rabbimizden niyazımız, bizleri yeryüzünde vakarla yürüten, kibrin zerresinden bile hicret eden ve son nefesini mütevazı bir kul olarak teslim eden salihlerin zümresine ilhak eylesidir. Emanetleri zayi etmeyen Allah'a emanet olunuz.

Sözümüzün sonu, her zaman “hamd olsun âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'ya” olsun.

